

ZAGINIONE - OCALONE
Szczecińska kolekcja
starożytności pomorskich

LOST - SAVED
The Pomeranian Antiquities
Collection of Szczecin

ZAGINIONE – OCALONE

Szczecińska kolekcja starożytności pomorskich

LOST – SAVED

The Pomeranian Antiquities Collection of Szczecin

Szczecin 2012

Redakcja:

Krzysztof Kowalski, Dorota Kołłowska-Skoczką

Redakcja wydawnicza:

Dorota Cyngot

Tłumaczenie:

Ecata Zawadka, Arkadiusz Marciński (rozdział 4.2)

Recenzenci:

prof. dr hab. Wojciech Dzieduszycki, dr hab. prof. UAM Arkadiusz Marciński

Zdjęcia w częściach katalogowych:

Grzegorz Solecki/Arkadiusz Piętak, Mieszko Pawłowski (poz. 46, 48 i 172)

Muzeum Narodowe w Szczecinie – Instytucja Kultury

Samorządu Województwa Zachodniopomorskiego

współprowadzone przez Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego

Projekt okładki:

Agnieszka Konior

Projekt publikacji, skład i druk:

XPRESS Sp. z o.o.

Projekt „Zaginione – Ocalone. Szczecinska kolekcja starożytności pomorskich” zrealizowany został w ramach Programu Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego „Dziedzictwo Kulturowe”

**Ministerstwo
Kultury
i Dziedzictwa
Narodowego**

Dofinansowano ze środków
Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego

Definansowane ze środków
Marszałka Województwa Zachodniopomorskiego
na 2012 rok

Copyright by Muzeum Narodowe w Szczecinie and Authors

ISBN 978-83-63365-20-2

Spis treści / Table of Contents

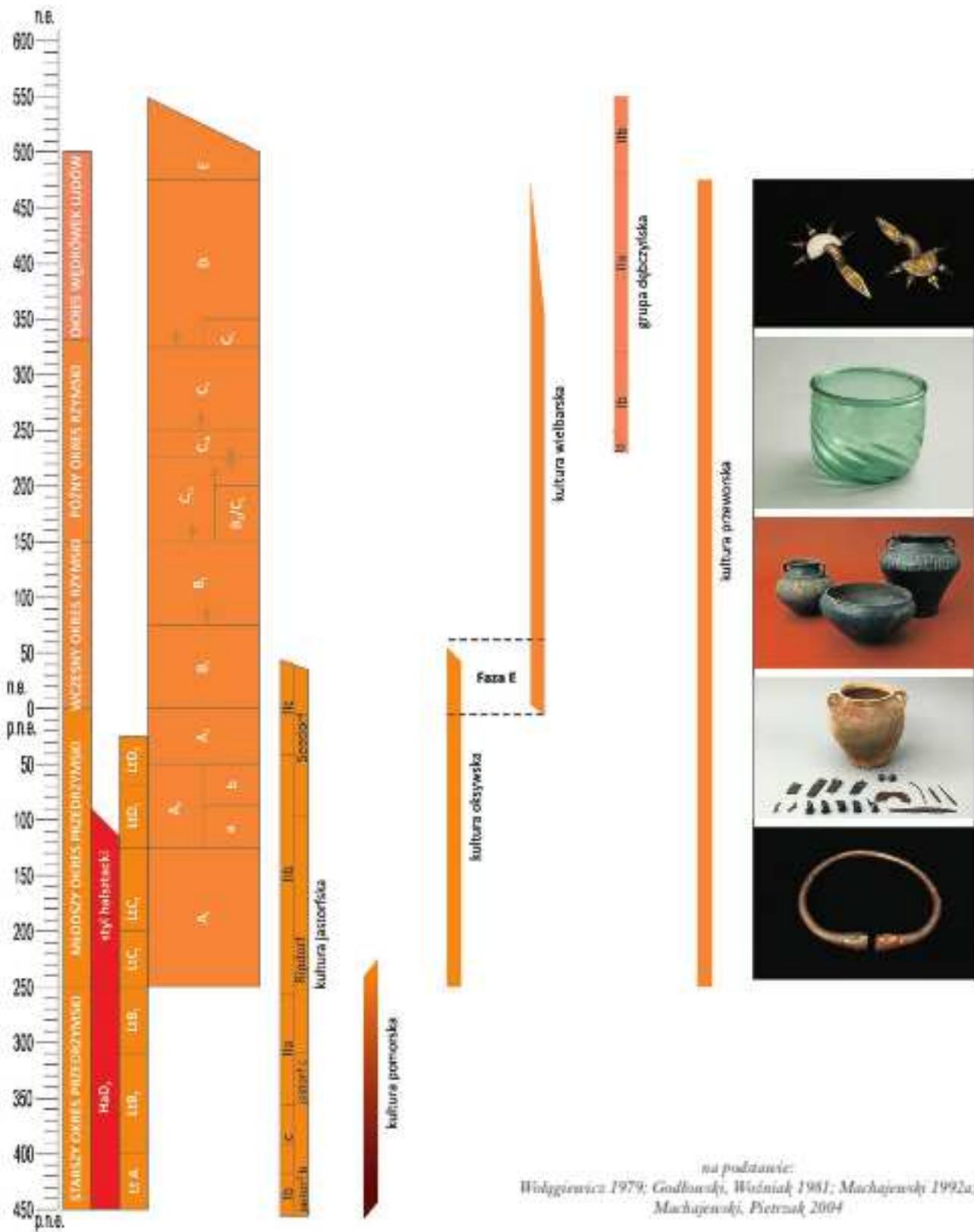
Od Redakcji / Editorial Note	3
1. Dzieje zbiorów / The History of Collections 7	
1.1. Krzysztof Kowalski, Władysław Filipowiak <i>Dawne zbiory archeologiczne Muzeum Narodowego w Szczecinie</i> <i>The Former Archaeological Collections of the National Museum in Szczecin</i>	9
2. Epoka kamienia / The Stone Age 35	
2.1. Tadeusz Galiński <i>Wprowadzenie do problematyki kulturowej zabytków mezolitycznych</i> <i>The Cultural Issues as Related to the Mesolithic Antiquities: An Introduction</i>	37
2.2. Zofia Sulgostowska <i>Paleolityczne (?) i mezolityczne wytwory z kości i poroża ocalone z dawnej kolekcji starożytności pomorskich w aspekcie technologiczno-suwawowym, użytkowym i symbolicznym</i> <i>The Paleolithic (?) and Mesolithic Bone and Antlers Artefacts Preserved from the Former Pomeranian Antiquities Collection: the Technological-Raw Material, Utilitarian and Symbolic Aspects</i>	47
2.3. Krzysztof Kowalski, Agnieszka Matuszewska <i>Wprowadzenie do problematyki kulturowej zabytków neolitycznych</i> <i>The Cultural Issues as Related to the Neolithic Antiquities: An Introduction</i>	69
2.4. Tadeusz Galiński, Marcin Dziewanowski, Krzysztof Kowalski <i>Epoka kamienia – katalog zabytków</i> <i>The Stone Age – Catalogue of the Archaeological Finds</i>	81
3. Epoka brązu – wczesna epoka żelaza The Bronze Age – Early Iron Age 101	
3.1. Dorota Kozłowska-Śkoczką <i>Wprowadzenie do dziejów zbiorów z epoki brązu i wczesnej epoki żelaza</i> <i>An Introduction to the History of the Bronze Age and the Early Iron Age Collections</i>	103
3.2. Wojciech Blajer <i>Wprowadzenie do problematyki kulturowej zabytków z epoki brązu i wczesnej epoki żelaza</i> <i>The Cultural Issues as Related to the Bronze Age and the Early Iron Age Antiquities: An Introduction</i>	107
3.3. Dorota Kozłowska-Śkoczką <i>Epoka brązu – wczesna epoka żelaza – katalog zabytków</i> <i>The Bronze Age – Early Iron Age – Catalogue of the Archaeological Finds</i>	119
4. Okres przedrzymski – okres wędrowek ludów / The Pre-Roman Iron Age – Migration Period 193	
4.1. Bartłomiej Rogalski <i>Wprowadzenie do problematyki kulturowej zabytków z młodszego okresu przedrzymskiego</i> <i>The Cultural Issues as Related to the Late Pre-Roman Iron Age Antiquities: An Introduction</i>	195
4.2. Henryk Machajewski <i>Wprowadzenie do problematyki kulturowej zabytków z okresu wpływów rzymskich i wczesnej fazy okresu wędrowek ludów (I – VI wiek)</i> <i>The Cultural Issues as Related to the Roman Period and the Early Migration Period (1st – 5th/6th century AD) Antiquities: An Introduction</i>	203

4.3.	Aleksander Bursche	
	<i>Monety rzymskie zachowane z dawnej kolekcji starożytności pomorskich</i>	
	<i>Roman Coins – Remnants of an Ancient Collection of Pomeranian Antiquities</i> 223	
4.4.	Aleksander Bursche	
	<i>Monety wczesnobizantyjskie zachowane z dawnej kolekcji starożytności pomorskich</i>	
	<i>Early Byzantine Coins – Remnants of an Ancient Collection of Pomeranian Antiquities</i> 233	
4.5.	Aleksander Bursche, Henryk Machajewski, Bartłomiej Rogalski	
	<i>Okres przedrzymski – okres wędrówek ludów – katalog zabytków</i>	
	<i>The Pre-Roman Iron Age – Migration Period – Catalogue of the Archaeological Finds</i> 237	
5.	Wczesne średniowiecze / The Early Middle Ages	313
5.1.	Anna B. Kowalska	
	<i>Wprowadzenie do problematyki kulturowej zabytków wczesnosredniowiecznych</i>	
	<i>The Cultural Issues as Related to Early Middle Ages Antiquities: An Introduction</i> 315	
5.2.	Genowefa Horoszko	
	<i>Wprowadzenie do problematyki skarbów wczesnosredniowiecznych z Pomorza</i>	
	<i>The Question of the Early Medieval Pomeranian Hoards: An Introduction</i> 325	
5.3.	Genowefa Horoszko, Agnieszka Kowalczyk	
	<i>Wczesne średniowiecze – katalog zabytków</i>	
	<i>The Early Middle Ages – Catalogue of the Archaeological Finds</i> 329	
	Bibliografia i źródła archiwalne / Bibliography & Archival Sources	371
	INDEX ZABYTKÓW / INDEX OF ARCHAEOLOGICAL FINDS	387
	INDEX NAZW MIEJSCOWOŚCI / INDEX OF PLACE NAMES	388

Rozdział 4 / Chapter 4

Okres przedrzymski – okres wędrówek ludów

The Pre-Roman Iron Age – Migration period

wykonywanych, poczynając od pierwszej połowy VI wieku, złotych brakteatów (Axboe 2004; 2007; Pesch 2007).

Solidy, jak wskazują liczne analizy i ślady działalności złotniczej, bez wątpienia były wykorzystywane jako podstawowe źródło surowca do produkcji lokalnych ozdób: naszyjników, pierścieni, zawieszek, paciorków czy brakteatów (Bursche 2008b). Niemniej bardzo często wykonywano w nich otwór i od tej pory służyły jako elementy kolii, często złożonej dodatkowo ze skandynawskich brakteatów, zawieszek, pierścieni czy paciorków. Jeden z solidów Teodozjusza II z Karsiboru z naszego zbioru ma także otwór. Otwory te niemal bez wyjątku były wykonywane od strony awersu nad głową cesarza, co wskazuje, że jego portret musiał odgrywać istotną rolę dla germanickich elit władzy (Bursche 1998; Bursche, Więcek 2011).

Ustanie napływu solidów na obszary południowych wybrzeży Bałtyku w czasach Anastazjusza I, tj. w początkach VI wieku, wiązało się z przerwaniem dotychczasowej sieci powiązań komunikacyjnych z terenami południowymi, co było zapewne rezultatem przemieszczzeń Słowian na zachód, do Europy Środkowej (Bursche 2006a).

As suggested by numerous analyses and traces of goldsmithing activity, solidi were certainly used as a basic raw material source for the production of the local ornaments such as necklaces, rings, pendants, beads or bracteates (Bursche 2008b). Still, oftentimes a hole was made in them so that they could serve as elements of the necklace, frequently composed additionally of Scandinavian brakteates, pendants, rings, or beads. One of the solidi belonging to Theodosius II of Karsibór hoard and included in our collection was also pierced. These holes were made, almost without exception, from the obverse of the coin and precisely over the emperor's head; a detail suggesting that, for German power elites, the emperor's portrait must have played a significant role (Bursche 1998; Bursche, Więcek 2011).

The breaking of the solidi influx to the southern Baltic coastal area which took place at the times of Emperor Anastasius I, that is, in the early 6th century was due to the disruption of the communication routes leading to the south, a probable effect of Slavs' migrations up west, towards Central Europe (Bursche 2006a).

4.5 Aleksander Bursche, Henryk Machajewski, Bartłomiej Rogalski

Okres przedrzymski – okres wędrówek ludów – katalog zabytków

The Pre-Roman Iron Age – Migration Period – Catalogue of the Archaeological Finds

BA – Aleksander Bursche

MII – Henryk Machajewski

RB – Bartłomiej Rogalski

81. Szczypczyki / Tweezers

BUCZEK, gm. Białogard, pow. białogardzki, woj. zachodniopomorskie (nied. Butzke, Kreis Belgard)

Okoliczności odkrycia: w Buczkach odkryte zostało jecmo ze sztandarowych cmentarzyków z okresu wpływów rzymskich na Pomorzu Zachodnim. Pierwsze zabytki sepulkralne stąd pochodzące pojawiały się już pod koniec XIX w., lecz nekropolia nigdy nie była badana metodycznie. Trudno przypisać prezentowany okaz do konkretnego zespołu grobowego. J. Kostrzewski publikuje rycinę takiej pincety (1919, I, 115, ryc. 139), powołując się na publikację H. Schumann (1889a, tabl. XIII:1), jako pochodzącą z inwentarza grobu nr 16. Publikowany okaz nie posiada jednak charakterystycznego otworu w kształcie dziurki od klucza.

Opis: pinceta wykonana z blachy brązowej z otworem w kształcie dziurki od klucza na obu ramionach, które rozszerzają się lukowato. Krawędzie części pracującej pincety łagodnie nachylone są ku sobie. Szczypczyki wzduż ramion zdobione są płytka linią grawerowaną, a kąbiąk głębszymi liniami poprzecznymi oraz kanclurami na grzbicie. Dł. 7,5 cm, szer. kabłąka 1,8 cm, szer. maksymalna ramię 2,7 cm.

Chronologia: młodszy OPR (?).

Archiwalia: Działu Archeologii MNS – teczka nr 11.

Literatura: Schumann 1889a, 113, tabl. XIII:1; Kostrzewski 1919, t. I, 10, ryc. 139.

Zbiory: MNS/A/22126 (f. sygn. 2149).

(RB)

82. Naszyjnik / Necklace

DŁUGIE, gmin. Chociwice, pow. stargardzki, woj. zachodniopomorskie (niem. Langenhagen, Kr. Saatzig)

Okoliczności odkrycia: na przełomie 1932 i 1933 r. na gruntuach wsi odkryto cmentarzysko, które dostarczyło znalezisk grobowych opublikowanych w krótkim komunikacie już w 1934 r. („Mbl” 48, 1934, 12–14), gdzie wymieniono zabytki zgłoszone przez lokalnego nauczyciela, Karla Friedricha, w tym omawiany naszyjnik. Rok 1934 upływał na próbach przekonania niejakiego Emila Schalowa, właściciela pola, na którym znajdowało się cmentarzysko, by przekazał ów naszyjnik do muzeum, a także zgodził się na rozpoczęcie wykopalisk. Badania terenowe przeprowadzono jesienią 1934 r. i kontynuowano rok później. Odkryto 71 grobów. Wyniki badań terenowych zostały szybko opublikowane (Eggers 1936b). Kolejne kampanie wykopaliskowe miały miejsce do 1939 r. Wyniki tych badań ogłoszono drukiem znacznie później – dopiero w 1964 r. (por. Eggers 1964a, 7).

Opis: naszyjnik brązowy w typie torquesu, posiada zakończenia wyraźnie pogrubione, kielichowato-glebasowatego kształtu, z zagęszczeniami na końcach. Uwagę zwraca jego bogate i zróżnicowane zdobienie, które pokrywa tylko stronę zewnętrzną naszyjnika. W trakcie zabiegów konserwatorskich została usunięta patyna. Średn. 15,3 cm, waga 270 g.

Chronologia: młodszы OPR.

Archiwalia: Działu Archeologii MNS – teczka nr 1536.

Literatura: Eggers 1936b, 1936a; 1964a, 7–12; „Mbl” 48, 1934, 12–14.

Zbiory: MNS/A/22127 (d. sygn.?).

(RB)

83. Naczynie / Vessel

KONIKOWO, gmin. Świecino, pow. koszaliński, woj. zachodniopomorskie (niem. Konikow, Kicis Köslin)

Okoliczności odkrycia: cmentarzysko, odkryte w 1911 r., badane było przez miejscowego archeologa-amatora, pastora Georga Magdalinskiego. W 1934 r. opublikował wyniki badań, niesłychany w formie kolekcji ze stanowiska. Ogółem zarejestrowano 64 groby ciałopalne; w połowie przynajmniej z obstawą kamienią. Tylko 26 grobów miało wyposażenie. Zachowane naczynie według dokumentacji archiwальной pochodzi z grobu 16, w którym znaleziono również drugi okaz ceramiki.

Opis zabytku: naczynie kultury oksywskiej o dwustopkowatym, łagodnym profilu, płaskim dnie i po-grubionym, wychylonym na zewnątrz wylewie. Posiada jedno płaskie, przewężone ucho. Brzeg naczynia jest facetowany od środka. Powierzchnia jest czarna, wyświeczana. Masa ceramiczna ma drobną domieszkę. Przedmiot jest zdobiony dookólnym pasem ornamentacyjnym o ceście chaotycznym układzie wątków – jodelek, trójkątów wypełnionych rakjurwaniem i linii rytych płytko. Naczynie zaliczyć można do grupy VIII ceramiki kultury oksywskiej według typologii R. Wolęgiewicza (1981a, 159). Wys. 13,5 cm, średnica wylewu 14 cm, średnica założu brzusza 16,5 cm, średnica dna 7,4 cm.

Chronologia: OPR.

Literatura: „Mbl” 25/1911, 181–182; J. Kostrzewski 1919, t. II, 20, 76; Magdalinski 1934, 14–154; Zeitschrift für den Deutsche Vorgeschichte 26/1934, z. 1–2, 10–160.

Archiwalia: Działu Archeologii MNS – teczkę nr 614.

Zbiory: MNS/A/22159 (d. sygn. P.S.1521a).

(RB)

84. Zapinka / Fibula

MARSZEWÓ, gm. Goleniów, pow. goleniowski, woj. zachodniopomorskie (niem. Marsdorf, Kr. Neugard)

Okoliczności odkrycia: zapinka została odkryta w bagnie przy szosie prowadzącej z Goleniowa do Kamienia Pomorskiego. W katalogu H. J. Eggresa wspomniane są także urny lateńskie, brak jednak pewności, czy chodzi o to samo stanowisko.

Opis: jednocręgowej kabłąk zapinki brązowej z odgiętą w góre nóżką z kulką. Sprzęzynka zachowana jest fragmentarycznie w postaci jednego zwoju. Na kabłąku znajduje się kilka ujęć w 2 pierścieniowate zgrubienia. Zakończenie kabłąka jest rozszerzone, pierwotnie było zdobione, lecz wytarcie spowodowało, że ornament nie jest czytelny. Kabłąk został odlany w całości, tzn. kulka nie jest nawleczena na jego koniec. Pochewka jest szeroka i jej wysokość pokrywa się z linią kabłąka. Dł. 7,6 cm, wys. maksymalna 3,6 cm, waga 20 g.

Chronologia: młodszy OPR (faza A.).

Archiwalia: Działu Archeologii MNS – katalog H. J. Eggresa.

Literatura: „BaltSt” 39, 1937, 353, przyp. 75 (s. 352); 43, 1955, 16, tabl. 3; Woźniak 1979a, 219–220, ryc. 121:1.

Zbiory: MNS/A/22129 (d. sygn.?).

(RB)

85. Klamra do pasa / Belt fastener

PODOLĘ MAŁE, gmin. Dębnica Kaszubska, pow. słupski, woj. pomorskie (niem. Klein Podel, Kr. Stolp)

Okoliczności odkrycia: zabytek znany od 1882 r. (Wołagiewiczowic 1963, 101). Prezentowaną klamrą do pasa wyznacnia w 1889 r. H. Schumann, jako część kolekcji zabytków z Podola Małego, w skład której wchodziły ponadto: nożyce, umbo i grot oszezepu. Nie podaje jednak informacji, czy jest to zespół, czy znaleziska pojedyncze.

Opis: brązowa klamra do pasa typu III wg J. Kostrzewskiego (1919, II, 20). Okaz trójczłonowy, zdobiony. Zasadniczy pas blachy brązowej połączony był z ogniwem 2 ozdobnymi nitami, z których zachował się 1. Klamra zdobiona jest 3 żelazkami, z których jedno przebiega po osi symetrii, a 2 przy krawędziach. Wzdłuż nich wiącej niewyraźne linie zdobienia puncą. Końce klamry zagięte są w przeciwnych kierunkach. Guzy z obu stron ogniąwa są puste i otwarte od wewnętrz. Dł. całkowita klamry 24,7 cm, szer. do 2,6 cm, szer. ogniąwa 3,5 cm. Zabytek jest zachowany w bardzo dobrym stanie, brakuje jedynie nitu.

Chronologia: młodszy OPR.

Literatura: Kostrzewski 1919, II, 20; Schumann 1889a, 154–155, tabl. IX:13; Wołagiewiczowie 1963, 101.

Archiwalia: Działu Archeologii MNŚ – teczka nr 1153.

Zbiory: MNŚ/A/22137 (d. sygn. 2004).

(RB)

86. Pas łańcuchowy / Chain belt

WĄWEŁNICA, gmin. Dobra, pow. policki, woj. zachodniopomorskie (niem. Wamritz, Kt. Randow)

Okoliczności odkrycia: cmentarzysko odkryte zostało przypadkowo w 1888 r. w trakcie poszukiwania kamieni na budowę na działce niejakiego Schrödera z Wąwełnicy. Ogółem zarejestrowano ok. 20 grobów. Groby te określono jako groby popielnicowe z resztkami stasu pogrzebowego, w obstawie kamiennej (Schumann 1889a, 242). Część naczyń została połuczona. Obecnie nie sposób jednoznacznie stwierdzić, czy znane dziś w literaturze zabytki z Wąwełnicy stanowiły związkę zespół.

Opis: pas łańcuchowy o dł. 103,1 cm, złożony z owalnych łączników blaszanych i ogniwek, w całości wykonany z żelaza. Składa się z 13 płaskich ogniw o migdałowatym kształcie, wykonanych z blachy żelaznej z końcami zagiętymi do środka. W jednym przypačku ognivo posiada otwór, będący prawdopodobnie efektem naprawy po ułamaniu uszka. Ogniva mają dł. 3,7–5,5 cm i szer. 2–2,6 cm. Połączone są pierścieniami żelaznymi o średn. 1,5–2 cm w sekwanacji pojedynczej lub potrójnej. Od pasa odchodzi łańcuch złożony z 6 ogniw, z których jeden wykonano z paska żelaznej blachy. Ostatnie ognisko ma średnicę zaledwie 1,3 cm i śląd po odlamanym zakończeniu.

Chronologia: starszy OPR.

Archiwalia: Działu Archeologii MNS – teczka nr 7135.

Literatura: Blume 1912, 149; Schumann 1889a, 241, tabl. VIII: 7; Wołagiewicz 1959, 126, 133, 142, tabl. I:1, 2.

Zbiory: MNS/A/22134 (d. sygn. 7135).

(RB)

87. Moneta / Coin

BRZEŽNO LĘBORSKIE, gm. Łęczyce, pow. wejherowski, woj. pomorskie (niem. Bresin, Kreis Lauenburg)

Okoliczności odkrycia: w grobie popielnicowym znalezionym przed 1870 r. wraz z brązową pincetą.
Opis: sesterc Marka Aureliusza bity w latach 179–180 (RIC 1249).

Archiwalia: –

Literatura: Schr.d.N.G.Dg. 5, 1880, 6 (A. Lissauer); Lissauer 1887, 163, nr 11; Schumann 1889a, 106; Jungklaas 1924, 51 i 97; Bolin 1926, (91), nr 26; Ciólek 1998, 64; 2001, 24, nr 20 i tabl. 2; 2007, 19, nr 21.

Zbiory: MNS/A/22139 (d. sygn. 4665.a.I); d sygn. Muzeum w Stralsundzie 1962: 236.

(BA)

88. Monety / Coins

BUCZEK, gmin. Białogard, pow. białogardzki, woj. zachodniopomorskie (niem. Butzke, Kreis Belgard)

Okoliczności odkrycia: w torfie zimeliorowanego jeziora na głębokości niespełna pół metra, odkrywano od 2. poł. XIX w. do lat 20. XX w. liczne zabytki z okresu wpływów rzymskich w tym: ok. 1800 paciorków bersztynowych, fragmenty nieobrobionego bursztynu, nieco mniejszą liczbę paciorków szklanych, ok. 100 paciorków glinianych i emaliowanych, 5 fibul grupy V Almgrena, 2 okucia pasa, zawieszki, pierścionek, złoty drut, liczne fragmenty naczyń glinianych, przeszłiki i in. Wraz z tymi zabytkami zarejestrowano rzymskie monety, m.in. subaerat Wespazjana i 3 denary dynastii Antoninów, nie licząc 2 innych opisanych. Chodzi bez wątpienia o depozyt, czy też raczej depozyty wotywne.

Opis: denar Wespazjana bity w latach 77–78 (RIC 195) i subaerat Marka Aureliusza (Illa Faustyny II, jak RIC 686).

Archiwalia: Działu Archeologii MNS – teczka nr 11.

Chronologia: OWR, fazy B₂–C₂

Literatura: Lenckie 1887a; „BaltSt” 37, 1887, 503, nr 38 (49. Jahresber. Stettin, brak aut.); Virchow 1887b, 56–57; Pyl 1897, 38; Jungklaus 1924, 43, 45–46, 102; Bolin 1926, (89)–(90), nr 2a–b; Eggars 1940, 33, nr 57; Karpowicz 1956, 129; Potemski 1963, 60, nr 75; Niwegłowski 1981, 435; Geißlinger 1981; Raddatz 1991; Wielowiejski 1996, 318; Ciolk 1999b, 178–179; 2001, 24–25, nr 21 i tabl. 1; 2017, 19–20, nr 22.

Zbiory: MNS/A/22140; c. sygn. Muzeum w Stralsundzie 1962; 237a–b.

(BA)

89. Moneta / Coin

CHOĆMIROWO, gmin. Główczyce, pow. słupski, woj. pomorskie (niem. Alt Gutzinrow, Kreis Stolp)

Okoliczności odkrycia: podczas orki w 1877 r. Z Chocimiowa pochodzi także sesterc Marka Aureliusza (dla Fausty I) znaleziony na polu w 1914 r. przez syna nauczyciela F. Krausego.

Opis: denar Antonina Piusa (dla Fausty I) wybitny w latach 141–161 (RIC 3/8a).

Archiwalia: Działu Archeologii MNS – teczka nr 139; Rom und Griechenland, 125; Inventar – Auszüge, nr 1100.

Literatura: „BaltSt” 26 (Sonderheft), 1876, 21 i 37, nr 31 (38. Jahresber. Stettin, F. Kühne); Kühne 1877, 208–209, nr 12; Katalog Berlin 1880, 326; Jungklaus 1924, 49 i 92; Bolin 1926, (94), nr 52; Witt 1928, 17, 18, 34; Petzsch 1931, 54; Eggers 1940, 34, nr 72; Karłowicz 1956, 130; Ciołek 2001, 33, nr 30 i tabl. 3; 2007, 29, nr 34 1.

Zbiory: MNS/A/22151 (d. sygn. 1100); d. sygn. Muzeum w Stralsundzie 1962: 252.

(BA)

90. Moneta / Coin

CZARNOWO, gmin. Koźliczec, pow. pyrzycki, woj. zachodniopomorskie (niem. Gross Zarnow, Kreis Pyritz)

Okoliczności odkrycia: podczas orki na polu patafaltynym w 1848 r. Na zachód od Czarnowa na południowy zachód od Wielkiego Jeziora (Grosse See) został także znaleziony w 1816 r. w skarbie monet średniowiecznych datowanym przez Friedländera na XV w. denar Galby, który trafił do zbiorów Muzeum w Pyrzycach (Archiwum Działu Archeologii MNS nr 1128; Jungklaus 1924, 43 i 95; Bolin 1926, 31, nr 31a; Mielenz 1935, 55).

Opis: denar Antonina Piusa (dla Fausty I) z lat 139–141 (RIC 3/8b).

Archiwalia: Działu Archeologii MNS – teczka nr 1128; Rom und Griechenland, 133; Inventar – Auszüge, nr 615b.

Literatura: Friedländer 1874, (171); Beyer 1873, 12; Kühne 1877, 208–209, nr 11; Walter 1889, 108, nr 158; Holster 1921, 55–56; Jungklaus 1924, 17 i 92; Bolin 1926, (92), nr 31b; Petzsch 1931, 25; Mielenz 1935, 55; Dörka 1939, 140; Eggers 1940, 32, nr 37; Majewski 1949, 164; Karłowicz 1956, 130; Ciołek 2001, 36, nr 37/2 i tabl. 3; 2007, 32, nr 43/2.

Zbiory: MNS/A/22152 (d. sygn. 615b); d. sygn. Muzeum w Stralsundzie 1962: 250.

(BA)

91. Monety / Coins

CZERWIECINO, gm. Karlino, pow. białogardzki, woj. zachodniopomorskie (niem. Emmerthal, Kreis Kolberg-Körlin)

Okoliczności odkrycia: monety znalezione przez chłopa O. podczas prac polowych prowadzonych w 1839 r. Naj pewnością pozostałości skarbu rzymskich denarów, z którego zachowały się 4 egzemplarze dynastii Antoninów.

Opis: 2 denary Hadriana z lat 119–122 (RIC 95 i 120a) oraz 2 Antonina Piusa, z czego jeden bity w 139 r. (RIC 50b), zaś drugi po 141 r. (dla Faustynej Starszej – RIC 363).

Archiwalia: Działu Archeologii MNS – tecznika nr 567; Rom und Griechenland, 127; Inventarium, 271.

Literatura: „BaltSt” 5/1, 1838, 153 (12. Jahresber. Stettin, Hering?); „BaltSt” 6/1, 1839, 222, nr 17 (13. Jahresber. Stettin, Hering); Kühne 1877, 206–207, nr 5; Wiberg 1867, 114; Katalog Berlin 1880, 326; Jungklaus 1924, 45, 93–94; Bolin 1926, (91), nr 20; Petzsch 1931, 16, nr 4; Dibbelt 1936, 55; Eggers 1940, 33, nr 50; Karpowicz 1956, 131; Ciolek 2001, 37–38, nr 40 i tab. 1; 2007, 33–34, nr 46.

Zbiory: MNS/A/22113 (d. sygn. 302 i 317); d. sygn. Muzeum w Stralsundzie 1962: 240a–d.

(BA)

92. Moneta / Coin

DARŁOWO, gm. Darłowo, pow. sławieński, woj. zachodniopomorskie (niem. Rügenwalde, Kreis Schlawe)

Okoliczności odkrycia: w skarbcie wczesnośredniowiecznym znalezionym przed 1865 r. zawierającym 130 monety z X i XI w., srebrną ozdobę i cięte srebro.

Opis: fragment denara Wespazjana z lat 69–71 (RIC 15).

Chronologia: XI w.?

Archiwalia: Rom und Griechenland, 147; Inventar – Auszüge, nr 906b; Katalog Reglinga.

Literatura: „BaltSt” 22 (Anhang), 1868, 28, nr 21 (34. Jahrsber. Stettin, brak aut.); Kühlne 1877, 210–211, nr 27; Dannenberg 1877, 232–237; Schumann 1902b, 85; Jungklaus 1924, 44 i 95; Bolin 1926 (93), przypis 5; Eggers 1940, 31, nr 67; Majewski 1949, 165, nr 1175; Karpowicz 1956, 131; Kiersnowscy 1959, 36–37, nr 20; Ciołek 2001, 38–39, nr 42 i tabl. 3; 2007, 34–35, nr 48; Zapolska 2007, 160–161 nr 3.

Zbiory: MNS/A/22182; d. sygn. Muzeum w Stralsundzie 1962; 278.

(BA)

93. Moneta / Coin

DEBRZNO WIEŚ, gm. Lipka, pow. złotowski, woj. wielkopolskie (niem. Dobrin, Kreis Flatow)

Okoliczności odkrycia: przed 1926 r.

Opis: silnie wytańczone sesterc Hadriona (117–138).

Archiwalia: –

Literatura: Bolin 1926, (10), nr 45 (odwołuje się do dziennika O. Kunkela; błędnie jako AE II Trajana, za nim pozostały); Karpowicz 1956, 131; Kunisz 1973, 26, nr 19 (bezpodstawnie jako skarb); Ciołek 2001, 40, nr 17 (poprawnie Hadrjan, błędnie jako Dobrzyń i as) i tabl. 2; 2007, 36, nr 52 (blednie jako as).

Zbiory: MNS/A/22142; d. sygn. Muzeum w Stralsundzie 1962; 239.

(BA)

94. Moneta / Coin

GOŚCINO, gmin. Gościno, pow. kołobrzeski, woj. zachodniopomorskie (niem. Jestin, Kreis Kolberg-Körlin)

Okoliczności odkrycia: w piasku w 1865 r.

Opis: denar Antonina Piusa wybitny w 138 r. (RIC 7).

Archiwalia: Działu Archeologii MNS – teczka nr 513; Rom und Griechenland, 123; Inventar – Auszüge, nr 1583.

Literatura: „BaltSt” 30, 1880, 113 i 130, nr 25 (42. Jahresber. Stettin, brak aut.); Katalog Berlin 1880, 326; Jungklaus 1924, 45 i 93; Bolin 1926, (91), nr 21; Petzsch 1931, 35; Majewski 1949, 118, nr 582; Karpowicz 1956, 132; Ciołek 2001, 84, nr 92 i tabl. 3; 2007, 86–87, nr 111.

Zbiory: MNS/A/22156(d. sygn. 1583); d. sygn. Muzeum w Stralsundzie 1962:254.

(BA)

95. Naczynie / Vessel

GRĄBCZYN, gmin. Szczecinek, pow. szczecinecki, woj. zachodniopomorskie (niem. Grumsdorf-Abbau, Kreis Bublitz)

Okoliczności odkrycia: podczas wydobywania piasku w 1928 r. na głębokości ok. 1 m odkryto 2 importowane naczynia brązowe pochłoczenia rzymskiego oraz pacorki szklane. Niektóre wspominają się, w co należy jednak już wątpić, że wystąpiły tam także szczątki „szpady” żelaznej (Eggers 1959, 19–20; Eggers, Stary 2001, 154, nr 68). Odkryte przedmioty stanowiły elementy wyposażenia grobu szkieletowego. Do 1930 r. znaleziska znajdowały się w zbiorach prywatnych, po czym brązowe naczynia przekazano do Muzeum w Szczecinie. Okoliczności odkrycia grobu opisał dr (?) Kaczmmerer, urzędnik państwowego z Bobolic (por. Eggers 1959, 19). Obecnie zachowało się tylko 1 naczynie brązowe z inskrypcją wyrytą na dnie.

Opis: misa brązowa na stopce z wygiętym szerokim brzegiem, brzuścem cylindrycznym, wewnętrz postobrzana z inskrypcją PRIMVS umieszczoną na dnie. Wys. misy 5,5 cm, średn. stopy 12,8 cm, średn. stopki 4,9 cm. W typologii importów rzymskich H. J. Eggersa (1951, 170, Beilage 43) odpowiada okazom typu E 113 (typ Grąbczyn). Na terenie Barbaricum były wyjątkowo rzadko spotykane. Wytworzono je zapewne w warsztatach nadrenijskich.

Chronologia: poł. III w. n.e. (faza C2).

Archiwalia: Działu Archeologii MNS – teczka nr 1634.

Literatura: Kunckel 1930b, 324; 1931, 148, nr 729; Eggers 1940, 35, nr 49; 1951, 105, nr 673; 1959, 28, nr 41; Wielowiejski 1970, 336; Eggers, Stary 2001, 154, nr 68; Machajewski 1992a, 120–121.

Zbiory: MNS/A/22153 (d. sygn. P.S.387).

(MII)

96. Naczynie / Vessel

GRONOWO, gm. Ostrowice, pow. drawski, woj. zachodniopomorskie (niem. Groß Grünow. Kreis Dramburg)

Okoliczności odkrycia: w kwietniu 1926 r. podczas budowy szosy prowadzącej z Gronowa do Złocienia nałaśtono na gróbowe szkieletowe. W literaturze archeologicznej jest oznaczony jako grób nr 1/1926 r. Pochówek był wyjątkowo bogato wyposażony w metalowe detale stroju, przybory toaletowe, ostrogi brązowe, miejscowości naczynia gliniane, a także 3 metalowe (dzban, cedzidło, czerpak) oraz 2 gliniane naczynia (terra sigillata) będące importami rzymskimi. Informacje o tym odkryciu, które zebral dr O. Kunkel z Szczecina, pochodząły od dra (?) Fausta, społecznego opiekuna zabytków archeologicznych z Drawska oraz od von (?) Knebel, właściciela majątku w Gronowie. Ich mankamentem jest brak danych umożliwiających ustalenie lokalizacji znaleziska w stosunku do cmentarzyska kurhanowego w Gronowie z I–III w. n.e. Większość z przedmiotów odkrytych w 1926 r. trafiła do muzealnych zbiorów szczecińskich, natomiast brązowy dzban do 1939 r. znajdował się w rękach prywatnych (von Wenden, właściciel majątku w Gronowie), po czym ślad po nim zaginął. Po 1945 r. przechowywane w Muzeum w Szczecinie zabytki uległy rozproszeniu. Część z nich, a więc jedna z ostróg, spiczazka, okucie pasa i szczypczyki, zaginęły. W Muzeum w Szczecinie zachowało się jedno z naczyń typu terra sigillata, naczynie gliniane oraz jedna z ostróg. Drugie naczynie typu terra sigillata było ewakuowane.

Opis: naczynie wykonane z gliny, z zachowaną czerwoną polewą. Wys. naczynia 4,9 cm, średn. wyłewu 18 cm, średn. dna 9 cm. Po wewnętrznej stronie dna znajduje się stempel imienny COOCV SF. W typologii naczyń terra sigillata odpowiada formie Dragendorff 18/31 (1895, 102–113). Wywarzano je w północno-wschodnio-galijskich warsztatach w Blickweiler lub Heddererheim, względnie nawet w Trewirze. Na Pomorzu tego rodzaju znaleziska docierały incydentalnie, zaś złożenie w jednym grobie aż 2 okazów nawet na terenie Barbaricum uznaje się za sytuację wyjątkową.

Chronologia: 2. poł. II w. n.e. (faza B2b–B2c).

Archiwalia: Działu Archeologii MNS – teczka nr 211.

Literatura: Kunkel 1927c, 123–124; Engel, La Baume 1937, 281; Eggers 1940, 14–15; 1951, 105, nr 672; Majewski 1949, 89; Nierhaus 1955, 241; Rutkowski 1960, 26; Wielowiejski 1970, 330; Wołagiewicz 1976, 137, przyp. 15; 1993, 35; Berke 1990, 206; Tyszler 1999, 31–32; Eggers, Stary 2001, 119, nr 249, tabl. 316; Machajewski 2012.

Zbiory: MNS/A/2/149 (d. sygn. P.S.90).

(MH)

97. Naczynia / Vessels

IGLICE – ORZESZKOWO, gm. Resko, pow. Łobeski, woj. zachodniopomorskie (niem. Geiglitz, Kreis Regenwalde)

Okoliczności odkrycia: znalezisko przypadkowe ze schyłku XIX w. Ok. 3 km na północny wschód od wsi Iglice, w żwirowisku, położonym nad rzeką, odkryto zniszczone groby ciałopalne. Stwierdzono kilkańście naczyń ceramicznych, zapinki brązowe i sprzączkę, pochodzące przynajmniej z 2 cmentarzyków. Wydzielono tylko jeden pewny zespół grobowy (grób 1 – naczynie i sprzączka brązowa). Większość zachowanych elementów wyposażenia uznaje się za znaleziska luźne. Zabytki przekazano do Muzeum w Szczecinie.

Opis: a) naczynie wazonowe z niskim cylindrycznym brzegiem, wydjętym brzuścem i wąskim dnem, barwy czarnej wyświecanej, zdobione bogatym wątkiem składającym się elementu meandra blankownego, poziomej linii, zygaktu oraz pionowych linii zbiegających do podstawy. Ornament jest wykonany trójbrybnym kółkiem zębataym. Wys. naczynia 13,5 cm, średn. wylewu 22,8 cm, średn. maksymalna brzuśca 31,2 cm, średn. dna 8,0 cm (naczynie po środku zdjęcia). W typologii naczyń kręgu nadbańskiego A. v. Müllera nawiązuje do grupy A 2 (v. Müller 1957, 8, tabl. I:e, 2:a). Uznaje się je za typowe dla kultury społeczności kręgu nadbańskiego i północno-zachodniej części Pomorza Zachodniego na przełomie et.

b) naczynie sítulowane o wyodrębnionym wylcie, z dwoma uchami, brzuścem wydjętym w części górnej i wysmukłym w części dolnej, barwy czarnej wyświecanej, zdobione wątkiem meandra klasycznego. Wys. naczynia 28 cm, średn. wylewu 19 cm, średn. maksymalna brzuśca 27 cm, średn. dna 15 cm (na zdjęciu naczynie po prawej stronie). W typologii naczyń kultury wielbarskiej R. Wołagiewicza odpowiada okazom grupy V (Wołagiewicz 1993, 13–14). Jest to klasyczny przykład naczynia społeczności kultury wielbarskiej funkcjonującej na Pomorzu od schyłku I w. do poł. III w. n.e.

Chronologia: a) 1. poł. I w. (faza B1); b) 1. poł. II w. (faza B2).

Archiwalia: Działu Archeologii MNS – teczka nr 839.

Literatura: Schumann 1900b, 47–48; Petzsch 1926, 238; Kunkel 1931, nr 695; Wołagiewicz 1993, 13–14, 97, nr 88, tabl. 61:3; Eggars, Stary 2001, 117, nr 227.

Zbiory: MNS/A/22146 (c. sygn. 4554 lub 4584 – por. Kunkel 1931, 79, 80, tabl. 80 i 83).

(MH)

98. Naczynie / Vessel

IGLICE – ORZESZKOWO, gm. Resko, pow. Łobeski, woj. zachodniopomorskie (niem. Geigitz, Kreis Regenwalde)

Okoliczności odkrycia: por. opis przy poz. katalogowej 97

Opis: waza z dwoma uchami brzegiem wygiętym na zewnątrz, cylindryczną szyjką i baniastym brzuskiem, barwy czarnej lekko wyświecanej, zdobiona wątkiem meandra klasycznego oraz listwą plastyczną. Wys. naczynia 19,5 cm, średn. wylewu: 11 cm, średn. maksymalna brzuska 21 cm, średn. dna 8 cm (pełna forma naczynia na zdjęciu do 97 numeru katalogu – po lewej stronie). W nawiązaniu do typologii naczyń kultury wielbarskiej R. Wołagiewicza waza odpowiada okazom grupy IV (Wołagiewicz 1993, tabl. 57:5). Jest to klasyczny przykład naczynia społeczności kultury wielbarskiej funkcjonującej na Pomorzu od I do III w. n.e.

Chronologia: II w. (faza B2).

Archiwalia: Działu Archeologii MNS – teczka nr 839.

Literatura: Schumann 1900b, 47–48; Kunkel 1931, nr 695; Wołagiewicz 1993, tabl. 57:5.

Zbiory: MNS/A/22147 (d. sygn. 4619).

(MII)

99. Moneta / Coin

KAZIMIERZ, gm. Biały Bór, pow. szczecinecki, woj. zachodniopomorskie (niem. Casimirburg, Kreis Köslin)

Okoliczności odkrycia: w 1827 r. na nieużytku przygotowywanym pod uprawę.

Opis: denar Trajana z lat 103–111 (RIC 98).

Archiwalia: Rom und Griechenland, 127.

Literatura: 3. Jahresber. Stettin 1828, 12, nr 2 (brak aut.); Beyer 1873, 11; Kühlne 1877, 206–207, nr 2; Katalog Berlin 1880, 326; Jungklaus 1924, 45 i 93; Bolin 1926, (91), nr 23; Petzsch 1931, 41; Eggers 1940, 33, nr 55; Majewski 1949, 167, nr 1208; Karpowicz 1956, 133; Ciołek 2001, 99, nr 121 i tabl. 3; 2007, 106, nr 148.

Zbiory: MNS/A/22157; d. sygn. Muzeum w Stralsundzie 1962: 255.

(B.1)

100. Moneta Coin

KIKORZE, gm. Osina, pow. goleniowski, woj. zachodniopomorskie (niem. Kicker, Kreis Naugard)

Okoliczności odkrycia: przed 1940 r.

Opis: silnie wytarty sesterc Marka Aureliusza z lat 172–173 (RIC 1063?).

Archiwalia: –

Literatura: Eggers 1940, 32, nr 28; Majewski 1949, 167, nr 1212; Karpowicz 1956, 133; Ciołek 2001, 100–101, nr 125 i tabl. 2; 2007, 107, nr 152.

Zbiory: MNS/A/22158; d. sygn. Muzeum w Stralsundzie 1962: 256.

(B.1)

101. Moneta Coin

KOŁOBRZEG MIROCICE, gm. Kołobrzeg, pow. kołobrzeski, woj. zachodniopomorskie (niem. Bullenwinkel, Kreis Kolberg-Körlin)

Okoliczności odkrycia: przy budowie kolei w latach 1857–1858.

Opis: denar republikański z ok. 130 r. przed Chr. (RRC 257/1).

Archiwalia: Działu Archeologii MNS – teczka nr 531; Rom und Griechenland, 121; Inventar – Auszüge, nr 1582.

Literatura: „BaltSt” 30, 1880, 113 i 130, nr 24 (42. Jahresber. Stettin, brak autora); Katalog Berlin 1880, 326, nr 127; Pyl 1897, 39; Jungklaas 1924, 42; Berlin 1926, (91), nr 19; Petzsch 1931, 36; Dibbelt 1936, 55; Karpowicz 1956, 136; Ciołek 2001, 119, nr 176 i tabl. 3; 2007, 109, nr 157.

Zbiory: MNS/A/22111 (d. sygn. 1582); d. sygn. Muzeum w Stralsundzie 1962: 238.

(BA)

102. Naczynia / Vessels

KOSIN, gm. Przelewice, pow. pyrzycki, woj. zachodniopomorskie (niem. Kossin, Kreis Pyritz)

Okoliczności odkrycia: znalezisko przypadkowe dokonane w kwietniu 1883 r. Odkryto wtedy grób szkieletowy nakryty brukiem kamiennym. W grobie znaleziono 2 naczynia szklane oraz naczynia brązowe i prawdopodobnie witalerko drewniane z metalowymi okuciami. Zestaw odkrytych przedmiotów jest przez archeologów różnie cytowany (por. Wielowiejski 1970, 328; Eggers, Stary 2001, 94, nr 157). Za niepodważalne znaleziska z grobu szkieletowego uznaje się naczynia szklane i rondel brązowy typu E 142–143 z napisem PCIPOLIB oraz fragment innego jeszcze naczynia brązowego.

Opis: 2 wysokie czarki szklane, żeberekowane:

a) o prostym wylewie i krawędzi zaokrąglonej, brzuścu półkulistym, dnie zaokrąglonym. Nierównomiernie rozłożone 18 żeberek pionowych, rozhodzi się promieniście od centrum dna. Szkło półprzezroczyste, jasno zielonkawoniebieskie. Powierzchnia zewnętrzna błyszcząca, wewnętrzna matowa. Pęcherzyki gazowe są niewielkie. Wys. czarki 4,9 cm, średn. wylewu 11,8 cm, grub. krawędzi 0,4–0,6 cm, grub. dna 0,4 cm.

b) bardzo podobna, różniąca się lekszą żeberek (15) oraz w niewielkim zakresie wymiarami. Wys. czarki 4,7 cm, średn. wylewu 11,6 cm, grub. krawędzi 0,4–0,5 cm, grub. dna 0,4 cm.

W typologii importów rzymskich H. J. Eggersa (1951) obydwa naczynia szklane odpowiadają okresem typu E 183, szeroko rozpowszechnionym w świecie antycznym i w centralnej części północnej części Barbaricum. Czarki z Kosina, przypominające naczynie z pobliskiego Lubieszewa „Sandberg”, pow. Gryfice (Schuster 2010, 407), reprezentują tradycje warsztatów szklarskich funkcjonujących we wschodniej części basenu Morza Śródziemnego. Okazalość wyposażenia grobu z Kosiną oraz kamienna konstrukcja zatyczająca nad nim wskazują na możliwość łączenia tego znaleziska z grupą pochówków typu „Lubieszewo”, uznawanych na terenie Barbaricum za groby elity plebejów barbarzyńskich (Schuster 2010, 328).

Chronologia: 2. poł. I w. n.e. (faza B1c/B2a).

Archiwalia: Działu Archeologii MNS – teczka nr 114.

Literatura: Wileń 1889, 78, nr 140; Blume 1912, 139, 142, 152; 1915, 137, 192; Kunckel 1931, nr 681; Dorka 1939, 82, 84–85, 153, tabl. 50; Eggers 1940, 10, 14, 22, nr 24; 1951, 106, nr 682; Eggers, Stary 2001, 94, nr 157; Wielowiejski 1970, 328; 1985, nr 72, 221; Stawiarska 1999, 239–240, nr 6–7; Schuster 2010, 407.

Zbiory: MNS/A/22160 (c. sygn. 2015).

(MH)

103. Monety / Coins

KRZYNIA, gmin. Dębica Kaszubska, pow. słupski, woj. pomorskie (niem. Gross-Krien, Kreis Stolp)

Okoliczności odkrycia: w 1838 r. w piasku, w sąsiedztwie starego, przewróconego drzewa, ok. 800 kroków na zachód od ówczesnych granic wsi na stoku małego wzniesienia znaleziono zapewne skarb srebrnych monet rzymskich, z którego zachowały się 3 egzemplarze, reszta trafiła do handlarzy żydowskich.

Opis: denar Antonina Piusa z lat 156–157 (RIC 262) i 2 antoniniany Filipa I Arabskiego z 217 r. (RIC 20) i lat 244–249 (RIC 28c). Depozyty zawierające denary i antoniniany stosunkowo rzadko występują na terenach Barbaricum.

Archiwalia: Działu Archeologii MNS – teczka nr 1413; Rom und Griechenland, 131.

Literatura: „BaltSt” 6/1, 1839, 217, nr 8 (13. Jahresber. Stettin, Hering); Kühlne 1877, 208–209, nr 10; Wiberg 1867, 114; Beyer 1873, 11; Wagener 1872, 6/3; Katalog Berlin 1880, 327; Lissauer 1887, 163, nr 7; Regling 1912, 249; Jungklaes 1924, 45, 48; Bolin 1926, (91), nr 51; Petzsch 1931, 16, nr 5; Eggers 1940, 34, nr 71; Karpowicz 1956, 134; Kunisz 1973, 58, nr 72; Bursche 1980, 84, nr 8; Ciołek 2001, 105, nr 138 i tabl. 1; 2007, 113–114, nr 170.

Zbiory: MNS/A/22150 i 22151 (d. sygn. Stettin 340); d. sygn. Muzeum w Stralsundzie 1962: 249a–c.

(BA)

104. Wyposażenie grobu / Grave goods

LEKOWO, gm. Świdwin, pow. świdwiński, woj. zachodniopomorskie (niem. Lekow, Kreis Belgard)

Okoliczności odkrycia: informację o odkryciu grobu przekazał do władz powiatowych w Świdwinie w styczniu 1937 r. dr Wandelt, nauczyciel szkolny i opiekun zabytków. Znalezisko oznaczono jako grób 1. W późniejszym czasie (schyłek 1937 z?) napłynęły dalsze informacje o odkryciu w okolicy tego grobu 2 kolejnych pochówków ciałopalnych (grób 2–3) oraz różnych elementów wyposażenia pochodzącego z kilku innych zniszczonych grobów. Początkowo część zabytków z cmentarzyska przechowywano w szkole w Lekowie, inne znajdowały się w zbiorach prywatnych oraz w zbiorach muzealnych w Szczecinie. Wyposażenie z grobu 1 przechowywano w Szczecinie. W zachowanym inwentarzu brakuje żelaznego grotu kształtu lancetowego, płaskiego, długości 26 cm (por. Wołagiewiczowic 1993, 48, ryc. 5).

Opis: a) garnek z 2 uchami w przekroju lekko profilowanymi, przy wylewie i dnie wyściecany, natomiast na brzuszu chropowaczy. Naczynie jest barwy jasnobrunatnej. Wys. garnka 27 cm, średn. wylewu 18 cm, średn. dna 13 cm. W typologii naczyń kultury wielbarskiej R. Wołagiewicza nawiązując do okazów grupy II (Wołagiewicz 1993, 13, tabl. 53:3);

b) zapinka brązowa silnie profilowana, dł. 6,6 cm, typu A IV, 67, 4 zapinki brązowe odpowiadające wcześniejszym okazom oczkowatym, każda dł. po 5,9 cm, typu A III, 45, para guzowatych brązowych dolnych okuc rogów do picia, dł. 2 cm, typu B 1 wg Andrzejkowskiego (1991, 85, nr 167), 4 części brą-

- zowego pasa składającego się z ze sprzączki, brązowych płytak zdobionych rzędami nitów, połączonych złączami żebrowanymi typu B7g wg Garbscha (1965, 92–94), zachowanej dł. ok. 40 cm, szer. 3,1 cm, odpowiadający pasom norycko-panońskim zapinanych złamką typu G1c wg Garbscha (1965, 80, ryc. 42);
 c) igła brązowa z podłużnym uszkiem, dł. 14,1 cm;
 d) szy llo żelazne, dł. 11 cm;
 e) krzesiwo żelazne, dł. 8,9 cm;
 f) brzytwa żelazna, szer. 11,5 cm;
 g) nóż żelazny z lekko wyożebniowanym trzpieniem, dł. 21,7 cm;
 h) nożyk sierpinkowy z tępym trzpieniem, dł. 10 cm.

Charakter kulturowy większości elementów wyposażenia grobu I z Lekowa (pas, zapinki) przypomina stylistykę wytworów spotykanych w środkowonaddunajskich prowincjach rzymskich (Rezia, Noricum i Panonia). Upowszechniały się one wśród elit plemion barbarzyńskich zamieszkujących teren Kotliny Czeskiej, Słowacji, Nadłabia i Pomorza Zachodniego. Pas z Lekowa, ze względu na cechy konstrukcyjne (brązowe złącza i prostokątne płytaki), określany jest mianem typu „Lekowo”. Spotykany jest głównie w Kotlinie Czeskiej i południowo-zachodniej Słowacji, wyjątkowo na Pomorzu Zachodnim, w środkowym Nadłabiu i w dorzeczu górnej Warty (Kaczanowski, Madyda-Legutko 2000, 172). Zachodniopomorskie tradycje wyposażenia grobu oczwiercieńca w Lekowie uzbrojenie (grot oszczepu), które tutejsza społeczność składała przy zmarłym już w młodszym okresie przedrzymskim. Zwyczaj ten uległ zaniechaniu dopiero w rozwiniętych etapach wczesnego okresu rzymskiego. Natomiast elementem o tradycji skandynawskiej w wyposażeniu zmarłego z Lekowa było prawdopodobnie krzesiwo żelazne. Taką różnorodność kulturową elementów wyposażenia grobu na Pomorzu Zachodnim nie była sytuacją wyjątkową, lecz wręcz typową dla oblicza kulturowego w starszej fazie wczesnego okresu rzymskiego (I w. n.e.).

Chronologia: I. poł. I w. n. e. (faza Bla).

Archiwalia: Działu Archeologii MNS – teczka nr 61.

Literatura: Eggers 1937, 137–139; Raddatz 1957, 79; Wołagiewiczowic 1963, 117, nr 34; Garbsch 1965, 80; Wołagiewicz 1966, 182; 1993, 178, nr 129; Madyda 1977, 401; Andrzejowski 1991, 85, nr 167; Kaczanowski, Madyda-Legutko 2000, 169–187; Eggers, Stary 2001, 120–121, nr 258; Schuster 2010, 154.

Zbiory: MNS/A/22162 (d. sygn. P.S.2826).

(MII)

105. Naczynie / Vessel

LUBIESZEWKO, gmin. Gryfice, pow. gryfiński, woj. zachodniopomorskie (niem. Lübsow, Kreis Greifenberg)

Grób II/1910 („Sandberg”)

Okołośroczności odkrycia: na początku XX w. w Lubieszewku przypadkowo odkryto, podczas pozyskiwania kamieni do brukowania pobliskich dróg, kilka grobów ukrytych pod nasypami kurhanowymi. Wartość tych znalezisk dla poznania najstarszych dziejów Pomorza okazała się wyjątkowa. Wpierw (lata 1908–1912), na stanowisku zwanym „Sandberg”, stwierdzono 3 pochówki szkieletowe ukryte w kamiennych skrzyniach i nakryte nasypem kurhanowym. Później (1925 r.) na stanowisku „Tumenshult” natrafiono na kolejne 2 pochówki o podobnej konstrukcji. Od tych znalezisk w literaturze archeologicznej używa się nazwy groby „typu Lubieszewo”, oznaczające na terenie Barbaricum pochówki elity germanńskiej wyjątkowo bogato wyposażone. Pierwsze odkrycia opisał A. Stubenrauch, sztetcki konserwator zabytków. Następnie starał się dokumentować O. Kunkel, dyrektor Pommersches Landesmuseum w Szczecinie. W latach 1938–1939 H. J. Eggers, kustosz tego muzeum, przeprowadził w Lubieszewku „Sandberg” badania wykopaliskowe. W latach 1964–1969 prace wykopaliskowe realizował R. Wołagiewicz, archeolog ze Szczecina, a od 2006 kontynuował Schuster, archeolog z Berlina i Łodzi. Jar. Schuster jest autorem znakomitej monografii o problematyce grobów typu „Lubieszewo” w Europie (Schuster 2010).

Zabytki z Lubieszewa początkowo przechowywano w zbiorach muzealnych w Szczecinie. W trakcie II wojny światowej część z nich zaginęła, niektóre ewakuowano, inne pozostały w Szczecinie.

Bronzowa misa na nóżce, odkryta w 1910 r. na polu gospodarstwa Abrahama, pochodzi z grobu II (grób II/1910). Wraz z nią wydobyto brązowe okucia rogu do picia, okucia pasa, zapinki, lustro, naczynie ceramiczne, naczynie brązowe (?), nieokreślone bliżej brązowe okucia (por. Wołagiewicz 1997, 22–33; Schuster 2010, 291–392).

Opis: misa brązowa na nóżce lekko żebrowanej, na brzuszu z wątkiem nieznacznie wypukłym, z dwoma uchami w kształcie zbliżonym do litery omega w centrum pogrubione i zakończone głóvkami węzlowymi. Wys. naczynia 17,5 cm, średn. wylewu 37,5 cm, średn. stopki 15,1 cm, wys. stopki 3,1 cm. W typologii importów rzymskich II. J. Eggersa (1951) odpowiada okazom typu E 98. Misy tego typu wywodzą się z tradycji warsztatów włoskich, zwłaszcza z rejonu Kapui, później także galickich. Na Pomorzu Zachodnim pojawiły się z importami tzw. „fali czeskich” licznie napływającymi na teren Barbaricum szczególnie między Łabą, Odrą i Wisłą (Wołagiewicz 1970b, 229–230).

Chronologia: poł. I w. n.e. (faza B' b).

Archiwalia: Działu Archeologii MNS – teczka nr 3250; Dzienniki (Tagelbuch) A. Stubenraucha z lat 1908–1913 znajdująca się w archiwum MNS, t. XXIX, fol. 41.

Literatura: Jungklaus 1921, 24–25; Eggers 1910, 22, 32a; 1951, 106, nr 689; 1953, 70, tabl. 2:b; Wołagiewicz 1966, 182; 1997, 32–33; Wicłowiecki 1970, 324; Hahula, Nowakowski 2001, 17–21; Eggers, Stary 2001, 103, nr 214:c; Schuster 2010, 391–392.

Zbiory: MNS/A/22163 (d. sygn. 6192).

(MH)

106. Ozdoby / Ornaments

LUBIESZEWKO, gmin. Gryfice, pow. gryficki, woj. zachodniopomorskie (niem. Lübsow, Kreis Greifenberg)

Grób III/1913 („Sandberg”)

Okoliczności odkrycia: por. opis przy pozycji katalogowej 105.

Zabytki pochodzą z grobu III odkrytego w 1913 r. (grób III/1913) na polu gospodarza Volkmarra. Pochówek spoczywał na głębokości od 2 m do 3 m od powierzchni w kamiennej komorze. Nad komorą zalegały kamienie pochodzące zapewne z płaszcza kurhanowego nakrywającego grób. Po wybraniu kamieni w spągu komory natrafiiono na bogate wyposażenie grobu. Większość z tych elementów zaginęła, tylko niektóre zachowały się w Muzeum w Szczecinie. Pierwotnie wyposażenie grobu III/1913 stanowiły 2 naczynia brązowe, para zapiętek srebrnych, para zapiętek brązowych, lusterko brązowe posrebrzane, złoty paciorek soczewkowy, sprzączka brązowa, igła srebrna, przeszłik z piaskowca, fragmenty drewna, fragmenty naczynia ceramicznego (por. Wołagiewicz 1997, 33; Schuster 2010, 393–394).

Opis: a) złoty wisior kulisty, wewnętrzny pusty, z cylindryczną szyjką i uszkiem. Korpus wisiora przy zwieńczeniu z szyjką, a także szyjka i uszko są zdobione złotym drutkiem granulowanym. Wys. 2,45 cm, szer. 1,4 cm;

b) złoty pierścieniowany paciorek filigranowy wykonany z drutu filigranowego. Wys. 0,36 cm, szer. 1,04 cm. Dwa złote detale stroju z grobu III/1913 znamionują na Pomorzu upowszechnianie się tradycji złotnictwa skandynawskiego, czerpiącego wzorce z różnych europejskich kręgów kulturowych. Złoty wisior kulisty (typ Ia wg A. Kokowskiego 1991), na Potociu. Zachodniemu znany jeszcze z kilku innych cmentarzyków, podobny jest do wytworów pochodzących z warsztatów działających na Jutlandii i Fionii (por. Schuster 2010, 132, ryc. 53). Z kolei złoty paciorek znajduje analogie wśród okazów z Powiśla i Jutlandii (por. Schuster 2010, 139, ryc. 57).

Chronologia: 1. poł. I w. n.e. (faza B1a).

Archiwalia: Działu Architektury MNS – teczka nr 3250; Dzienniki A. Stübenraucha z lat 1908–1913, t. XXI, fol. 128.

Literatura: Jungklaus 1924, 19, 24, 26; Eggers 1940, 23, 32a; 1951, 106, nr 690; 1953, 71, tabl. 2:b; Wołagiewicz 1997, 33; Eggers, Stary 2001, 103, 214:c; Schuster 2010, 393–394.

Zbiory: MNS/A/22161 (č. sygn. 7291).

(MH)

107. Pierścienie   Rings

LUBESZEWO, gmin. Gryfice, pow. gryficki, woj. zachodniopomorskie (niem. Lübsow, Kreis Greifenberg)

Grob 2/1925 („Tunnenhult”)

Okoliczności odkrycia: por. opis przy pozycji katalogowej 105 (pierścieni na zdjęciu po lewej stronie). Lokalizacja grobu w lesie była znana już przed 1925 r., lecz otwarty został w 1925 r. przez gospodarza Ferdynanda Bellke w trakcie zbierania kamieni. Komora grobową zaledwała na głębokości ok. 2 m. Nakryta była rozległym kurhanowym płaszczem kamiennym. W grobie natrafiono na wyjątkowo bogate wyposażenie zmarłego. Odkryto w nim 2 wiadra brązowe, czepak brązowy, 2 srebrne puchary, 2 malowane kielichy szklane, 4 zapinki srebrne, 2 złote pierścienie, 4 tateczki srebrne połóżane, 2 folie złote prawdopodobnie będące aplikacjami zapinek, 2 nity srebrne, 4 brązowe figurki ptaków, płytkę ze szczątkami drewna, 14 fragmentów brązowych okuc, 2 gwoździe brązowe (?), fragment naczynia brązowego, 3 naczynia ceramiczne, fragmenty kolejnego naczynia ceramicznego, paciorek bursztynowy, fragment kamienia, fragment krzesiwa, fragment podpórki, fragmenty malachitu, 7 fragmentów drewna, 2 fragmenty wapienia (?), szczątki tkanin, fragment brązowego okucia dwuczęściowego, fragment blaszki brązowej, fragment zapinki brązowej (por. Eggers, Stary 2001, 104, nr 214:c; Schuster 2010, 401–406).

Opis: a) złoty gladki pierścień w przekroju sierpowaty. Średn. 2,6–2,65 cm, średn. ramy 0,6 cm;

b) złoty gladki pierścień w przekroju w kształcie litery „C”. Średn. 2,5 cm, średn. ramy 0,55 cm.

W nawiązaniu do typologii pierścieni Ch. Beckmann obydwa znaleziska odpowiadają okazom typu 3 (Beckmann 1959, 27). Złote pierścienie tego typu występują przede wszystkim na Pomorzu, dołnym Nadniadru i w południowej Skandynawii, zazwyczaj w grobach bogato wyposażonych (Schuster 2010, 142, ryc. 58). Niewykluczone, że upowszechnienie się wśród plemion barbarzyńskich zwyczaju przyozdabiania rąk pierścieniami było następstwem procesu recepcji wzorców prowincjonalnorzymskich.

Chronologia: I. poł. II w. (faza B2b).

Archiwalia: Działu Archeologii MNS – teczka nr 3250.

Literatura: Kunkel 1931, ryc. 41; Eggers 1951, 106, nr 692; 1953, tabl. 5–7; Wołagiewicz 1966, 185; Tempelmann-Mączyńska 1985, 291, nr 836; Eggers, Stary 2001, 104, nr 214:c; Schuster 2010, 401–406.

Zbiory: MNS/A/2216 (c. sygn. P.S.88).

(MH)

108. Pierścień / Ring

LUBIESZEWO, gmin. Gryfice, pow. gryficki, woj. zachodniopomorskie (niem. Tübsow, Kreis Greifenberg)

Grob 1/1925 („Tunnenhult”)

Okoliczności odkrycia: por. opis przy pozycji katalogowej 105.

Odkrycie przypadkowe przed 1925 r. Informacje o tym odkryciu przekazała do Muzeum w Szczecinie w sierpniu 1925 r. Helene Grünschloss, nauczycielka z Gryfic. W lesie Ferdynanda Bellke natrafiono na kurhanowy piaszczysty kamieniny, pod którym znajdowała się również zbudowana z kamieni komora grobu szkieletowego. Grob zalegał na głębokości ok. 2 m. Znajdowało się w nim bogate wyposażenie zmarłego. Odkryto wiadro brązowe, brązowe misy na niskiej nodze, dzban brązowy, 4 fragmenty kolejnego naczynia brązowego, fragment jeszcze jednego naczynia z brązu, 4 zapinki srebrne, niektóre ze złotymi aplikacjami, fragment srebrnego drutiku, srebrny guz ozdobny, pierścienie złote, żółko profilowane, fragmenty lustra, srebrny drut profilowany, szpilę brązową, grzebień, 3 paciorki szklane, 3 naczynia ceramiczne, fragmenty jeszcze kilku naczyń ceramicznych, 8 kamieni do gry (?), fragmenty nitów i blach okucia, fragmenty 3 szpili brązowych, fragment blachy brązowej z resztami dęwna i tkaniny, żelazne okucia i nity w połączeniu z drewnem i tkaninami, 2 fragmenty żelaznych przedmiotów, 6 fragmentów drewna z główkami gwoździ, główki gwoździ ze sznurkami, 2 fragmenty drewna, żabki zwierzęce, fragmenty wapienia, fragmenty naczynia szklanego. W 2006 r. J. Schuster ponownie rozpoznał teren kurhanu, stwierdzając jeszcze fragmenty naczyń ceramicznych, srebrne fragmenty detali siodła, 2 srebrne guzy, 2 okucia srebrne, 2 zapinki srebrne, 21 gwoździ żelaznych, 6 fragmentów blachy żelaznej, nit brązowy, fragmenty naczynia brązowego, fragmenty malachitu (poz. Eggers, Stary 2001, 104; Schuster 2010, 394–401).

Opis: złoty gladki pierścień w przekroju w kształcie litery „C”, lekko odkształcony. Średn. 2,8–2,9 cm, średn. ramy 0,4 cm (pierścień na zdjęciu po lewej stronie). W odniesieniu do typologii pierścieni Ch. Beckmann nawiązuje do okazów typu 3 (Beckmann 1969, 27). Złote pierścienie tego typu są spotykane na Pomorzu oraz w dolnym Nad Łabiem, Jutlandii i południowej Skandynawii w zazwyczaj w grobach bogato wyposażonych (Schuster 2010, 142, ryc. 58). Niewykluczone, że upowszechniły się wśród plemion barbarzyńskich zwyczaju przyozdabiania rąk pierścieniami był następstwem procesu recepcji wzorców prowincjalnorzymskich.

Chronologia: 1. poł. II w. (faza B2b).

Archiwalia: Działu Archeologii MNS – teczka nr 3250.

Literatura: Eggers 1951, 106, nr 691; 1953, tabl. 5:a; Wołagiewicz 1966, 185; Tempelmann-Mączyńska 1985, 291, nr 836; Eggers, Stary 2001, 104; Schuster 2010, 394–401.

Zbiory: MNS/N/22166 (d. sygn. P.S.88).

(MH)

109. Pręślica / Distaff

LUBOWIDZ, gm. Nowa Wieś Lęborska, pow. lęborski, woj. pomorskie (niem. Luggewiese, Kreis Lauenburg)

Okoliczności odkrycia: pręślica bursztynowa pochodzi z jednego z najważniejszych cmentarzyków w badaniach nad kulturą wielbarską, które odkryto przypadkowo w 1898 r. Od chwili odkrycia, aż do 1938–1939 r., czyli do czasu przeprowadzenia tam systematycznych badań wykopaliskowych doprowadzających do niemal całkowitego jego rozpoznania (badania Helmuta Agde na zlecenie O. Kunkela dyrektora Pommersche Landesmuseum w Szczecinie), periodycznie ujawniano na cmentarzujużne znaleziska. Były one systematycznie inwentaryzowane przez Eduarda Stielowa, dyrektora Powiatowego Urzędu Opieki Społecznej, w latach 30. XX w. pełniącego w Lęborku funkcję powiatowego opiekuna zabytków. Znaczną ich część publikowano na łamach zeszytów powiatowych „Heimatkalender für den Kreis Lauenburg in Pommern”, ukazującego się od 1904 r., a także w czasopismach historycznych wydawanych w Szczecinie. Pręślicę znaleziono ok. 1934–1935 r. bez możliwości jednak określania jej przynależności do zespołu grobowego. Przekazano ją do Muzeum w Szczecinie (Hahula 2002, 301–310; 2003, 159–172).

Opis: pręślica bursztynowa, zbudowana z 5 cylindrycznych i 2 profilowanych segmentów, wykonanych z bursztynu, nałożonych na osz zakończoną brązową blaszką zwiniętą w turkę i zamocowaną do niej brązowym nitem. Dł. 22,3 cm. Interpretacja funkcji tego znaleziska budzi niekiedy wątpliwości (patr. Wiciowicki 1993, 69–75). Wiele wskazuje na łączenie tego przedmiotu z umiejętnością przedzielenia nici z włókna krótkiego. Pręślice spotykano zazwyczaj w obrębie kultury wielbarskiej, gdzie obok importowanych okazów pojawiały się ich lokalne naśladownictwa. Niewykluczone, że pręślica z Lubowidza jest importem prowincjonalnorzymskim lub doskonalem naśladownictwem barbarzyńskim.

Chronologia: I–II w. (faza B1–B2).

Archiwalia: Działu Archeologii MNS – teczka nr 3654 i 3072.

Literatura: Kunkel 1934b, ryc. 3; Stielow 1935, ryc. 2; Eggers 1940, tabl. 6; Wiciowicki 1993, 69–75; Wolągiewicz 1995, 36, nr 25; Hahula 2002, 302–309; 2003, 167, ryc. 3; Eggers, Stary 2011, 136, nr 90.

Zbiory: MNS/A/22169 (d. sygn. P.S.1926a).

(MII)

110. Moneta Coin

LUBOWO (Lübaw), gm. Bobolice, pow. koszaliński, woj. zachodniopomorskie (niem. Lülow, Kreis Bublitz)

Okoliczności odkrycia: przed 1924 r.

Opis: sesterc Antonina Piusa z lat 156–157 (RIC 965).

Archiwalia: Kartoteka Reglinga.

Literatura: Jungklaus 1921, 51; Bolin 1926, (90), nr 4b; Eggers 1910, 34, nr 64; Karpowicz 1956, 135; Ciołek 2001, 111, nr 157/2; 2007, 122, nr 194/3 (myli okoliczności odkrycia z denarem Elagabala.).

Zbiory: MNS/A/22167; d. sygn. Muzeum w Stralsundzie 1962: 263b.

(BA)

111. Moneta Coin

LUBOWO (Lübaw), gm. Bobolice, pow. koszaliński, woj. zachodniopomorskie (niem. Lülow, Kreis Bublitz)

Okoliczności odkrycia: przed 1876 r. po usunięciu glazu granitowego ważącego jakoby ok. 50 ton (1000 cztarnów).

Opis: denar Elagabala z lat 218–222 (RIC 73).

Archiwalia: Rom und Griechenland, 143; Inventar – Auszüge, nr 1180d.

Literatura: „BaltSt“ 27 (Beilage), 1877, 53, nr 2 (39. Jahresber. Stettin 1876, brak aut.); Kühne 1877, 231, nr 4; Katalog Berlin 1880, 327; Jungklaus 1921, 46 i 9%; Bolin 1926, (90), nr 4a; Petzsch 1931, 45; Eggers, Bollnow 1935, 39; Eggers 1941, 34, nr 64; Majewski 1949, 169, nr 1233; Karpowicz 1956, 135 (cała wcześniejsza literaturaomyłkowo denar Antonina Piusa); Ciołek 2001, 111, nr 157/1; 2007, 122–123, nr 194/1 (poprawnie Elagabal; myli okoliczności odkrycia z sesterzem Antonina Piusa).

Zbiory: MNS/A/22168; d. sygn. Muzeum w Stralsundzie 1962: 263a.

(BA)

112. Moneta Coin

ŁOBĘZ, gmin. Łobez, pow. stargardzki, woj. zachodniopomorskie (niem. Labes, Kreis Regenwalde)

Okoliczności odkrycia: przed 1879 r.

Opis: denar Antonina Piusa (dla Faustyny I) z lat 139–141 (RIC 338).

Archiwalia: –

Literatura: „Mbl” 3/1, 1889, 173, nr 5 (brak aut.); „BaltSt” 10, 1890, 196 (52. Jahresber. Stettin, E. Walter); Jungklaus 1921, 47; 1931, 308; Bolin 1926, (92–93), nr 40; Petzsch 1931, 33; Eggers 1940, 33; Majewski 1949, 169, nr 1241; Karpowicz 1956, 135; Ciolk 2001, 112–113, nr 161/1 i tabl. 3; 2007, 124–125, nr 200/1.

Zbiory: MNS/A/22161; d. sygn. Muzeum w Stralsundzie 1962: 259.

(BA)

113. Naczynie i wisiorek / Vessel and pendant

MIECHĘCINO, gmin. Dygowo, pow. kołobrzeski, woj. zachodniopomorskie (niem. Mechenthin, Kreis Kolberg-Körlin)

Okoliczności odkrycia: odkryte przypadkowe na początku stycznia 1938 r. w profilu płaśniicy położonej na północny wschód od wsi. Zabytki pochodzą z grobu ciałopalnego popielnicowego oznaczonego numerem 4. We wcześniej, w marcu 1937 r., w tej samej płaśniicy stwierdzono już 3 inne groby (grób 1–3). W 1938 r. Walter Boege, w trakcie badań wykopaliskowych, odkrył liczne fragmenty naczyń ceramicznych pochodzących zniszczonych grobów. Wszystkie znaleziska łączy się z tym samym cmentarzykiem. Większość zabytków z grobów 1–4 przechowywano w Muzeum w Kołobrzegu, pozostałe w Muzeum w Szczecinie.

Zachowane naczynie ceramiczne i złoty wisiorek współwystępowały w grobie 4 z dwiema brązowymi zapinkami kapturkowymi typu A II, 39 i zapinką brązową z grzebikiem na główce typu A V, 110 oraz z fragmentem gryficiem.

Opis: a) dzban gliniany z uchem zaopatrzonym w otwór kanalik. Powierzchnia naczynia jest lśniąca, barwy czarnej, zdobiona ornamentem w postaci klasycznego meandra oraz karbami na szyjce. W typologii naczyń kultury wielbarskiej R. Wołagiewicza odpowiada dzbanom grupy IXA (Wołagiewicz 1993, 109, nr 166, tabl. 71:2). Wys. 21 cm, maksymalna szer. 18 cm, średn. wylewu 9,2 cm; średn. dna 8,5 cm;

b) złoty wisiorek gruszkowaty z profilowaną częścią dolną, grupy II a wg A. v. Müllera (1956, 96–98), dł. 1,8 cm, szer. 0,8 cm, waga poniżej 1 g.

Rodzaj pochówku oraz elementy wyposażenia znajdujące się przy zmarłym odpowiadają zwyczajom panującym wśród społeczności kultury wielbarskiej z fazy lubowidzkiej zajmującej Pomorze Zachodnie od I do III w.

Chronologia: początek II w. (faza B2b).

Archiwalia: Działu Archeologii MNS – teczka nr 532.

Literatura: Kunckel 1938, 24–25, tabl. 8; v. Müller 1956, 107, nr 29; Kmiecinski 1962, 159; Strzyżewski 1972, 5; Wołagiewicz 1993, 181, nr 166; Eggers, Stary 2001, 123, nr 280.

Zbiory: MNS/A/221/1 (d. sygn. ?).

(MH)

114. Naczynie / Vessel

NOWY ŁOWICZ, (miejscowość nieistniejąca) gm. Kalisz Pomorski, pow. drawski, woj. zachodniopomorskie (Neu Löbitz, Kreis Dramburg)

Okoliczności odkrycia: naczynie pochodzi z cmentarzyska odkrytego na początku lat 90. XIX w. Jesienią 1891 r. rozkopano tam 3 kurhany. Informacje o wynikach tych amatorskich badań archeologicznych spisała i opublikowała baronowa Anna Sylwia Wangenheim, właścicielka terenu, na którym znajdowało się cmentarzysko (Wangenheim 1894, 39–42). W kurhanie 1 odkryto 2 naczynia ceramiczne (naczynie grupy IXA i grupy XI B wg Wołagiewicza 1993) oraz 2 ostrogi brązowe (grupy I wg Gołłowskiego 1970). Zabytki baronowa Anna Sylwia Wangenheim przekazała do Muzeum w Szczecinie. Z tego zespołu zachowała się tylko misa na nóżce.

Badania archeologiczne na tym cmentarzysku ponownie podjęto dopiero w 1988 r. (Krystyna Hahuta – Muzeum Okręgowe w Koszalinie). Aktualnie kontynuują je Andrzej Kasprzak (Muzeum Okręgowe w Koszalinie) i Adam Cieślinski (Uniwersytet Warszawski) w celu całkowitego rozpoznania cmentarzyska, które składa się z ok. 66 nasypów kurhanowych.

Opis: misa na nóżce, o fakturze gładkiej, barwie jasnobrunatnej. Wys. 14 cm, średn. brzusza 12,5 cm, średn. dna 9,5 cm. W typologii naczyń kultury wielbarskiej R. Wołagiewicza odpowiada misom na nóżce grupy XI B (Wołagiewicz 1993, 182, nr 183). Naczynie pochodzi z cmentarzyska ludności kultury wielbarskiej, na których chowano zmarłych w grobach ujemnych, złożonych pod nasypami kurhanowymi lub bez nasypów. Ten rodzaj cmentarzyskowej ludności był spotykany na Pomorzu Zachodnim najczęściej w Pojezierzu Drawskim.

Cronologia: 1. pol. II w. (faza B2).

Archiwalia: Działu Archeologii MNS – teczkę nr 226.

Literatura: Wangenheim 1894, 39–42; Hahuta 1990, 39, ryc. 2:1; 1992, 53; Wołagiewicz 1993, 182, nr 183; Machajewski 2006a, 56, nr 3.

Zbiory: MNS/A/221/2 (d. sygn. 3362).

(MH)

115. Naczynie / Vessel

OBLIWICE, gmin. Nowa Wieś Lęborska, pow. lęborski, woj. pomorskie (niem. Oblowitz, Kreis Lauenburg)

Okoliczności odkrycia: przypadkowe odkrycie w pobliżu wsi Obliwice w latach 90. XIX w. Na polu, podczas orki znaleziono pozostałości prawdopodobnie po kilku grobach ciałopalnych nakrytych brukami kamiennymi, a także elementy ich wyposażenia w postaci 2 brązowych ostróg, przynajmniej 3 brązowych zapinek, sprzączki kolistej oraz naczynia ceramicznego. Zabytki przekazano do Muzeum w Szczecinie.

Opis: przysadzisty dzbanek gliniany z uchem, trapezowatą wysoką szyjką, wylewem wygiętym skośnie na zewnątrz, baniastym brzuścem, o fakturze gładkiej, barwy ciemnobrunatnej. Zdobiony jest wątkiem w postaci pionowych słupków, listwy plastycznej i trójliniowymi zygzałkami. Wys. 11,3 cm, średn. wylewu 10,5 cm, średn. brzuśca 12 cm, średn. dna 5,5 cm. W nawiązaniu do typologii naczyń kultury wielbarskiej R. Wołęgiewicza (1993) owo naczynie nawiązuje do okazów grupy XVII/C spotkanych niemal przez cały okres jej rozwoju (I–IV w. n.e.).

Chronologia: 2. poł. II w. n.e. (faza B2 C1).

Archiwalia: Działu Archeologii MNS – teczkę nr 767

Literatura: Walter 1891, 292; Kunkel 1931, 149, nr 717; Walenta 1980, 148, nr 191; Wołęgiewicz 1993, tabl. 78:2.

Zbiory: MNS/A/22174 (d. sygn. 2949).

(MH)

116. Moneta Coin

PARSECKO, gm. Szczecinek, pow. szczecinecki, woj. zachodniopomorskie (niem. Persenzig, Kreis Neustettin)

Okoliczności odkrycia: przed 1831 r.

Opis: sesterc Marka Aureliusza (da Faustyny II) z lat 161–180 (RIC 1646).

Archiwalia: Rom und Griechenland, 143; Inventarium, 278; Kartoteka Reglinga.

Literatura: „BaltSt” 2/1, 1833, 193–194 (6. Jahresber. Stettin, Hering); Beyer 1873, 12; Kühne 1877, 208–209, nr 19; Katalog Berlin 1880, 327; Jungklaus 1924, 51; Bolin 1926, (97), nr 29; Petzsch 1931, 44; Eggers 1940, 34, nr 61; Majewski 1949, 171, nr 1264; Karpowicz 1956, 137; Ciołek 2001, 140, nr 207 i tabl. 2; 2007, 157, nr 251.

Zbiory: MNS/A/22175; d. sygn. Muzeum w Stralsundzie 1962: 270.

(BA)

117. Moneta Coin

POCZERNIN, gm. Stargard Szczeciński, pow. stargardzki, woj. zachodniopomorskie (niem. Pützerlin, Kreis Saatzig)

Okoliczności odkrycia: znaleziony przed 1831 r.

Opis: denar Karakalli z lat 210–213 (RIC 222).

Archiwalia: Działu Archeologii MNS – teczka nr 1576; Rom und Griechenland, 127; Inventarium, 270–272.

Literatura: „BaltSt” 2/1, 1833, 193 (6. Jahresber. Stettin, Hering); Beyer 1873, 11; Kühne 1877, 208–209, nr 22; Katalog Berlin 1880, 326; Walter 1889, 15, nr 108; Holster 1921, 55–56; Jungklaus 1924, 46; Bolin 1926, (93), nr 14; Kunkel 1927c; Eggers 1940, 33, nr 41 i przypis 61 (poprawnie Karakalla, cała wcześniejsza literatura i archiwalia błędnie Antonin Pius); Majewski 1949, 172, nr 1271; Karpowicz 1956, 138; Ciołek 2001, 167–168, nr 214 i tabl. 3 (poprawnie Karakalla); 2007, 182, nr 257.

Zbiory: MNS/A/22176 (d. sygn. 80); J. sygn. Muzeum w Stralsundzie 1962: 271.

(BA)

118. Naczynie / Vessel

PÓŁCHLEB, gmin. Brzeźno, pow. świdwiński, woj. zachodniopomorskie (niem. Polchlep, Kreis Schivelbein)

Okoliczności odkrycia: znalezisko przypadkowe z cmentarzykiem odkrywanego sukcesywnie w latach 1876–1877 r. Necropolia położona była na niewielkim wyniesieniu nad rzeką Regą. Stwierdzono tutaj ok. 5 grobów szkieletowych. W jednym z nich, odkrytym w 1877 r. (grób V), znajdowało się naczynie szklane oraz zapinki, grzebieni i wiadro drewniane. Do 1945 r. zabytki przechowywano w Muzeum w Szczecinie.

Naczynie szklane w grobie V współwystępowało z grzebieniem typu I, war. 1 wg Thomas (1960, 168, nr 233), 2 zapinkami srebrnymi z tarczkami grupy A VI, 2, odmiany E wg H. Machajewskiego (1992a, 27–28) oraz drewnianym wiaderkiem z brązowym kabłąkiem i brązowymi okuciami uch kształtu krzyżowanego (Szydłowski 1984, 197, nr 56).

Opis: czarka cylindryczna z wylewem nieco pogrubionym, wychylonym na zewnątrz, o krawędziach zaokrąglonych. Dno lekko wklęste. Brzusiec lekko posadzowany, nazywany niekiedy „optycznym” (por. Stawiarska 1999, 260, nr 70). Szkło o powierzchni lśniącej, silnie przezroczyste, jasno niebieskawozielone. Wys. 8,0 cm, średn. wylewu 9,2 cm, średn. dna 5,0 cm, grub. krawędzi 0,5 cm, grub. ścianki: 0,2 cm. W typologii importów rzymskich H. J. Eggersa odpowiada okazom typu E 201 (Eggers 1951, 106, nr 699). Na terenie Barbaricum należy do okazów rzadko spotykanych, datowanych na fazę C2 (por. Stawiarska 1999, 118–119). Wytwarzano je zapewne w pracowniach nadrenijskich.

Chronologia: 2. poł. III w. (faza C2).

Archiwalia: Działu Archeologii MNS – teczka nr 89 i 3576 oraz Muzeum w Koszalinie – nr 766/Sw i 1307/Sw.

Literatura: Krüger 1878, 237; Walter 1889, 16; Schumann 1893, 582; Blume 1912, 38; 1915, 74, 8–82, 115; Kunkel 1951, 82, tabl. 86; 11; Eggers 1940, 11; 1951, 106, nr 699; Majewski 1949, 93; Rau 1972, 172, nr 8; Szydłowski 1984, 197, nr 56; Machajewski 1992a, 121; Stawiarska 1999, 260, nr 70.

Zbiory: MNS/A/22177 (d. sygn. 5026).

(MII)

119. Wyposażenie grobu / Grave goods

PYRZYCE, gm. Pyrzyce, pow. pyrzycki, woj. zachodniopomorskie (niem. Pyritz, Kreis Pyritz)

Okoliczności odkrycia: grób szkieletowy znaleziony w 1857 r. na cmentarzysku grupy dębczyńskiej (Holsten 1921, 55–56; Jungklaus 1924, 99). 4 przewiercone kły wilka (uł. psa), zapewne stanowiły wraz z monetami kolić. Przedmioty ofiarowane zostały przez tajnego radcę (Geheimer Baurath) von Quasta z Berlina.

Opis: a) zaopatrzone w otwory antoniniani Wozuzjana z 253 r. (RIC 186) i Galiena z lat 258–259 (RIC 49);

b) 4 przewiercone kły wilka lub psa.

Chronologia: 2. poł. III–V w.

Archiwalia: Działu Archiwii MNS – teczka nr 1179; Rom und Griechenland, 129; Inventar – Auszüge, nr 751.

Literatura: „BaltSt” 18/1, 1860, 9 (31. Jahresber. Stettin, brak aut.); „BaltSt” 26 (Sonderheft), 1876, 22, nr 1 (38. Jahresber. Stettin, określenie J. Friedländera z Gabinetu Numizmatycznego w Berlinie); Wiberg 1867, 13; Beyer 1873, 12; Kühlne 1877, 208–209, nr 23; Katalog Berlin 1880, 326; Walter 1889, 19, nr 147; „Mb.” 1892, nr 11, 187, nr 8; Blume 1912, 49, 157; Holsten 1921, 55–56; Almgren 1923, 157; Jungklaus 1924, 48–49 i 99; Bolte 1926, (92), nr 33; Dorka 1939, 117, 181, tabl. 49; Eggers 1940, 32, nr 40; Majewski 1949, 172, nr 1279; Karpowicz 1956, 138; Bursche 1996, 217, nr 13; Ciołek 2001, 180, nr 232 i tabl. 3; 2007, 196–197, nr 276.

Zbiory: MNS/A/221/8 (d. sygn. 751); d. sygn. Muzeum w Stralsundzie 1962: 273a–b.

(B.1)

120. Wyposażenie grobu / Grave goods

PYRZYCE, gmin. Pyrzyce, pow. pyrzycki, woj. zachodniopomorskie (niem. Pyritz, Kreis Pyritz)

Okoliczności odkrycia: przypadkowe odkrycie w latach 9./XIX w. na terenie tzw. Starego Miasta Altstadt Pyritz – teren w okolicach grodziska wczesnośredniowiecznego, poza zasięgiem średniowiecznego miasta lokacyjnego). Stwierdzono pochodzące szkieletowy wyposażony w sprzączkę i zapinkę. Znaleziska zabezpieczył dr (†) Blasendorf z Szczecina i przekazał je do muzeum w tym mieście.

Opis: a) sprzączka brązowa ćwierćkowata o skróconej ramie, dwudzielna, z haczykowatymi wyrostkami ramy, które nie przylegają do koła. Na okuciu sprzączki znajdują się 2 otwory po nitach. Dł. ramy 3,2 cm, dł. całej sprzączki 7,1 cm. W typologii sprzączek R. Madydy-Legutko (1986) odpowiada okazom typu A20 (R. Madyda-Legutko 1986, 8);

b) zapinka brązowa słuńc profilowana nawiązująca do typu A IV, s.I, ZI (Almgren 1923, 157). Dł. zapinki 3,2 cm.

Obydwia detale stroju stylistycznie nawiązują do wytworów wywodzących z terenów przylimesowych, zwłaszcza Czech i zachodniej Słowacji, skąd upowszechniały się wśród społeczności barbarzyńskiej Europy (Pomorze, Nadlebie). Na Pomorzu podobne zestawy detali stroju, pojawiające się w czasie napływu imigrantów tzw. „fali słowackiej”, były spotykane sporadycznie (Madyda 1977, 363).

Cronologia: 2. pol. I w. n.e. (faza B1b).

Archiwalia: Działu Archeologii MNS – teczka nr 1178 i 1179

Literatura: Blume 1912, 49, 157; Almgren 1923, 157; Dorka 1939, 117, tabl. 49; Madyda 1977, 363; Madyda-Legutko 1986, 163, nr 696.

Zbiory: MNS/A/22179.

(MH)

121. Skarb / Hoard

REKOWO, gm. Bytów, pow. bytowski, woj. pomorskie (niem. Rekow, Kreis Bülow)

Okoliczności odkrycia: skarb odkryty przed 1832 r., trafił do zbiorów sędziego von Zeistikow i do czasów II wojny światowej znajdował się zapewne w prywatnej kolekcji.

Opis: zawierał pierwotnie co najmniej 29 monet, z których zachowało się 26 denarów wybitych między 69 a 193/194 r. następujących emisji: Oto 1, Witeliusz 2, Wespazjan 9 (w tym 1 dla Domicjana i 2 dla Tytusa), Tytus 5 (w tym 1 dla Domicjana i 1 dla Wespazjana), Domicjan 2, Trajan 4, Hadrian 2, Marek Aureliusz 1, Septymiusz Sewer 1.

Chronologia: po 193/94 r.

Archiwalia: Działu Archiwologii MNS – teczka nr 165 (m.in. zdjęcie monet przysłane przez prof. H. J. Eggersa w 1960 r. z Hamburga).

Literatura: Kühne 1877, 230, nr 3; Regling 1912, 242; Jungklaus 1924, 43–45, 47–48 i 94; Bolin 1926, 90, nr 5; Petzsch 1931, 16, nr 2; Eggers 1940, 34, nr 77 i przypis 81; Karpowicz 1956, 139; Kunisz 1973, 95, nr 131; Ciołek 2001, 183–185, nr 236 i tabl. 4; 2007, 201–202, nr 280.

Zbiory: MNS/A/22181; d. zbiory prywatne?

(BA)

122. Skarb / Hoard

RESKO, g.m. Resko, pow. lobeski, woj. zachodniopomorskie (niem. Regenwalde, Kreis Regenwalde)

Okoliczności odkrycia: na polu w 1924 r. W dokumentach archiwalnych MNS znajduje się pełna dokumentacja depozytu, m.in. korespondencja dotycząca pozyskania skarbu do Muzeum w Szczecinie. **Opis:** skarb ukryty w (a) niewielkim zdobionym naczyniu gliniarnym z kolistym brzuścem i lekko wychyloną ku wewnętrznej szyjka, zdobionym dwoma dookolnie rytmicznymi liniami u nasady szyjki oraz powyżej największej rozdętości brzuśca datowanym na fazę C3–D (wys. 9,5 cm, średn. wylewu: 9,1 cm, średn. brzuśca 12 cm, średn. dna 5,1 cm), złotory (b) z ok. 240 denarów, z których zachowało się 160 egzemplarzy. Najstarsza moneta datowana na lata 69–71, zaś najmłodsza na lata 193–211. W skład depozytu wchodziły monety następujących emitentów: Wespazjana 9 (w tym 1 dla Tytusa i 1 dla Domicjana), Tytusa 3, Trajana 8, Hadriana 17 (w tym 1 dla Aeliusza Cezara), Antonina Piusa 61 (w tym 17 dla Faustyny I, 1 dla Faustyny II, 12 dla Marka Aureliusza), Marka Aureliusza 32 (w tym 7 dla Faustyny II, 2 dla Antonina Piusa, 4 dla Lucjusza Werosa, 4 dla Lucyli i 1 dla Kommodusa), Kommodusa 28 (w tym 2 dla Kryspinii) oraz 2 Septymiusza Sewera (w tym 1 dla Julii Dominy). Ponadto 14 monet zaginęło zapewne przy przewożeniu do Stralsundu (znajdowały się na wystawie w Szczecinie?), były to następujące denary: 1 Hadriana, 7 Antonina Piusa (w tym 4 dla Faustyny I) i 6 Marka Aureliusza, zaś 2 denary Antonina Piusa nie wróciły do Stralsundu. Część monet ze skarbu znajdowała się w muzeum w Resku, nicco pozostało także w rękach prywatnych, spośród nich wszystkie zaginęły. Monety wchodzące w skład skarbu opuściły obszary Cesarstwa Rzymskiego w początkach panowania Septymiusza Sewera.

Chronologia: C3–D (po poł. IV w. po Chr.). Skarby denarów rzymskich bywały na obszarach Barbaricum długotrwale przetrzymywane, nawet do okresu wędrówek ludów, z wiązaniem skarb z Resko nie jest tu wyjątkiem.

Archiwalia: Działu Archiwum MNS – teczkę nr 879 (wymiana listów O. Kunkela z Bahrfeldtem w Berlinie, opisy monet wraz z określeniami katalogowymi wg Ca. J. Thomisena – 1866); Inventar – Auszüge, nr 8692 (160 denarów) i P.S.65–70 (dalsze 5 denarów ze skarbu).

Literatura: Bolin 1926, (93), nr 11a; Kunkel 1927a, 11; 1927c; Petzsch 1931, 10–16, nr 1; Jungklaus 1931, 508; Kunkel 1931, 80 i 82, tabl. 80.9 (naczynie gliniarne) i tabl. 86.6 (denar Antonina Piusa); Liggers 1940, 55, nr 47 i przypis 65; Majewski 1949, 173, nr 1287; Karpowicz 1956, 139; Kunisz 1973, 96, nr 132; Machajewski 1992a, 142; Bursche 1996, 217, nr 15; Ciołek 2001, 185–195, nr 237 i tabl. 5–1); 2007, 203–209, nr 281.

Zbiory: MNS/A/22180 (d. sygn. 8692 i P.S.65–70); d. sygn. Muzeum w Stralsundzie 1962: 275.

(BA)

123. Skarb / Hoard

SIBIN, gmin. Kamiń Pomorski, pow. kamieński, woj. zachodniopomorskie (niem. Zebbin, Kreis Kammin)

Okoliczności odkrycia: w pocz. XX w., przed 1920 r. znaleziono skarb ok 250 follisów.

Opis: skarb 76 follisów Konstantyna I, najstarsza moneta z lat 313–315 zaś najmłodsza z lat 328–329, w większości bita w mennicach zachodnich, głównie w Trewirze, Arelate i Lugdunum, 26 egz. było przechowywane w gimnazjum w Pyrzycach i nie przetrwało wojny. Pozostałe znajdowały się najpewniej do czasów wojny w rękach prywatnych (Jungklaus 1924, 94). Wśród zachowanych 50 egz. znajdują się następujące follisy: 23 Konstantyn I, 1 dla Licyniusza I, 1 dla Licyniusza II, 3 dla Krzysztofa, 12 dla Konstantyna II, 8 dla Heleny, 2 dla Konstancjusza II. Ciekawy jest stosunkowo wysoki udział follisów bitych dla Heleny, której monety są dosyć rzadko spotykane. Depozyt opuszczał obszar zachodnich prowincji Cesarstwa (najpewniej tereny Nadrenii) u schyłku lat 30. IV w.

Chronologia: po 328/329 r.

Archiwalia: Działu Archeologii MNS – teczka nr 470.

Literatura: Jungklaus 1924, 53–56 i 94; Bolin 1926, (90), nr 7; Egggers 1940, 33, nr 44 i przypis 63; Majewski 1949, 174, nr 1394; Katpowicz 1956, 140; Kunisz 1973, 100–101, nr 138; Bursche 1996, 218, nr 16; Ciołek 2001, 201–205, nr 253 i tabl. 11–12; 2007, 216–220, nr 299.

Zbiory: MNS/A/22200; d. kolekcja prywatna w Koszalinie?

(BA)

124. Wyposażenie grobu / Grave goods

SIEROSŁAW. gm. Wolin, pow. kamieński, woj. zachodniopomorskie (niem. Zirzlaff Kreis Wollin.)

Okoliczności odkrycia: przypadkowe odkrycie w latach 90. XIX w. podczas wybierania piasku. Znaleziono grób szkieletowy nakryty brukiem kamiennym. Wyposażenie grobu stanowiły 2 naczynia brązowe, w tym 1 zachowane fragmentarycznie, 4 zapinki brązowe, szpila srebrna, igła brązowa, 2 brązowe okucia pasa. Zabytki przekazano do Muzeum w Szczecinie. Prawdopodobnie w trakcie zawieruchy wojennej zaginęła jedna z zapinek.

Opis: a) wczesny brązowy rondelik z okrągłym otworem w typologii importów rzymskich odpowiada okazom typu E 140 wg H. J. Eggersa (1951, 107, nr 729). Wys. rondelka 6 cm; średn. wylewu 14 cm; średn. dna 7,5 cm; dł. uchwytu 13 cm; dł. całkowita okazu 26,3 cm;

b) szpila srebrna z ażurową główką odpowiadająca okazom grupy II/20 wg B. Beckmann (1966, 18, nr 268), dł. 13,2 cm;

c) fragment igły brązowej z podłużnym uszkiem, zachowana dł. 5,4 cm;

d) brązowe silnie profilowane okucie końca pasa grupy I wg R. Maciądy (1977, 381), dł. 4,5 cm;

e) brązowe złącze ogniwowe składające się z kółka profilowanego oraz skuwki profilowanej, przytwierdzoną do pasa dwoma nitami, dł. skuwki 5,2 cm, średn. kółka 2,3 cm; prawdopodobnie jest to okucie rogu do picia;

f) 2 egzemplarze tych samych zapinek brązowych silnie profilowanych z ażurową pochewką nawiązującą do typu A IV, 1, 58 wg O. Almgrena (1923, 35–37), każda dł. 5,1 cm;

g) zapinka brązowa silnie profilowana z trąbkową główką nawiązującą do typu A IV, 2, 75 wg O. Almgrena (1923, 41–42), dł. 4,7 cm;

h) fragment brzegu naczynia glinianego, który prawdopodobnie znajdował się w zespole przypadkowo i nie ma związku z wyposażeniem niniejszego grobu.

Zespół ten dawniej uzupełniała jeszcze jedna zapinka (zaginęła) typu A IV, 2, 75 (por. Wołagiewicz 1966, 182; Eggers, Stary 2001, 91, nr 107).

Niemal cały zespół detali stroju zimatego (zapinki, szpila, okucia pasa) stylistycznie nawiązuje do wytwórzów wywodzonych z Noricum i Panonii (A IV, 68, okucia pasa) oraz dolnego Nadłabia (A IV, 75, szpile), skąd w dół i naprzód na teren Barbaricum importów tzw. „fali słowackiej” (tu: rondel typu E 140), rozpowszechniły się w międzyczesciu Łaby i Wisły. Zjawisko to jest dobrze udokumentowane na Pomorzu Zachodnim, co odzwierciedla dynamiczny rozwój kontaktów tego regionu z prowincjami rzymskimi.

Chronologia: pol. I w. n. e (faza B' b).

Archiwalia: Działu Archeologii MNS – teczka nr 1772 i 3168.

Literatura: Schumann 1892, 497–499; Almgren 1923, 156, 159, 216–217; Kunkel 1931, 81, 143–144, nr 673; Eggers 1940, 21, nr 18; 1951, 107, nr 729; Beckmann 1966, 18, nr 268; Wołagiewicz 1966, 182; Machajewski 2000, 244; Eggers, Stary 2001, 91, nr 107; Schuster 2010, 340.

Zbiory: MNS/A/22201 (d. sygn. 3319).

(MII)

125. Naczynie / Vessel

SKROBOTOWO, gmin. Karnice, pow. gryficki, woj. zachodniopomorskie (niem. Schrupptow, Kreis Greifenberg)

Okoliczności odkrycia: przypadkowe odkrycie w 1909 r. cmentarzyska z grobami dająymi i szkieletowymi. Z informacji o tym wydarzeniu można wnioskować, że odkryto przynajmniej 2 cmentarzyska. Pierwsze łączy się z ludnością kultury wielbarskiej (1. poł. II–III w.), drugie z grupą dębczyńską (III–V w.). Naczynie wazowe łączy się z grobem szkieletowym ludności grupy dębczyńskiej, w którym znajdowała się także sprzączka żelazna (typ AII 11 wg Maćydy-Legutko 1986), zapinka brązowa typu Nydam (wari. 4 wg J. Tempelmanna 1993), 7 paciorków (3 egz. typu 57, 3 egz. „długie” – ?, 1 egz. bursztynowy – ? wg M. Tempelmann-Maćyńskiej 1985). Zabytki do Muzeum w Szczecinie przekazał H. Grassman i pastor Scheibert, natomiast szczegółowe informacje o miejscu odkrycia grobów w Skrobotowie zebral opiekun zabytków A. Stubenrauch (Eggers, Stary 2001, 115–116).

Opis: naczynie wazowe z brzegiem wygiętym łukowato na zewnątrz, baniastym brzuścem, dnem nieznacznie wyodrębnionym, o fakturze gładkiej, barwie ciemnobrunatnej. Naczynie jest bogato ozdobione elementem wieloliniowego zygaktu i kanciury, obwiezione odciskami stempek w postaci grzebienia i koncentrycznych kółek. Na przełomie brzuśca i szyjki umieszczone jest pasmo poziomych fald przedzielone rzędem odcisków stempekowych w postaci grzebienia i koncentrycznych kółek. Wys. naczynia 11,2 cm, średn. wylewu 12,0 cm, średn. brzuśca 14,0 cm, średn. dna 8,0 cm. Naczynie ze Skrobotowa w typologii naczyń grupy dębczyńskiej wg H. Machajewskiego (1992a, 194) nawiązuje do okazów grupy AII.3, spotykanych na Pomorzu Zachodnim w okresie od 2. poł. IV w. do poł. V w. (Machajewski 1992a, 78–79). Podobne naczynia występują także w zachodniej strefie basenu Morza Bałtyckiego (Jutlandia, Wyspy Durińskie, Skania).

Chronologia: 2. poł. IV w. (faza C3/D).

Archiwalia: Działu Archeologii MNS – teczkę nr 288.

Literatura: Stubenrauch 1910, 168; Jungklaus 1924, 32; Kunkel 1931, 79; Eggers 1959, 25; Godłowski 1970, tabl. XIII:30; Tempelmann-Maćyńska 1985, 313, nr 1028; Machajewski 2001a, 363, ryc. 3:3; Eggers, Stary 2001, 115–116, nr 218.

Zbiory: MNS/A/22183 (d. sygn. 6145).

(MH)

126. Monety / Coins

SŁUPSK, gmin. Słupsk, pow. słupski, woj. pomorskie (niem. Stolp, Kreis Stolp)

Okoliczności odkrycia: w znalezionym w 1847 r. skarbie wczesnośredniowiecznym, złożonym z monet arabskich, angielskich, duńskich, niemieckich, czeskich, 2 denarów krzyżowych, kilku ozdób i zapewne 4 denarów rzymskich.

Opis: denar Wespazjana (dla Domicjana) z lat 77–78 (RIC 242) i denar Hadriana z lat 134–138 (RIC 327d).

Chronologia: po X w.

Archiwalia: –

Literatura: Dannenberg 1848; 1876, 43; Kühne 1877, 212–213, nr 36; Jungklaas 1924, 43–45 i 95; Bonlin 1926, (94), przypis 1; Eggers 1940, 34, nr 71; Majewski 1949, 171, nr 1299; Karpowicz 1956, 1/0; Kiersnowscy 1959, 96, nr 153; Ciolk 2001, 208–209, nr 261 i tabl. 3; 2007, 223–224, nr 30%; Zapolska 2007, 166, nr 32.

Zbiory: MNS/A/22193; dawn. sygn. Muzeum w Stralsundzie 1962: 289a–b.

(BA)

127. Moneta / Coin

STARE CZARNOWO, gmin. Stare Czarnowo, pow. gryfiński, woj. zachodniopomorskie (niem. Neumark, Kreis Greifenhagen)

Okoliczności odkrycia: w 1876 r. w trakcie orki.

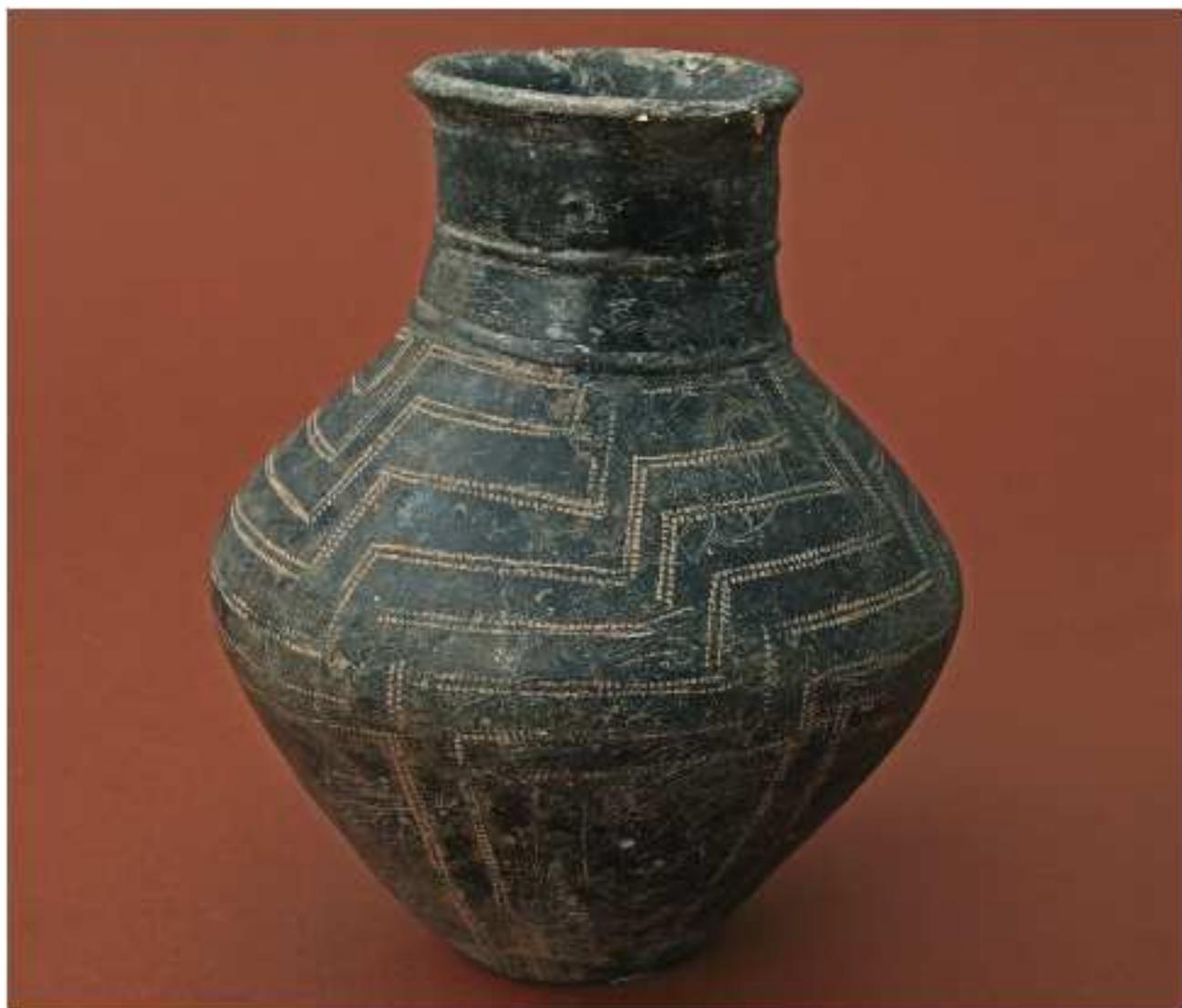
Opis: denar Antonina Piusa z lat 148–149 (RIC 175).

Archiwalia: Działu Archeologii MNS – teczka nr 377; Rom und Griechenland, 121; Inventar – Auszüge, nr 1101.

Literatura: „BaltSt” 26 (Sonderheft), 1876, 21 i 57, nr 32 (38. Jahresber. Stettin, E. Kühne); Kühne 1877, 208–209, nr 17; Walter 1889, 19, nr 151; Holsten 1921, 55–56; Jungklaus 1924, 46; Bolin 1926, (90), nr 11; Petzsch 1931, 24; Eggers 1940, 32, nr 33; Majewski 1949, 175, nr 1303; Karpowicz 1956, 140; Ciołek 2001, 215, nr 267 i tabl. 3; 2007, 231, nr 313.

Zbiory: MNS/A/221/3 (d. sygn. 1101); d. sygn. Muzeum w Stralsundzie 1962: 268.

(BA)

128. Naczynie / Vessel

STARGARD SZCZECIŃSKI, gmin. Stargard Szczeciński, pow. stargardzki, woj. zachodniopomorskie (niem. Stargard, Kreis Saatzig)

Okoliczności odkrycia: odkrycie przypadkowe w latach 20. XX w. w Stargardzie podczas budowy domu przy ulicy Młyńskiej 12, położonego ok. 30 m od brzegu rzeki Iny. Odkryto cmentarzysko z grobami ciałopalnymi i grobem szkieletowym. Zabytki, w postaci naczyń glinianych, metalowych elementów stroju (zapinki, szpile), przekazano do Muzeum w Szczecinie. Naczynie wąskootworowe z wysoką szyjką pochodzi ze zniszczonego grobu ciałopalnego.

Opis: naczynie wąskootworowe z wysoką cylindryczną szyjką, szerokim brzuścem oraz wąskim dnem jest zdobione w górnej części brzuśca meandrem serdulkowym, w dolnej pionowymi liniami wychodzącymi z tych meandrów i zbiegającymi do podstawy. Ornament jest wykonany techniką kółka zębatego. Powierzchnia naczynia jest gładka i wyświecona, barwy czarne. Wys. 17,4 cm. średn. wylewu 7,2 cm, średn. brzuśca 14,0 cm, średn. dm 1,8 cm. Forma ta znajduje analogię w nadlebskim kręgu kulturowym. W typologii naczyń tego kręgu A. v. Müllera (1957) odpowiada grupie F, datowanej na II w., spotykanej najczęściej w dorzeczu Haweli i środkowej Łaby. Nadlebską tradycję naczyń podkreśla również technika wykonania ornamentu (kółka zębate). Na Pomorzu Zachodnim ujawnianie się elementów nadlebskich było zjawiskiem wyjątkowo dynamicznym zwłaszcza w I i II w.

Chronologia: 1. poł. II w. (faza B2).

Archiwalia: Działe Archaeologii MNS – teczki nr 1587–1589.

Literatura: Kunkel 1931, tabl. 82; Beckmann 1966, 23, nr 263; Wołagiewicz 1966, 183; 1981b, 2, 6, tabl. XXIX:3; Eggers, Stary 2011, 97, nr 182:c; Machajewski 2010, 10–51, tabl. 13:63.

Zbiory: MNS/A/22186 (d. sygn. 2374).

(MH)

129. Skarb / Hoard

STRUSZEWO, gm. Borzytuchom, pow. bytowski, woj. pomorskie (niem. Strussow, Kreis Bütow)

Okoliczności odkrycia: monety znalezione przed 1837 r. rozrzucone w ogrodzie i na miedzy, zapewne z rozproszonego skarbu denarów, w sąsiedztwie cmentarzyska; darowane Gesselschaft.

Opis: zachowały się dane najpewniej o 13 denarach wybitych między 73 r. a latami 196–211, zaś przetrwało 5 następujących monet: Wespazjana bita w 73 r. (RIC 65), Hadriana z lat 125–128 (RIC 163), Antonina Pięciu z lat 145–161 (RIC 127c), Kommodusa ze 183 r. (RIC 67) i Septymiusza Sewera (cla. Julius Domny) z lat 196–211 (RIC 574).

Chronologia: po 196/211 r.

Archiwalia: Działu Archeologii MNS – teczka nr 169; Rom und Griechenland, 123–125; Inventar – Auszüge, nr 349; Inventarium, 258, 268–274, 280, 284; Kartoteka Reglinga (3 karty).

Literatura: „Bal-St” 6 I, 1839, 222, nr 18 (13. Jahresber. Stettin, II. K. W. Hering); Beyer 1873, 11; Kühne 1877, 212–213 nr 37; Wiberg 1867, 114; Katalog Berlin 1880, 326; Lissauer 1887, 163, nr 6; Pyl 1897, 37; Regling 1912, 242–243; Jungklaus 1924, 44–49 i 92; Bo in 1926, (90) nr 6; Petzsch 1931, 16, nr 3; Eggers 1940, 34, nr 78; Majewski 1949, 175, nr 1306; Karpowicz 1956, 141; Ciołek 2001, 217–219, nr 275 i tabl. 3; 2007, 234–236, nr 324.

Zbiory: MNS/N/22194 (d. sygn. 3/9); d. sygn. Muzeum w Stralsundzie 1962: 290a–e.

(BA)

130. Moneta Coin

SZCZECIN, gm. Szczecin, pow. szczecinski, woj. zachodniopomorskie (niem. Stettin)

Okoliczności odkrycia: przed 1940 r.

Opis: as Ncrwy z 97 r. (RIC 77).

Archiwalia: –

Literatura: Eggers 1940, 32, nr 26; Karpowicz 1956, 142; Wołagiewicz 1983, 517, nr 5; Ciółek 2001, 220–221, nr 281/2 i tabl. 2; 2007, 237–238, nr 328/2.

Zbiory: MNS/A/22187; d. sygn. Muzeum w Stralsundzie 1962:283.

(BA)

131. Moneta Coin

SZCZECIN, gm. Szczecin, pow. szczecinski, woj. zachodniopomorskie (niem. Stettin)

Okoliczności odkrycia: w 1879 r. podczas przebudowy nasypu ziemnego pod tory kolejowe, w ziemi dowiezionej zapewne z Finkenwalde (obecnie Szczecin-Żdroje), moneta przekazana do zbiorów przez urzędnika kolejowego Wolfa.

Opis: denar Hadriana z lat 134–138 (RIC 305a).

Archiwalia: Rom und Griechenland, 139; Inventar – Auszüge, nr 1461.

Literatura: „BaltSt“ 29, 1879, 141, nr 17 (4.). Jahresber. Stettin, brak aut.); Jungklaus 1924, 45 i 93; Bölin 1926, (93)–(94), przypis 7b; Petzsch 1931, 16; Eggers 1940, 32, nr 26; Majewski 1949, 175, nr 1312; Karpowicz 1956, 111; Wołagiewicz 1983, 517, m 1; Ciółek 2001, 221, m 281/1 i tabl. 3; 2007, 241, m 334/1.

Zbiory: MNS/A/22188; d. sygn. Muzeum w Stralsundzie 1962: 284.

(BA)

132. Moneta Coin

SZCZECIN, gm. Szczecin, pow. szczecinski, woj. zachodniopomorskie (niem. Stettin)

Okoliczności odkrycia: podczas kopania fundamentów domu przy Frauenstrasse przed 1845 r.

Opis: sesterc Antonina Piusa z lat 140–144 (RIC 623).

Archiwalia: Działu Archeologii MNS – teczkę nr 1810; Inventar – Auszüge, nr 509.

Literatura: „BaltSt” 17., 1845, 108, nr 13 (20. Jahresber. Stettin, brak aut.); Wiberg 1867, 113; Kühne 1877, 212–213, nr 34; Jungklaus 1924, 51 i 93; Bolin 1926, (93), nr 19a; Petzsch 1931, 25, nr 16; Eggers 1940, 32, nr 26; Majewski 1949, 175, nr 1312; Karpowicz 1956, 141; Ciołek 2001, 221–221, nr 281/3 i tabl. 2; 2007, 237–238, nr 328/3.

Zbiory: MNS/A/22189 (d. sygn. 508); d. sygn. Muzeum w Stralsundzie 1962: 285.

(BA)

133. Moneta Coin

SZCZECIN, gm. Szczecin, pow. szczecinski, woj. zachodniopomorskie (niem. Stettin)

Okoliczności odkrycia: znaleziony wraz z monetą brązową Oktawiana Augusta przed 1860 r. w trakcie rozbiorki pieca w aptece „Pelikan” na Reischlägerstraße i darowany do Muzeum w Szczecinie przez aptekarza Meyera (istnieją zatem 2 możliwości: monety zostały schowane pod piecem jako swoisty dar zakładzinowy, lub co bardziej prawdopodobne, znajdująły się w garniturce którą użyto do wykonania kafla; bez wątpienia jest to jednak znalezisko wtórnego).

Opis: sesterc Marka Aureliusza z lat 163–164 (RIC 890) noszący 2 głębokie rysy na rewersie.

Archiwalia: Działu Archeologii MNS – teczkę nr 1810; Rom und Griechenland, 139; Inventar – Auszüge, nr 791; Kartoteka Reglinga.

Literatura: „BaltSt” 19, 1861, 41, nr 5 (32. Jahresber. Stettin, brak aut.); „BaltSt” 26 (Sonderheft), 1876, 22, nr 2 (38. Jahresber. Stettin, oświadczenie J. Friedländera z Gabinetu Numizmatycznego w Berlinie); Kühne 1877, 212–213, nr 35; Bolin 1926, (93) przypis 7a; Eggers 1940, 32, nr 26; Karpowicz 1956, 141; Wołagiewicz 1983, 517, nr 4; Ciołek 2001, 224–225, nr 288A 3,6; 2007, 241–242, nr 335A/2 i 335A/5 (nieślusznice łączy z ascem Augusta ze Szczecina-Gatowa).

Zbiory: MNS/A/22190 (d. sygn. 791); d. sygn. Muzeum w Stralsundzie 1962: 285.

(BA)

134. Moneta Coin

SZCZECIN, gm. Szczecin, pow. szczecinski, woj. zachodniopomorskie (niem. Stettin)

Okoliczności odkrycia: znaleziony w 1876 r. w ogrodach Elysiu m i poświęcony rok później do muzeum przez nauczyciela.

Opis: sesterc Treboniana Galla z lat 251–253 (RIC 121a).

Archiwalia: Działu Archeologii MNS – teczka nr 1811; Inventar – Auszüge, nr 1136; Kartoteka Reglinga.

Literatura: „BaltSt” 27 (Beilage), 1877, 28–29 (39. Jahresber. Stettin, E. Kühne); Kühne 1877, 230, nr 1; Katalog Berlin 1880, 327; Jungklaas 1924, 57 i 92; Bolit. 1926, (93), nr 49b; Petzsch 1931, 25, nr 16; Eggers 1940, 32, nr 26; Majewski 1949, 175, nr 1312; Karpowicz 1956, 141; Wołagiewicz 1983, 517, nr 3; Bursche 1996, 218, nr 18; Ciolek 2001, 220–222, nr 281/9 i tabl. 2; 2007, 237–239, nr 328/8.

Zbiory: MNS/A/22191 (d. sygn. 1136); d. sygn. Muzeum w Stralsundzie 1967: 287.

(B.1)

135. Naczynie / Vessel

SZCZECIN (OKOLICE), gm. Szczecin, pow. szczeciński, woj. zachodniopomorskie (niem. Stettin – Grasdorf)

Okoliczności odkrycia: bliżej nieokreślone. Nieznana jest także lokalizacja miejsca odkrycia. Prawdopodobnie kociołek pochodzi z grobu szkieletoowego. Do 1945 r. był przechowywany w Muzeum w Szczecinie. Przekazany został do zbiorów muzealnych w spadku po zmarłym w 1907 r. archiwiste szczecińskim G. von Bülowie. Został odkryty w czasach, gdy Bülow był jeszcze członkiem Towarzystwa Historii i Starożytności Pomorza, prawdopodobnie w ostatniej dekadzie XIX w.

Opis: kociołek brązowy o pionowych ścianach z wychylonym na zewnątrz brzegiem i wyodrębnionym, płaskim dnem. Ścianki kociołka skośnie żlobkowane, poniżej brzegu dokończone żeberek. Wys. naczynia 11,7 cm, średn. otworu 22 cm, średn. dna 12 cm, grub. ścianki 0,2 cm. W typologii importów rzymskich H. J. Eggarsa odpowiada okazom typu E 47 (typ Friedefeld) z tzw. gestym żlobkowaniem (Eggers 1951, 164, Beilage 20). Wytworzano je zapewne w warsztatach nadreniskich, skąd przenikały szlakiem morskim w rejon basenu Morza Bałtyckiego, zwłaszcza na Wyspy Duńskie, a dalej w dorzecze Jolnej Ołtrys i Wisły. Pogląd o ich wschodnim pochodzeniu, zwłaszcza ze strefy pontyjskiej (Majewski 1949, 45–46), nic nie znajduje przekonywującego uzasadnienia.

Chronologia: 2. poł. II w. n.e. (faza B2 C1–C1a).

Archiwalia: Działu Archeologii MNS – katalog kartkowy.

Literatura: Jungklaus 1921, 24; Eggars 1910, 22; 1951, 107, nr 717; Wołagiewicz 1970b, 223–224; 1983, 514; Eggars, Stary 2001, 92, nr 128–b.

Zbiory: MNS/A/22192 (d. sygn. 5928).

(MII)

136. Moneta Coin

SZCZECIN-DĄBIE, gm. Szczecin, pow. szczeciniński, woj. zachodniopomorskie (niem. Alt Damm, Kreis Randow)

Okoliczności odkrycia: znaleziony przed 1861 r.

Opis: follis Maksymiana I Herkulesa bity w latach 307–308 w Lugdunum (RIC 253).

Archiwalia: Inventar – Auszüge, nr 786.

Literatura: „BaltSt” 19, 1861, 41, nr 12 (32. Jahresber. Stettin, brak aut.); Kühne 1877, 206–207, nr 3; Katalog Berlin 1880, 327; Walter 1889, 19; Jungklaus 1924, 52 i 91; Bolin 1926, (92), nr 34a; Wołagiewicz 1983, 520, nr 2; Bursche 1996, 219, nr 19; Ciołek 2001, 222, nr 282 i tabl. 3; 2007, 239, nr 329.

Zbiory: MNS/A/22138; d. sygn. Muzeum w Stralsundzie 1962: 235.

(BA)

137. Moneta Coin

SZCZECIN-GOŁĘCINO, gm. Szczecin, pow. szczeciniński, woj. zachodniopomorskie (niem. Frauendorf, Kreis Randow)

Okoliczności odkrycia: znaleziona przez dentystkę Ch. Wartke w okresie międzywojennym na lewo od dworca na stoku (zboczu). Jest to zapewne wtórne znalezisko – zguba kolekcjonerska.

Opis: uncja rzymska z lat ok. 217–215 przed Chr (RIC 39/4) z kontramarką.

Archiwalia: Działu Archeologii MNS – teczkę nr 1678¹.

Literatura: Ciołek 2001, 221–225, nr 288A/1; 2007, 241–242, nr 335A 1.

Zbiory: MNS/A/22115 (d. sygn. P.S.1565); d. sygn. Muzeum w Stralsundzie 1962: 243.

(BA)

¹ M.in. jeszcze nieopublikowane notatki O. Kunckla do czasopisma „Germania”, która nie została najpewniej opublikowana; według niej moneta została znaleziona na stoku, czasu przedstawiany pozostałe informacje archiwaliu.

138. Moneta Coin

SZCZECIN-GRABOWO, gm. Szczecin, pow. szczecinecki, woj. zachodniopomorskie (niem. Grabow, Kreis Randow)

Okoliczności odkrycia: znalezione w ogrodzie w 1865 r.

Opis: as Oktawiana Augusta, bity w Rzymie w 7 r. przed Chr. (RIC¹ 427).

Archiwalia: –

Literatura: „BaltSt” 3, 1828, (3. Jahresber. Stettin, brak aut.) 12, nr 1; Beyer 1873, 9; Kühne 1877, 206–207, nr 8; Jungklaus 1924, 49; Bolin 1926, (97), nr 57a; Petzsch 1931, 15; Eggers 1940, 32, nr 20; Karpowicz 1956, 132; Wołagiewicz 1983, 517, nr 10; Ciołek 2001, 224–225, nr 288/A (uznała niesłusznie za cibulet z inną monetą brązową Augusta ze Szczecina).

Zbiory: MNS/A/22118; d. sygn. Muzeum w Stralsundzie 1962: 246.

(BA)

139. Monety / Coins

SZCZECIN-KŁĘSKOWO, gmin. Szczecin, pow. szczecinecki, woj. zachodniopomorskie (niem. Hökendorf, Kreis Randow)

Okoliczności odkrycia: znalezione być może razem z uł. w tym samym miejscu, pierwsza moneta przed 1883 r., zaś druga przed 1940 r.

Opis: follisy Makseniusza bite w Rzymie w 308 r. (RIC 208) i w latach 310–311 (RIC 258).

Archiwalia: Rom und Griechenland, 145; Inventar – Auszüge, nr 18/9; Kartoteka Reglinga.

Literatura: „BaltSt” 33, 1883, 4° 5, nr 23 (45. Jahresber. Stettin, brak aut.); Jungklaus 1924, 53; Bolin 1926, (90), nr 10; Petzsch 1931, 21; Eggers 1940, 32, nr 32; Majewski 1949, 168, nr 1226; Karpowicz 1956, 134; Bursche 1996, 219, nr 22; Ciołek 2001, 222, nr 284 1–2 i tabl. 3; 2007, 239, nr 331 1–2.

Zbiory: MNS/A/22155; d. sygn. Muzeum w Stralsundzie 1962: 253a–b.

(BA)

140. Monety / Coins

SZCZECIN-ZDROJE, gm. Szczecin, pow. szczeciniński, woj. zachodniopomorskie (niem. Finkenwalde, Kreis Randow)

Okoliczności odkrycia: znalezione najpewniej wspólnie, moneta Tetricusa I w piasku w 1865 r. i moneta Klaudiusza II, osiąrowana Muzeum w Szczecinie przez fabrykanta Schrödera w 1868 r.

Opis: antoninian Klaudiusza II Gockiego bity zapewne w Mediolanie w latach 268–270 (RIC 156) i antoninian Tetricusa I bity w mennicy galickiej w latach 270–271 (RIC 148).

Archiwalia: Działu Archeologii MNS – teczka nr 170; Rom und Griechenland, 131; Inventar – Auszüge, nr 811 i nr 931.

Literatura: „BaltSt” 20, 1865, 53, nr 13 (33. Jahresber. Stettin, brak aut.); „BaltSt” 23, 1869, 29, nr 18 (35. Jahresber. Stettin, E. Kühne?); „BaltSt” 26 (Sonderheft), 1876, 22, nr 4 i nr 6 (38. Jahresber. Stettin, określenia J. Friedländera z Gabientu Numizmatycznego w Berlinie); Kühne 1877, 206–207, nr 6–7; Kat. zog Berlin 1880, 326; Walter 1889, 23, nr 204; Holsten 1921, 55–56; Jungklaus 1924, 52, 56 i 93; Bolin 1926, (92), nr 36a i 36c; Eggers 1940, 32, nr 19; Karłowicz 1956, 143–144; Wołęgiewicz 1983, 520, nr 3 i 4; Bursche 1996, 219, nr 25 i 26; Ciołek 2001, 223–224, nr 286/1–2 i tabl. 3; 2007, 240, nr 333 1–2.

Zbiory: MNS/A/22114 (d. sygn. 811 i 931); d. sygn. Muzeum w Stralsundzie 1962: 241a–b.

(BA)

141. Zapinka / Fibula

ŚWIĘCIAŃOWO, gm. Malechowo, pow. sławieński, woj. zachodniopomorskie (niem. Wiesenthal, Kreis Schlawe)

Okoliczności odkrycia: przypadkowe znalezisko w bagnie prawdopodobnie w latach 30. XX w.

Opis: zapinka brązowa o masywnej konstrukcji, z poszerzoną główką, z 2 guzkami na kabłąku, ramowaną pochwą, zaopatrzona w guzek na końcu nożki. Dł. 7,3 cm. Jest to zapinka prowincjonalno-rzymska o wzorcu noryckim i zachodniopomorskim. W typologii O. Almgrena odpowiadająca okazom A 236 (Almgren 1923, 109). W szczegółowym późniejszym ich opracowaniu pióra J. Garbscha nawiązuje do okazów A 236 c (Garbsch 1965, 129). Upowszechniły się one w czasach dynastii julijsko-klaudyjskiej, zwłaszcza Tyberiusza i Klaudiusza, napływając na tereny Barbaricum wraz z importami tzw. „fali czeskiej”, na obszar między środkowym Dunajem, Łabą, Odą i Wisłą, na północy sięgając aż po basen Morza Bałtyckiego. Na Pomorzu wyraźne ich skupienie jest na dolnym Powiślu.

Chronologia: poł. I w. (faza B1a-b).

Archiwalia: Działu Archeologii MNS – teczka nr 676.

Literatura: Eggers 1940, 24, nr 54; 1951, 107, nr 726; v. Kleist 1955, 37, nr 888; Wołagiewicz 1966, 171, przypis 5; Wielowiejski 1970, 327.

Zbiory: MNS/A/22197 (ł. sygn. PS 823).

(MII)

142. Ostrogi / Spurs

ŚWIECIE KOŁOBRZESKIE, gm. Siemyśl, pow. kołobrzeski, woj. zachodniopomorskie (niem. Schwedt, Kreis Kolberg-Köllin)

Okoliczności odkrycia: znalezisko przypadkowe w latach 80. XIX w. Odkryto wtedy przynajmniej 3 zniszczone groby ciałopalne. Część elementów wyposażenia grobów zaginęła jeszcze w XIX w. Inne trafiły do Muzeum w Szczecinie. Ostrogi krzesłowane (grób C, tzw. znalezisko III wg Eggers, Stary 2001, 124, nr 283:a) współwystępowały z wiadrem brązowym typu E 38 (por. Roman 1998, 178, nr 31). **Opis:** 2 ostrogi z brązu z 4 nóżkami umieszczenymi na końcach wysuniętych ramion podstawy, z cylindrycznymi pierścieniami wyznaczającymi miejsce osadzenia boźców. Boźce są żelazne, kształtu stożkowego, ornamentowane zaplatanymi taśmami. U podstawy boźca jednej z ostróg zachował się fragment srebrnego drucika filigranowego, pierwotnie okalającego jego podstawkę. **Wymiary ostróg:** dł. 2,8 cm, wys. 5,4 cm. Ostrogi krzesłowane wiążą się z tradycją kultury kręgu nadlabskiego i zachodniej strefy basenu Morza Bałtyckiego, zwłaszcza Jutlandii (Jahn 1921, 22). Na Pomorzu, w przeciwieństwie do popularnych tutaj ostróg kabłakowych, należą do okazów rzadziej spotykanych. Zdobienie srebrem uzasadnia ich włączenie do grupy ostróg spotykanych zazwyczaj w bogatych elit germanickich. **Chronologia:** 1. poł. II w. n.e. (faza B2).

Archiwalia: –

Literatura: Schumann 1889b, 209–210; Blume 1915, 138; Jahr 1921, 31–35; Jungklaus 1924, 17, nr 13; Kinkel 1931, 17, nr 718; Eggers 1931, 107, nr 713; Wołagiewicz 1966, 187; Böhme 1991, 302; Roman 1998, 178, nr 31; Eggers, Stary 2001, 124, nr 283:a; Schuster 2010, 285.

Zbiory: MNS/A/22184 (c. sygn. 1712).

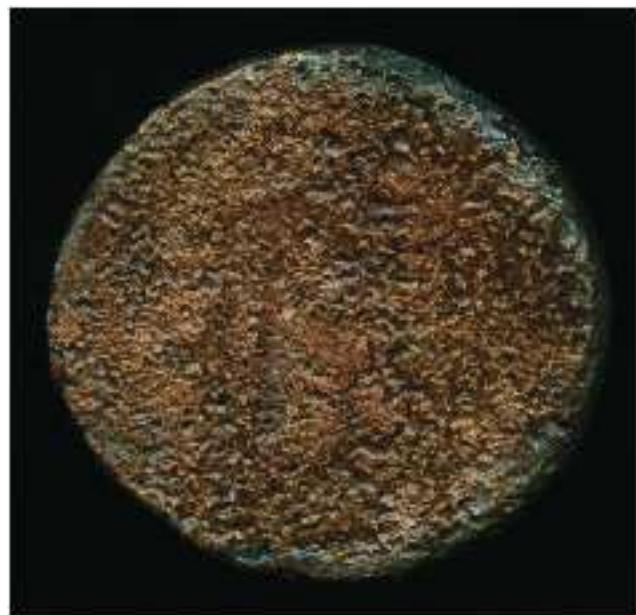
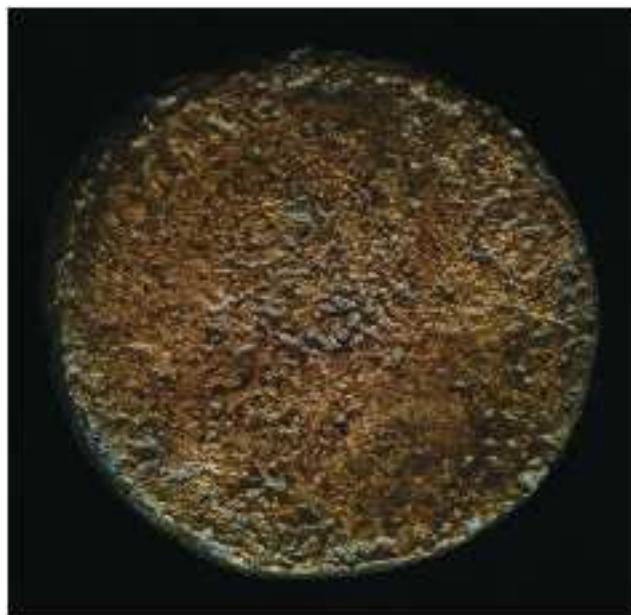
(MII)

143. Monety / Coins

TYCZEWO, gmin. Tychowo, pow. białogardzki, woj. zachodniopomorskie (niem. Tietzow, Kreis Belgard)
Okoliczności odkrycia: przed 1826 r. podczas prac ziemnych na głębokości jednej stopy, monety podarowane przez von Bellingu.
Opis: Tytusa (dla Domitjana) z 80 r. (RIC 47) z rysą na awersie i sesterc Antonina Piusa (dla Faustyny I) z lat 141–161 (RIC 1103A).
Archiwalia: Rom und Griechenland, 139; Kartoteka Reglinga (2 karty).
Literatura: 1. Jahresber. Stettin 1826, 33 (brak aut.); Neue Pommersche Provinzialblätter I, 1827, 33; Beycr 1873, 11; Kühne 1877, 212–213, nr 38; Katalog Berlin 1880, 327; Lissauer 1887, 162; Jungklaes 1924, 44, 51, 93; Bolin 1926, (90), nr 3; Petzsch 1931, 40; Eggers 1940, 33, nr 59 i przypis 72; Majewski 1919, 176, nr 1323; Karpowicz 1956, 142; Ciolek 2001, 235, nr 313 i tabl. 2; 2007, 254, nr 354.
Zbiory: MNiS/A/2219 z d. sygn. Muzeum w Stralsundzie 1962: 292a–b.

(BA)

144. Moneta Coin

WARBLEWO, gm. Słupsk, pow. słupski, woj. pomorskie (niem. Warbelow, Kreis Stolp)

Okoliczności odkrycia: ok. 1860 r. na północ od wsi podczas orki.

Opis: silnie wytarty sesterc Kommoëusa (lata 172–180–190).

Archiwalia: Działu Archeologii MNS – tecznka nr 1493; Rom. und Griechenland, 143; Inventar – Auszüge, nr 1107a; Katalog Reginy: Archiwum Słupsk, mapa nr 563/SF.

Literatura: „BaltSt“ 27 (Beilage), 1877, 28, nr 2 (39. Jahresber. Stettin, E. Kühne); Kühne 1877, 212–213, nr 39; Katalog Berlin 1880, 327; Jungklaus 1924, 57 i 92; Bolin 1926, (94), nr 55; Petzsch 1931, 53; Eggers 1940, 34, nr 76; Majewski 1949, 176, nr 1327; Górecki 2001, 238, nr 324 i tabl. 2; 2007, 257–258, nr 375.

Zbiory: MNS/A/22196 (d. sygn. 1107a); d. sygn. Muzeum w Stralsundzie 1962: 293.

(BA)

145. Paciorek / Bead

WŁOŚCIBÓRZ. gm. Dygowo, pow. kołobrzeski, woj. zachodniopomorskie (niem. Lustebuhr, Kreis Kolberg-Kölln)

Okoliczności odkrycia: znalezisko przypadkowe z 2. poł. XIX w. Odkryto grób szkieletowy, w którym znajdowała się zapinka brązowa oraz kolia pacioreków szklanych i bursztynowych. Jednym z elementów tej kolii był paciorek szklany z wyobrażeniami głowy żeńskiej. Zabytki przechowywano w Muzeum w Szczecinie. W zachowanej grupie przedmiotów z wyposażenia grobu, obok paciorka szklanego z wyobrażeniami głowy żeńskiej (typ 370), wystąpiły paciorki szklane kształtu kubooktaedrycznego (typ 127 – 1 egz.), cylindrycznego (typ 138 – 1 egz.), melonowate (typ 171 – 2 egz.), z pasmami (typ 266a – 1 egz.) oraz bursztynowe kształtu krążkowatego (typ 388 – 8 egz.) i 2 okazy nicośreślne (typologia pacioreków – M. Tempelmann-Mączyńska 1985). Zapinka brązowa zaginęła.

Opis: paciorek szklany kształtu kielisza ornamentowany główkami żeńskimi i motywem kobierca. Tło paciorka jest lazurowoniebieskie z rombowymi polami ułożonymi w 4 rzędach. Co drugi romb ma wzór kobierca w kwadraciki żółte, ciemnobrązowe, białe i niebieskie. W pasie położonym na najszerszej części brzuśca, co drugi romb zawiera główkę żeńską w stylu egipskim. Wys. 2 cm; średn. 2,4 cm. W odniesieniu do typologii pacioreków M. Tempelmann-Mączyńskiej okaz z Włoszczorza nawiązuje do typu 370, grupy XXIII (Tempelmann-Mączyńska 1985, 61–62). Podobne paciorki spotykano w lasenie Morza Bałtyckiego i Północnego. Wytwarzano je zapewne w warsztatach szklarskich funkcjonujących nad Morzem Czarnym, skąd do Europy Północnej trafiały w efekcie dynamicznie rozwijanych kontaktów kultury.

Chronologia: 2. poł. III – 1. poł. V w. (faza C²–D).

Archiwalia: –

Literatura: Blume 1915, 81, 84, 89, 105, 106, 108–109; Jungklaus 1924, 30; Kunkel 1931, nr 716; Eggert 1910, 35, nr 10; Selling 1912, 37, ryc. 25; Mączyńska 1971, 297–300; Zak 1977, 431–435; Tempelmann-Mączyńska 1985, 322, nr 1119; Stawiarska 1987, 71, nr 128; Machajewski 1992a, 56–57.

Zbiory: MNIA/22170 (c. sygn. 1d 427).

(MH)

146. Naczynie / Vessel

WOLIN – WZGÓRZE WISIELCÓW. gm. Wolin, pow. kamieński, woj. zachodniopomorskie (niem. Wollin-Galgenberg, Kreis Usedom-Wöllin)

Okoliczności odkrycia: znalezisko przypadkowe w latach 30. XX w. Odkryto wtedy grób szkieletowy wyposażony w gliniane naczynia wazowe, które przekazano do Muzeum w Szczecinie.

Opis: naczynie wazowe z bieżącym wygiętym skosiem na zewnątrz, brązistym brzuścem i lekko wyodrębnionym dnem. Powierzchnia jest barwy czarnej, wyświeczana. Naczynie jest zdobione na brzuszu wąskimi pasmami, wypełnionymi kółkami w nieregularnych odstępach, ulożonymi w poziomie i pionie, zbiegającymi aż do podstawy. Wys. 11,5 cm, średn. wylewu 14,4 cm, średn. brzuśca 15,4 cm, średn. dna 5 cm. Technika wykonania ornamentu: po części przypomina tradycje społeczności kultury wielbalskiej, lecz forma naczynia i sposób kompozycji ornamentu bardziej nawiązuje do tradycji społeczności z kręgu wschodniondlabskiego (por. A. v. Müller 1957, 10).

Chronologia: 1. poł. II w. (faza B2).

Archiwalia: Działu Archeologii MNS – katalog H. J. Eggarsa.

Literatura: Kurkei 1934c, 333, ryc. 2; Eggars, Stary, 2001, 90–91, nr 105:b.

Zbiory: MNS/A/22199 (č. sygn. P.S.47/3).

(MH)

147. Moneta Coin

WYSOKA GRYFIŃSKA, gm. Gryfino, pow. gryfiński, woj. zachodniopomorskie (nied. Wittstock, Kreis Greifenhagen)

Okoliczności odkrycia: na polu przed 1849 r.

Opis: denar Domitjana z lat 92–93 (RIC 172).

Archiwalia: Działu Archeologii MNS – tecza nr 387; Rom und Griechenland, 133; Inventar – Ausgabe, nr 609.

Literatura: „BaltSt” 14 1, 1850, 113 (24. Jahresber. Stettin, E. Kühne?); Wiberg 1867, 114; Beyer 1873, 11; Friedländer 1874, (171); Kübne 1877, 212–213, nr 41; Katalog Berlin 1880, 327; Holsten 1921, 55–56; Jungklaus 1921, 41 i 92; Bolin 1926, (90), nr 13; Eggert 1940, 32, nr 35; Karpowicz 1956, 143; Ciołek 2001, 243, nr 336 i tabl. 2; 2007, 264, nr 388.

Zbiory: MNS/A/22198 (d. sygn. 609); d. sygn. Muzeum w Stralsundzie 1962: 295.

(BA)

148. Monety / Coins

ŽELISŁAWIEC, gmin. Starc Czarnowo, pow. gryfiński, woj. zachodniopomorskie (niem. Sinzlow, Kreis Greifenhagen)

Okoliczności odkrycia: znalezione w 1876 r. w piasku wraz z 2 niebieskimi paciorekami, z pewnością pochodziły pierwotnie z grobu grupy dębczyńskiej.

Opis: 2 zaopatrzone w otwory antoniniany Gordiana III z lat 238–239 (RIC 5) i Woluzjana z 253 r. (RIC 179).

Archiwalia: Działu Archeologii MNS – teczka nr 391; Rom und Griechenland, 129; Inventar – Auszüge, nr 1152a.

Literatura: „BaltSt” 27 (Beilage), 1877, 30, nr 23 (39. Jahresber. Stettin, E. Kühne?); Kühne 1877, 230, nr 2; Katalog Berlin 1880, 326; Virchow 1882; Walter 1889, 20, nr 168; Holsten 1921, 55–56; Jungklaas 1924, 48; Bolin 1926, (90), nr 12b; Eggers 1940, 32; Majewski 1919, 178, nr 134; Karpowicz 1956, 1/4; Bursche 1996, 220, nr 32; Ciołek 2001, 245–246, nr 344 i tabl. 3; 2007, 267–268, nr 396.

Zbiory: MNS/A/22185 (d. sygn. 1152a); d. sygn. Muzeum w Stralsundzie 1962: 281a–b.

(BA)

149. Naczynie / Vessel

BORKOWICE, gm. Będzino, pow. koszaliński, woj. zachodniopomorskie (Borkenhausen, Kreis Köslin)

Okoliczności odkrycia: znalezisko przypadkowe latem 1892 r. podczas kopania piasku na wyniesieniu położonym między wsią a szosą z Kołobrzegu do Koszalina. Teren piaśnicy należał do gospodarza (?) Kroppe. Odkryto tutaj 7 grobów szkieletoowych, niektóre z konstrukcją kamienną (komora?), a także luźne elementy wyposażenia pochodzące ze zniszczonych grobów. Wśród tej grupy znalezisk był pucharek szklany. Część przedmiotów trafiła do Muzeum w Koszalinie, inną do Muzeum w Szczecinie.

Opis: pucharek szklany grubościenny, zdobiony szlifowanymi ovalami ułożonymi w czterech rzędach oraz płytami żłobieniami poziomymi pod krawędzią. Szkło przezroczyste barwy jasnozielonej. Wys. pucharka 10,2 cm, średn. wylewu 7,8 cm, średn. dna 1,6 cm. W typologii importów rzymskich H. J. Eggersa (1951) pucharek odpowiada okazom typu E 230 (typ Kowalki). Wytwarzano je w pracowniach nadczarnomorskich. Należą do naczyń szeroko rozpowszechnionych na terenie Barbaricum między Morzem Czarnym a Bałtykiem. Najwcześniejsze pucharki E 230 pojawiły się w zespołach już w 2. poł. III w. najpóźniejsze z spotykano jeszcze na przełomie IV i V w. Itb jeszcze później.

Chronologia: 2. poł. IV w. (faza C3/D).

Archiwalia: Działu Archeologii MNS – teczki nr 3787–91.

Literatura: Schumann 1893, 595; Jungclaus 1924, 27; Kunzel 1931, 148, nr 730; Eggers 1940, nr 45; 1951, 105, nr 662; 1959, 20–21; Wielowiejski 1970, 338; Rau 1972, 175, nr 22; Machajewski 1992a, 124; Stawiarska 1999, 293, nr 166; Eggers, Stary 2011, 150–151, nr 56.

Zbiory: MNS/A/22202 (c. sygn. 1018).

(MH)

150. Moneta Coin

CISOWO, gm. Darłowo, pow. sławieński, woj. zachodniopomorskie (niem. Zitzow, Kreis Schlawe)

Okoliczności odkrycia: wyorany przez chłopa w 1891 r. w pobliżu starego zameku Dödloff, według relacji „na Dahlenerberge, gdzie gnieździli się piraci” i odkupiony w 1892 r. za 20 000 marek.

Opis: solid Teodozjusza II bity w Konstantynopolu w latach 441–450 (RIC 285), waga 4,39 g.

Chronologia: OWL.

Archiwalia: Działu Archeologii MNS – teczka nr 1238; Inventar – Auszüge, nr 3388.

Literatura: „Mbl” 6/8, 1892, 126, nr 21 (brak aut.); „Mbl” 7/12, 1893, 178 (brak aut.); „BahlSt” 43, 1893, 224 (55. Jahresber. Stettin, E. Walter?); Berliner Münzblätter 1893, 178; Pyl 1897, 37–38; Jungklaus 1924, 40 i 91; Bolin 1926, (93), nr 48; Petzsch 1931, 17, nr (51); Petersen 1939, 271, nr 15; Eggers 1940, 34, nr 68; Majewski 1949, 161, nr 167; Witt 1969, 133; Ciołek 2001, 35, nr 34 i tabl. 2; 2007, 31, nr 39.

Zbiory: MNS/A/222.2 (d. sygn. 3388); d. sygn. Muzeum w Stralsundzie 1962; 309.

(BA)

151. Skarb / Hoard

KARSIBÓR, gm. Świnoujście, pow. świnoujski, woj. zachodniopomorskie (niem. Caselburg, Kreis Usedom-Wollin)

Okoliczności odkrycia: rozproszony skarb solidów położony na zachodnim brzegu Świny, odkrywany stopniowo na głębokości „jednej stopy” w ciągu kilkudziesięciu lat, najczęściej podczas kopania ziemianek; po raz pierwszy znaleziono „przez biednych ludzi na ich polu” w 1864 r. ok. 18 lub nawet 25 solidów, następnie w 1876 r. kolejne 2 monety, w 1893 r. następne 2 egzemplarze, pozostała część w bliżej nieokreślonym czasie. W depozycie zarejestrowano co najmniej 30 monet, choć pierwotnie skarb ten zawierał z pewnością znacznie więcej solidów. Monety przechodziły różne kolekcjonery, znaczną część (jakoby 18 egzemplarzy) miało ulec przetopieniu, zapewne za pośrednictwem żydowskich handlarzy w Kamieniu Pomorskim, ok. 15 solidów miało trafić do muzeum w Szczecinie, 10 znalazło się w prywatnych kolekcjach, z czego 7 w zbiorze Pristoriusa a następnie pani Kaufmann w Świnoujściu (Jungklaus 1924, 38 przypis 8). Najstarszą zarejestrowaną monetę stanowił solid Honoriusza bity w Mediolanie w latach 395–423, zaś najmłodszą naśladownictwo barbarzyńskie Anastazjusza I pochodzące zapewne z początków VI w. W skład skarbu wchodziły ponadto następujące solity: 4 Teodozjusza II, 2 Matejana, 3 Leona I, 2 Zenona, 8 Anastazjusza I oraz 1 naśladownictwo Honoriusa I zapewne ostrogockie Walentyniana III.

Obecnie ze skarbu uchwycone jest jedynie 8 monet, które przetrwały w Muzeum Stralsundzie.

Opis: 8 solidów, w tym 3 Teodozjusza II bite w Konstantynopolu, 2 w latach 430–440 (RIC 257) wagi odpowiednio 1,30 i 1,21 g (z otworem); 2 w latach 441–450 (RIC 292) wagi 4,35 g, najpewniej ostrogockie naśladownictwo Walentymiana III wagi 1,18 g; 1 egzemplarz Leona I bite w Konstantynopolu w 462 lub 466 r. (RIC 605) wagi 4,37 g, 2 Zenona bite w Konstantynopolu w latach 474–475 (RIC 911) wagi odpowiednio 4,39 g i 4,40 g oraz 1 Anastazjusza I bite także w Konstantynopolu w latach 491–518 (DOC 3g lub 7h) wagi 4,07 g.

Chronologia: OWL („pol. VI w.”).

Archiwalia: Działu Archiwologii MNS – teczka nr 17/0; Rom und Griechenland, 133–134; Inventar – Auszüge, nr 908, 946, 1138, 1211; Kartoteka Reglinga (5 kartek).

Literatura: Blätter für Münzfreunde 1865, 70; Ehrhart 1866; „BaltSt“ 22 (Anhang), 1868, 28, nr 20 (34. Jahresber. Stettin, brak aut.); „BaltSt“ 23, 1869, 26 i 29, nr 23 (35. Jahresber. Stettin, E. Kühne?); „BaltSt“ 27 (Beilage), 1877, 13, 29–30, nr 13, 74 i 88–89, nr 11 (39. Jahresber. Stettin, brak aut.); „BaltSt“ 44, 1891, 365 (56. Jahresber. Stettin, E. Waller?); Beyet 1873, 9; Kühne 1877, 206–207, nr 1; Katalog Berlin 1880, 327; Steinzeitliches von der Insel Usedom. „Mbl“ 5/2, 1891, 22 (brak aut.); Zum Münzfund von Caseburg. „Mbl“ Stettin 7/12, 1893, 177–178 (brak aut.); Stubenrauch 1898, 79–80; Pyl 1897, 47; Jungklaus 1924, 38–42 i 92; Bolin 1926, (94)–(95), nr 58a–d; Petzsch 1931, 17, nr (12); Egggers 1944, 32, nr 14 i przypis 16; Majewski 1949, 167, nr 1207; Karpowicz 1956, 133; Kunisz 1973, 49–50, nr 58; Tuk 1988b, 278, nr 201; Ciołek 2001, 96–99, nr 120 i tabl. 2; 2007, 103–105, nr 146.

Zbiory: MNS/A/22203 (d. sygn. 908, 946, 1211 i 1138); d. sygn. Muzeum w Sztalundzie 1962; 301a–h.

(BA)

152. Moneta Coin

MALECHOWO. gm. Malechowo, pow. sławieński, woj. zachodniopomorskie (niem. Malchow, Kreis Schlawe)

Okoliczności odkrycia: znalezione wspólnie przed 1826 r. pod blokiem granitu (Jungklaus 1924, 94) w sąsiedztwie źródła, 3 monety, w tym solid Teodozjusza II bity w Rawenie lub Mediolanie w 423 r., opisany niżej solid Zenona i naśladowictwo być może ostrogockie solida Anastazjusza I powstałe zapewne w początkach VI w. oraz pierścień ze spirali z zagiętego drutu, stanowiące być może część z rozproszonego skarbu. Monety zostały zakupione do kolekcji Gesellschaft für Pommersche Geschichte und Alterthumskunde.

Opis: solid Zenona bity w Konstantynopolu w latach 476–491 (RIC 910) 4,1 g.

Chronologia: OWT, 1. poł. VI w.

Archiwalia: Rom und Griechenland, 13/; Inventarium, 310–312; Kartoteka Rcg.inga.

Literatura: 1. Jahresber. Stettin 1826, 28–29, 33–34 (brak aut.); Neue Pommersche Provinzialblätter I, 1827, 28–29, 33–34; Wegener 1842, 418; Forschungen Göttingen 1, 1860, 256 (brak aut.); Beyer 1873, 13; Kühne 1877, 208–209, nr 16; Lissauer 1887, 162; Katalog Berlin 1880, 327; Pyl 1897, 37; Jungklaus 1924, 38, 41, 42 i 94; Bolin 1926, (93), nr 46b; Kunkel 1931, 82 i tabl. 86.8 (naśladowictwo solida Anastazjusza I); Petzsch 1931, 17, nr (19); Kunkel 1932b; Petersen 1936, 41, nr 6; 1939, 271, nr 9; Eggers 1940, 34, nr 66; Majewski 1949, 169, nr 1242; Karpowicz 1956, 136; RIC X, cii; Iluk 1988b, 279, nr 202; Ciołek 1999a, 38; 2001, 115–116, nr 167 i tabl. 2; 2007, 129, nr 210.

Zbiory: MNS/A/22204 (d. sygn. ?); d. sygn. Muzeum w Stralsundzie 1962: 302.

(BA)

153. Naczynie / Vessel

RESKO, gmin. Resko, pow. łobeski, pow. zachodniopomorski (niem. Regeinwalde, Kreis Regenwalde)

Okoliczności odkrycia: okoliczności odkrycia nie są znane. Wiadomo jedynie, że naczynie zostało znalezione nad Regą w pobliżu gospodarstwa usytuowanego ok. 4 km na południowy zachód od miasta. Naczynie na pewno nie pochodzi ze znanej cmentarzyska szkieletowego z III–IV/V w. (faza C2–D) odkrytego w 1913 r. na wyniesieniu położonym na północny zachód od miasta (Machajewski 1992b, 73, ryc. 1).

Opis: naczynie wazonowe o brzuścu niemal dwustopkowatym oraz brzegu z krawędzią w postaci szerokiej kryzy i dnem wyraźnie wyodrębnionym. Naczynie jest zdobione wątkiem bogato zróżnicowanym składającym się z pasmowo ułożonych elementów stemplików w postaci „iksów”, grzebieni, kwadratów a także ukośnych nacięć. Poszczególne szeregi elementów zdobiących przedzielały poziome linie płytko rytte. Powierzchnia naczynia jest gładka barwy ciemnobrunatnej. Wys. naczynia 9,4 cm, średn. wylewu: 9 cm, średn. brzuśca 12 cm; średn. dna 5 cm. Na Pomorzu podobne naczynia, datowane od przełomu IV i V w. po rozwinięte etapy V w., spotykano w grupie dębczyńskiej (Pomorze Zachodnie) (por. Machajewski 1992a, 194, tabl. VI) i w kulturze wielbarskiej fazy ecleckiej (Pomorze Południowo-Wschodnie) (por. R. Wołagiewicz 1993, 15–16). Analogie do naczynia z Resko spoza Pomorza odnajduje się również w kręgu kultury wspólnoty saskiej (dorzecze dolnej Łaby i Wezery).

Chronologia: V w. (faza D–E).

Archiwalia: Działu Archeologii MNS – teczka nr 879.

Literatura: Eggers 1959, 25; Machajewski 1992a, 194, tabl. VI; 2001a, 363, ryc. 3; 5; Wołagiewicz 1993, mapa 8; Eggers, Stary 2001, 147–188, nr 42; b.

Zbiory: MNS/A/22205 (d. sygn. 4899).

(MII)

154. Płytki / Plates

SKALIN, gm. Gryfice, pow. gryficki, woj. zachodniopomorskie (niem. Schellin, Kreis Greifenberg)

Okoliczności odkrycia: przypadkowe odkrycie w żwirowni pod koniec lat 30. XX w. Natrafiono na pozostałości skarbu lub grobu (por. Kunkel 1940, 325; Żak 1962, 53, 160–161; Gołkowski 1979, 96). Znalezisko, w postaci 2 złotych sztabek kształtu trapezowego, przekazano do Muzeum w Szczecinie.

Opis: 2 symetryczne płytki kształtu trapezowego, przy wierzszym leku zakończone imitacją nasady. Zdobione są w podobny sposób w postaci koncentrycznych kółek i pasma „perelkowatego” ułożonego wzduż krawędzi. Spód płytka jest gładki. Ich wymiary są analogiczne: dł. 4,8 cm; grub. 0,3–0,4 cm. Prawdopodobnie są to fragmenty naszyjnika lub bransolaty. Forma i zdobnictwo tych elementów przypomina tradycje złotnictwa skandynawskiego z V w. n.e. Na Pomorzu Zachodnim tradycje te w tym czasie były licznie reprezentowane (por. Machajewski 1992b, 71–96).

Chronologia: V w. n.e. (faza D–E OWL).

Archiwalia: Działu Archeologii MNS – teczka nr 287.

Literatura: Kunkel 1940, 325–326, ryc. 18; Eggers 1959, 28, nr 22; 1964b, 12; Gołkowski 1979, 96; Eggers, Stary 2001, 146, n: 36.

Zbiory: MNS/A/22206 (ł. sygn. 3854).

(MH)

155. Moneta Coin

Smołdzino, gmin. Smołdzino, pow. słupski, woj. pomorskie (niem. Schmolsin, Kreis Stolp)

Okoliczności odkrycia: zapewne w pocz. XIX w., podarunek Kratza.

Opis: naśladownictwo Barberzyńskie solida Teodozjusza II, wagi 4,22 g. powstałe zapewne w 2. poł. V w.

Chronologia: OWL.

Archiwalia: Działu Archeologii MNS – teczka nr 1479; Rom und Griechenland, 137; Inventar – Auszüge, nr 957; Kartoteka Reglinga (2 karty); Archiwum Słupsk, mapa nr 518/SŁ.

Literatura: „BaltSt” 25/1, 1874, 164, nr 53 (36. Jahresber. Stettin, E. Kühne); „BaltSt” 26 (Sonderheft), 1876, 22, nr 7 (38. Jahresber. Stettin, określony J. Friedländera z Gabinetu Numizmatycznego w Berlinie); Kühne 1877, 210–211, nr 31; Katalog Berlin 1880, 327; Lissauer 1887, 163; Jungklaus 1924, 39 i 91; Bolin 1926, (9/), nr 53; Petzsch 1931, 17, nr (56) i 26; Petersen 1939, 271, nr 16; Eggars 1940, 34, nr 73; Majewski 1949, 171, nr 1302; Karpowicz 1956, 140; Ciolk 2001, 209, nr 263 i tabl. 2; 2007, 224–225, nr 309.

Zbiory: MNS/A/22207 (d. sygn. 957); d. sygn. Muzeum w Stralsundzie 1962: 305.

(BA)

156. Zapinki / Fibulae

ŚWIELINO, gm. Bobolice, pow. koszaliński, woj. zachodniopomorskie (niem. Schwelin. Kreis Köslin)

Okoliczności odkrycia: znalezisko przypadkowe w 1904 r. podczas budowy linii kolejki wąskotorowej ze Świełina do Bobolic. Na gruntach wsi Świełino odkryto skarb, ukryty pod wielkim kamieniem, składający się z 4 zapinek. Do 1931 r. zapinki znajdowały się w posiadaniu właściciela ziemskiego Hintze ze Świełina. Dopuszciano w lipcu 1931 r. dr Schmidt, z zawodu lekarz, mieszkańców Koszalina; poinformował o tym znalezisku pracowników Muzeum w Szczecinie. W tym samym miesiącu przekazano je do muzeum, gdzie poddano zabiegom konserwatorskim. Trzy z odkrytych zapinek były niemal kompletne, czwarta zachowała się w kilku fragmentach. Do naszych czasów przetrwały tylko 2 z nich.

Opis: 2 niemal identyczne zapinki

a) zapinka srebrna, połaciana, z długą rozbudowaną nożką, krótką pochewką, wysokim kabłąkiem półkolistym oraz główką w postaci półkolistej tarczki nakrywającej sprężynek. Do tarczki przytwierdzonych jest 5 kulistych guzików, wykonanych ze złotych taśm, zakończonych nasadkami. Pierwotna konstrukcja tarczki nie jest jednoznacznie wyjaśniona. W pierwszych publikacjach tych zapinek (Eggars 1935b, 337; Zeiss 1937, 34–39; por. Godłowski 1981, 81, ryc. 13–14) ukazywana jest jako pojęcie za tarczka ozdobiona z przytwierdzonymi do niej guzikami. Dwa boczne guzki były umieszczone na przedłużeniu trzpienia przytrzymującego sprężynek zapinki. Trzeci, położony centralnie, był nasadzony na kolec połączony z kabłąkiem stanowiącym pocpórkę tarczki. Dwa kolejne guzki, ułożone wertykalnie w stosunku do pozostały tarczki, dołączono do jej spodu. Natomiast, po przeprowadzonej rekonstrukcji zapinek, tarczka składa się już z dwóch części (tarczka góra – zdobiona; dolna – bez ozdób) połączonych taśmą szat. 0,2 cm. Guzki pozostały przytwierdzone w sposób podobny do pierwotnego układu, z jedną różnicą polegającą na przedłużeniu ich nasady przez taśmę. Dł. zapinki 19,5 cm. Tarczka i nożka zapinki są zdobione ornamentyką wycinaną w stylu Sjörup, w symetrycznym układzie motywów spiralnych. Tarczkę i nożkę opłata srebrny drucik „perelkowany”. Podobne cruciki, w liczbie 15 odcinków ułożonych poprzecznie, znajdują się na kabłąku zapinki.

b) zapinka srebrna, połaciana, z długą rozbudowaną nożką, krótką pochewką, wysokim kabłąkiem półkolistym oraz główką w postaci półkolistej tarczki nakrywającej sprężynek. Do tarczki pierwotnie przytwierdzonych było 5 kulistych guzików wykonanych ze złotych taśm, zakończonych nasadkami. Dł. 19,5 cm. W trakcie rekonstrukcji zapinki dołączono do niej tarczkę z ornamentem analogicznym do znajdującego się na nożce, a także 4 guzki. Tarczka i nożka zapinki są zdobione ornamentyką wycinaną w stylu Sjörup w symetrycznym układzie motywów spiralnych. Nożkę i zapewne tarczkę opłata srebrny drucik „perelkowany”. Podobne cruciki, w liczbie 15 odcinków ułożonych poprzecznie, znajdują się na kabłąku zapinki.

Obydwie zapinki ze Świeliną, ogólnie nawiązujące do serii 2 grupy VI wg O. Almgrena (1923), odpowiadają paradnym blaszanym okazom typu naddunajskiego (por. Tejral 1973), spotykanym na terenie Barbaricum zwłaszcza nad Renem i środkowym Dunajem oraz w dorzeczu górnej Łaby, wyjątkowo na Pomorzu Zachodnim i w Skandynawii (Tejral 1973, 78, mapa 4). Ornamentyka wykonana w stylu Sjörsup łączona jest z tradycją skandynawską i zachodnioeuropejską, nadreńską (Machajewski 1992b, 82). Upowszechnienie się na terenie Barbaricum tego rodzaju detali stroju związane było z procesem dynamicznie dokonującym się przemian osadniczych u schyłku starożytności. Kompozycje zdobień znajdują analogie na Olandii i w Czechach. Skarb ze Świeliną często jest interpretowany jako depozyt o charakterze kultowym, wywodzący się z tradycji skandynawskiej i pełniący funkcję substytutu wyposażenia grobowego.

W skarbie ze Świeliną owe zapinki uzupełniały jeszcze dwie kolejne, których jedną z cech był specyficzny stempelkowy ornament wykonany w stylu Soszala.

Chronologia: poł. V w. n. e. (schyłek fazy ID OWI).

Archiwalia: Działu Archeologii MNS – teczka nr 659.

Literatura: Eggers 1935b, 194–196; Zeiss 1937, 34–39; Eggers, Bollnow 1935, 39; Eggers 1959, 28, nr 42; Kostrzewski 1966, tabl. XVIII; Godłowski 1970, Plate XIII:38; 1981, 81, ryc. 13; Werner 1982, 233, nr 22; Machajewski 1992a, 229, tabl. XLI.

Zbiory: MNS/A/22208–22209 (d. sygn. E.J. 34.26).

(MH)

157. Zapinka / Fibula

TRZEBIATÓW, gm. Trzebiatów, pow. gryficki, woj. zachodniopomorskie (niem. Treptow, Kreis Greifenberg)

Okoliczności odkrycia: odkrycie przypadkowe w 1916 r. w żwirowni zlokalizowanej w obrębie miasta. Był to zapewne skarb składający się przynajmniej z 4 pozłacanych srebrnych zapinek. Pierwotnie znalezisko przechowywano w Muzeum w Trzebiatowie, następnie w Muzeum w Szczecinie. Z 4 zapinek zachował się tylko 1 okaz.

Opis: zapinka srebrna pozłacana, zachowana fragmentarycznie, z długą rombowatą nóżką, krótką pochowką, wysokim kabłąkiem półkolistym z podłużnym elipsowatym wgięciem, prawdopodobnie z wielozwoową spiczyną o dolnej części wewnętrznej. Kabłąk przy głowce i zwieńczeniu z nóżką zdobiony jest drucikami perelkowatymi. Nóżka jest zdobiona odciskami stemplek w postaci koncentrycznych kół i półkoli, obwiedziona pasmem „perelkowatym”. Dł. 10,2 cm. Zapinka, ogólnie odpowiadająca fil ulom serii 2 grupy VI wg O. Almgrena (1923), nawiązuje do okazów typu Wiesbaden wg J. Werner (1982, 228, ryc. 3) upowszechniających się na terenie Barbaricum między Renem i Łabą na zachodzie a dolną Odżą i Skandynawią na północnym wschodzie. Zapinka z Trzebiatowa zaliczana jest do wschodniej grupy tych zapinek zdobionych w konwencji skandynawskiego stylu Söscala (ornament stemplekowy). Do tego samego typu zalicza się 3 pozostałe zapinki ze skarbu w Trzebiatowie. Interpretacja charakteru tego skarbu nie jest jasna. W basenie Morza Bałtyckiego znaleziska podobne do znaleziska z Trzebiatowa, których wspólną cechą jest występowanie zapinek, interpretowane są jako depozyty o charakterze kultowym pełniące funkcję substytutu wyposażenia grobowego (Gołkowski 1981, 7; Machajewski 1992b, 82–83).

Chronologia: 1 poł. V w. n.e. (faza D OWL).

Archiwalia: Działu Archeologii MNS – teczkę nr 294 i 1606.

Literatura: Schulze 1916, 237–251; Kuckel 1931, 145, nr 692; Zeiss 1937, 34; Eggers 1959, 25; Schulze 1977, 382, nr 1404; Gołkowski 1970, Plate XIII:37; 1981, 82–83, tyc. 15; Werner 1982, 232, m. 2); Machajewski 1992b, 82–83; Eggers, Stary 2001, 146–147, nr 37.

Zbiory: MNS/A/22210 (d. sygn. P.S.805).

(MII)

158. Naczynie / Vessel

WTIKOWO, gm. Smołdzino, pow. słupski, woj. pomorskie (niem. Vietkow, Kreis Stolp)

Okoliczności odkrycia: w 1904 r. w trakcie amatorskich poszukiwań prowadzonych na wyniesieniu położonym w odległości ok. 750 m na południowy wschód od wsi, dawniej nazywanym „Lupinenberge”, odkryto 2 kurhany o konstrukcji kamiennej oraz co wydaje się jednak wręcz nieprawdopodobne, ok. 200–300 grobów popielnicowych. Informacje o tych znaleziskach spisał Walter Witt, powiatowy opiekun zabytków na powiat Słupsk. Część odkrytych zabytków przekazano do Muzeum w Szczecinie. Jeszcze przed 1939 r. w tym miejscu znaleziono paciorek bursztynowy, który do Muzeum w Szczecinie przekazał u.(?) Zitzewitz.

Pucharek szklany wystąpił w grobie szkieletowym (pochówek kobiecy) ukrytym pod kurhanem nr 2. Współwystępował prawdopodobnie z naczyniem glinianym, zapinką brązową typu A VI, 2, z pełną pochwą, sprzączką brązową z karbowanym kabłąkiem a także umbrą żelaznym, żelaznymi grotami oszczepów, żelaznym mieczem obosiecznym, fragmentami brązu ze szczątkami tkaniny, paciorekami bursztynowymi i z emalií. Zestaw przedmiotów odkryty w tym grobie w literaturze jest różnic cytowany. Nic kiedy wątpi się, czy pucharek ten rzeczywiście pochodzi z tego grobu (por. Machajewski 1992b, 92, nr 13).

Opis: pucharek szklany grubościenny zdobiony płaskimi szlifowanymi ovalami ułożonymi w czterech rzędach oraz dwoma żłobinami poziomymi umieszczonymi pod krawędzią. Szkle przeźroczyste barwy jasnozielonej. W ścianach naczyniaauważa się ciągi pęcherzyków gazowych. Wys. pucharka 9,4 cm, średn. wylewu 6,6 cm, średn. dna 2 cm. W typologii importów rzymskich H. J. Eggersa (1951) pucharek z Witkowa odpowiada okazom typu E 230 (typ Kowalki). Wytwarzano je w pracowniach

nadczarnomorskich. Należą do naczyń szeroko rozpowszechnionych na terenie Barbaricum między Morzem Czarnym a Bałtykiem. Najwcześniej pochodzące pucharki typu E. 230 pojawiły się w zespołach z 2. poł. III w. Najpóźniejsze pochodzą z przełomu IV i V w. lub jeszcze później. Naczynie z Witkowa zaliczane jest do późnych znalezisk.

Chronologia: 2. poł. IV w. (faza C3/D1).

Archiwalia: Działu Archeologii MNS – teczkę nr 1501.

Literatura: Jungklaus 1921, 27; Kunkel 1931, 18, nr 740; Witt 1934, ryc. 40; 1969, 117, nr 619; Eggers 1940, nr 56; 1951, 10/, nr 722; 1959, 17–18, tabl. 2:B; Łęga 1958, ryc. 22; Rau 1972, 175, nr 20; Gościński 1970, 58–9; 1981, 72, ryc. 6; Wielowiejski 1970, 339; Werner 1988, 241–286; Maćajewski 1992b, 92; Stawiarska 1999, 292, nr 164; Eggers, Stary 2001, 157, nr 83:a.

Zbiory: MNS/A/22211 (d. sygn. 5920).

(MII)

Bibliografia i źródła archiwalne / Bibliography & Archival Sources

Źródła archiwalne / Archival Sources

Archiwum Stępsk

Teczki archiwalne z kartami inwentarzowymi i mapami Muzeum Okręgowego w Słupsku (Kreis-museum in Stolp), obecnie w Archiwum Działu Archeologii Muzeum w Koszalinie.

Kartoteka Regliuga

Rękopiściana kartoteka autorstwa Juliusza Miedźca (1854–1939) i Karla Regliuga (1876–1955). Katalogów Gehörer Numismatycznego w Berlinie, przechowywana w Muzeum Zabiniem, Staatsliche Museen zu Berlin, Preußischer Kulturbesitz, jej kopia znajduje się w bibliotece dawnego projektu Fundmünze der Antike, na Uniwersytecie Goethego we Frankfurcie nad Menem.

Rom und Griechenland

Księga Nabyćów (Accessionsbuch), z rozdziałem: *Römische Münzen in Pommern gefunden*, przechowywana w Gabinetie Numizmatycznym Muzeum Narodowego w Szczecinie.

Inventar – Auszüge

Inventar – Auszüge über Münzfunde in Pommern, Akten des Provinzialmuseums Pommerscher Alterthümer betreffend die Münzammlung. Księga przechowywana w Gabinetie Numizmatycznym Muzeum Narodowego w Szczecinie.

Inventarium

Inventarium für die Münzen und Medaillen der Gesellschaft für Pommersche Geschichte und Alterthumskunde in Stettin, Berlin 1852. Księga przechowywana w Gabinetie Numizmatycznym Muzeum Narodowego w Szczecinie; od s. 246: *Antike Münzen*.

Skróty bibliograficzne / Bibliographical Abbreviations

A.R.

– Alte Reihe (dor. „BaltSt“)

Amtl. Berichte

– 1894, 1897 Amtlicher Bericht über die Verwaltung der naturhistorischen, archäologischen und ethnologischen Sammlungen des Westpreussischen Provinzial-Museums, Danzig.

„AP“

– Archäologie Polski, Wrocław–Warszawa–Kraków–Gdańsk–Łódź

„BaltSt“

– Baltische Studien, Stettin

„BMB“

– Berliner Münzblätter, Berlin

PRGK

– Bericht der Römisch-Germanischen Kommission, Frankfurt am Main.

„BMF“

– Blätter für Münzfreunde

DOC

– A. R. Bellinger, *Catalogue of the Byzantine Coins in the Dumbarton Oaks Collection and in the Whitemore Collection, vol. I: Anastasius I to Maurice 191–602*, Washington, D.C., 1966

„EG“

– Forschungen zur deutschen Geschichte, Göttingen

„FPP“

– Polia Praehistorica Posnaniensia, Poznań

„IEEK“

– Jahrbuch für prähistorische und ethnographische Kunst, Berlin–New York

„Jelitbach Mecklenburg“

– Jahrbücher des Vereins für Mecklenburgische Geschichte und Alterthumskunde, Schwerin

Jahresber. Stettin

– Jahresbericht der Gesellschaft für Pommersche Geschichte und Alterthumskunde, Stettin

JRGZM

– Jahrbuch Römisch-Germanische Zentralmuseums Mainz

Katalog Berlin 1880

– Katalog der Ausstellung prähistorischer und anthropologischer Funde Deutschlands, Berlin 1880

„KZM“

– Koszalińskie Zeszyty Muzyczne, Koszalin

„Mbl“

– Monatsblätter der Gesellschaft für Pommersche Geschichte und Alterthumskunde, Stettin

„MSIW“

– Materiały Stosowane do Wczesnośredniowiecznej, Warszawa

„MZP“

– Materiały Zachodniopomorskie, Szczecin

„NPP“

– Neue Pommersche Provinzialblätter, Stettin

N.S.

– Nowa Seria (dor. „MZP“)

N.E.

– Neue Folge (dot. „BaltSt“)

„PA“

– Przegląd Archeologiczny, Wrocław

PBR

– Präistorische Bronzefunde, München

„PiMMAiEL“

– Prace i Materiały Muzeum Archeologicznego i Etnograficznego w Łodzi, Łódź

„PomAnt“

– Pomorania Antiqua, Gdańsk

„PZ“

– Prähistorische Zeitschrift, Berlin–New York

RIC

– The Roman Imperial Coinage (H. Mattingly, B. A. Sydenham, C. H. V. Sutherland, R. A. C. Carson, P. H. Webb, J. W. D. Pearce, R. M. Bruce, J. P. C. Kent), I–X, London 1923–1994

RIC

– The Roman Imperial Coinage, revised edition (C. H. V. Sutherland), I, London 1984

Sammel.

– Zuwachs der Sammlung (do 1922), Berichte über die Hauptversammlung (1937) i Berichte über die Versammlung (1935) w rubryce Vernichtes „Mbl“

SCED.N.G.Dg.

– Schriften der Naturforschender Gesellschaft in Danzig, Danzig

„Unser Pommeland“

– Unser Pommeland. Monatschrift für das Kulturreben des Heimat, Stettin

„WA“

– Wiadomości Archeologiczne, Warszawa

„WN“

– Wiadomości Numizmatyczne, Warszawa

„ZIE“

– Zeitschrift für Ethnologie, Berlin

„ZIN“

– Zeitschrift für Numismatik, Berlin

„ZOW“

– Zachłani wieków, Warszawa

Bibliografia / Bibliography

- Albrecht G.
- 1959 *Das Manzuvzen im niedersächsischen und friesischen Raum*, Hamburg.
- Almgren O.
- 1928 *Studien über norddeutsche Fibelformen der ersten nachchristlichen Jahrhunderte mit Berücksichtigung der praximündischen und südmärkischen Funde*, Münster – Bibliothek 32, Leipzig.
- Altenburg D.
- 1928 *Die vergleichlichen und kulturgechichtlichen Sammlungen der Gesellschaft für romanische Geschichte und Altertumskunde*, „MB“ 42, 83–96.
- Ancersen S. L.
- 1977 *Fredspilkulturs harfner*, „Kult“ (1971), 73–128.
- Anderson S., Wifors I., Nanneke Krogh S. (ed.)
- 1988 *Flagförför 8000 år sedan – om en grupp den blodoplater i Gäteborg*, Arkeologi i Västsvärge 4, 1988.
- Andżelkowski J.
- 1991 Określenie do picia z młodociego okresu przedromańskiego i okresu upływu rzymskich w Europie Środkowej i Polsce (Próba klasyfikacji i daty chronologii założycielskiej), „NSW“ 6, 7–20.
- Archeologia Zyska
- 2010 *Zbro Szczecina, województwa Pomorskiego-Szczecinskiego*, „Archeologia Zyska“ 7 (2010), 11–22.
- Atlas
- 1982 *Skarby wczesnośredniowieczne z obszaru Polski*, (w) Atlas, red. J. L. Czerniak, L. Czerniak, L. Pucrowska, J. Pyrgala, W. Szymański, Wrocław.
- Aspoe M.
- 2004 *Die Goldbrakteaten der Völkerwanderungszeit – Herstellungsprobleme und Chronologie*. Ergänzungsbände zum Reallexikon der Germanischen Altertumskunde 48, Berlin–New York.
- 2007 *Brakteatstudier*, Kobenhavn.
- Bauckhoff E.
- 1895 Beiträge zu den den östlichen Münzen der sächsischen und fränkischen Kaiserzeit, Berlin.
- 1896 Der Denarfund von Fiddichow, „MB“ 103, 33–40.
- Bačík A.
- 1944 Die slawischen Grabfunde Perumens, Größwalld, mazyrkopis československé doktorát.
- 1969 Die wendischen Grabfunde aus Perumens, „ZatlS“ N.F. 55, 7–32.
- Bockmann B.
- 1966 Studien über die Metallnadeln der römischen Kaiserzeit im freien Germanien, „Saalburg-Jahrbuch“ 22, 7–100.
- Bockmann Ch.
- 1969 Metallfingerringe der römischen Kaiserzeit im freien Germanien, „Saalburg-Jahrbuch“ 26, 5–106.
- Böckeler E.
- 1918 Pfahlhäuser-Urnen, „PZ“ 10, 65–79.
- Bölte R.
- 1926 Das Mum.-Schatzfund vom Kälber, (w) Rev. Lexikon der Vorgeschichte 7, red. M. Elbert, Berlin, 14–15.
- 1927 Der Schatzfund von Quilitz, „BaltS“ N.F. 29, 151–206.
- Borutin J.
- 1993 Die Nydamfibeln. Eine Fibelform der Saale C3?, „Germania“ 77, 1, 189–182.
- Burke S.
- 1990 Römische Bronzegefäße und Terra Sigillata in der Germania Lubeca, Bocholt, „Münstersche Beiträge zur Archäologie“ 7, Münster.
- Butsch G.
- 1925 Slawische Hügelgräber bei Neithof, „PZ“ 16, 54–76.
- Beyer W.G.
- 1873 Quarz- und Schleißberichte des Vereins für mecklenburgische Geschichte und Alterthumskunde Schwerin im Juli 1872, „Jahrbuch Mecklenburg“ 38, 1–9.
- Bielecki T.
- 1999 Muzealnictwo do 1945, (w). Encyklopedia Szczecina 1, red. T. Bielecki, Szczecin, 537–635.
- 2001 Pierwszy okres pracy Muzeum Pomorza Zachodniego w Swietokrzyskach, (w) Instytut Teatralny Józefina, red. E. Wilgocki ita., Szczecin, 441–48.
- Blackburn M. A. S., Jonsson K.
- 1981 The Anglo-Saxon and Anglo-Norman element of North European coin finds [w] Viking-Age Coinage in the Northern Isles, red. Blackburn M. A. S., Metcalf D. M., Oxford 117–255.
- Bläuer W.
- 1979 Pomorskie narwnicki i nuzgawicki z tzw. szkarpią spiraliową, „MB“ 25, 5–83.
- 1984 Die Arm- und Beinbergen in Poten, PBF 1/2, Mönchen.
- 1990 Skarby z wczesnej epoki brązu na ziemiach polskich, Prace Komisji Archeologicznej 78, Kraków.
- 1993 Przygotynek do badania i erkenntnisowaniem kultury pomorskiej Pomorza w środkowej epoce brązu, (w) Miscellanea archaeologica Thiodaeus Malinowszcza dedicata, red. F. Rożnowski, Słupsk-Poznań, 47–55.
- 1999 Skarby z epoki średniej epoki brązu na ziemiach polskich, Prace Komisji Archeologicznej PAN Oddział w Krakowie 30, Kraków.
- 2001 Skarby przedmiotów metalowych z epoki brązu i wczesnej epoki żelaza na ziemiach polskich, Kraków.
- Blomma E.
- 1912 Die germanischen Stämme und die Kulturen zwischen Oder und Peene zur römischen Kaiserzeit, Text, Manus – Bibliothek 8, Würzburg.
- 1915 Die germanischen Stämme und die Kulturen zwischen Oder und Peene zur römischen Kaiserzeit, Manus – Bibliothek 14, Würzburg.
- Bogucki M.
- 2003 Wzajemostępcość skarbów ozdób srebrnych ze wsi Brzózki, pow. Męgorz, (w) Studia Galicickie. Tom 1, red. W. Włobrawski, Warszawa, 181–244.
- 2006 Nieznanego hybryda dorosłego Princeps Polonie i nowy typ monety Bolesława Chrobrego, „WN“ 50, Warszawa, 181–194.
- Bohnec L.L.W.
- 1975 Archäologische Ergebnisse zur Geschichte der Marcomannenkriege (166–180 n. Chr.), „JRGZM“ 22, Münz, 153–217.
- 1991 Ausgewählte Funde aus dem germanischen Königgrab von Mušov (Sámsáhely/CSPR) antefol. der Restaurierung, „Archäologische Korrespondenzblatt“ 71, 791–801.
- Bolin S.
- 1926 Funden av romerska mynt i det fria Germanien, Lund.

- Brauer S.
- 1996 *Merkinger- und Karolingzeitliches „Fernhandel“ bei den Nordwestslawen. Gehandelter und Elternkultus im südwestlichen Ostseeraum*, „PZ“ 7/1, 45–64.
- Brosius G., Cieć W.
- 1939 *Kreis Cammin-Land, Scicin*.
- Brosius G., Cieć W., Weizsäcker H.
- 1938 *Die Kunstdenkmäler der Provinz Pommern, Kreis Rügen, Stat. in.*
- Bruun W. A. von
- 1968 *Mitteldeutsche Hortfunde der jüngeren Bronzezeit. Römisch-Germanische Forschungen* 29, Berlin.
- Buge U.
- 2005 *Gazy-Pępowiec epoka brązu i wcześniejsza epoka żelaza na ziemiach polskich*, „Materiały Archeologiczne“ 35, 67–92.
- Bukowski Z.
- 1998 *Pomorze w epoce brązu w świetle dalekosiężnych kontaktów wytniennych*, Gdańsk.
- Bursche A.
- 1980 *Dawnie numizmatyka monet rzymskich w świetle nowych badań*, „WN“ 24/2, 82–93.
- 1986 *Direction of contacts of the Roman Empire with the mid-European Barbaricum in the second part of the 3rd and 4th centuries in the light of coin finds*, „Europäische Numismatische News“ 1, 33–41.
- 1992 *Roman Age coinage on the south Baltic coast*, (w:) *Contacts across the Baltic Sea during the Late Iron Age*, red. B. Härdt, B. Wyszomirska-Werhart, Lund, 1–11.
- 1994 *Die Markomannenkriege und der Zufluss römischer Münzen in das Barbaricum*, (w:) *Markomannenkriege Ursachen und Wirkungen*, red. H. Hiesinger, T. Järal, A. Stuppner, Wien-Erzo, 77–185.
- 1996 *Late Roman-Barbarian Contacts in Central Europe. Newer Data and Evidence*, Studien zur Römermünze des Antike, red. M. R.-A. Götz, H. Berlin.
- 1997 *Denaria subaenea from Barbaricum*, „Europäische Numismatische News“ 6, 31–42.
- 1998 *Zbior medaliionów rzymskich z Barbaricum. Symbolika prestiżu i urody wokół uroczystości*, Warszawa.
- 2002a *Roman coins in Scandinavia. Some remarks from the Continental perspective*, (w:) „Drak – og, étt vil levte ikon“ Festskrift til Ole Lund Hansen 38. 60-årsdagen d. 18. august 2002, red. J. Dind et al., Copenhagen, 69–78.
- 2002b *Circulation of Roman coinage in Northern Europe in Late Antiquity*, „Historia et Mores“ 17, 121–141.
- 2003 *4th century solidi from Zagórzyn hoard*, Polish Numismatic News 7, 47–60.
- 2004 *Dalsze monety ze skarbu w Lubicu, pma. Wyznaczenie datyry na tle tzw. Barbaricum*, (w:) *Studia z dziedzictwa archeologicznego Profesora Andrzeja Kmity*, red. W. Kaczanowicz, Katowice, 192–205.
- 2005 *Münzen der römischen Kaiserzeit aus Flüßen. Ein Beitrag zur Quellenkritik*, (w:) *Wasserwege: Lebensadere – Trennungsgrenzen*, red. C. von Carnap-Bornheim, Schleswig, 123–139.
- 2006a *Rola złotych numizmatycznych w badaniach nad sytuacją społeczeństwa i kultury w okolicy uroczystości*, (w:) *Archeologia o początkach Słowian*, red. V. Przeździecki, Rzeszów, 204–211.
- 2006b *Relation: between the Late Roman World and barbarian Europe in the light of the coin finds*, Bulletin du Cercle d'Etudes Numismatiques 43, 221–227.
- 2008a *Inflation and influx of Roman coins into Barbaricum*, (w:) *Utrzucie monet rzymskich i procesi inflacyjni w mondo antico e medievale*. Atti del IV Congresso Internazionale di Numismatica e Storia Monetaria, red. M. Asolati & G. Corini, Padova, 12–13 ottobre 2007, Padova (Numismatica Padovana) 9, 73–92.
- 2008b *Function of Roman coin in Barbaricum of Late Antiquity. An interdisciplinary essay*, (w:) *Roman Coins outside the Empire. Ways and Phases. Contexts and Purposes. Proceedings of the EST-SCTI Exploratory Workshop*, Radziwiłł Palace, Nieborów [Połaniec], 3–6 September 2005, red. A. Bursche, R. Cieć, R. Wójcik, Wetteren, 395–416.
- 2009 *Coins. (w:) Wealth and Prestige. A. Analysis of Rich Graves from Late Roman Iron Age on Eastern Zealand*, red. J. Boye, U. Lund Hansen, Denmark, Studier i Astreomi • Nyre Tid • Arkeologi II. Knoppendal, 185–192.
- 2010a *Monety rzymskie z Illeupiż Adel*, (w:) *Terra Barbarica. Studia o rozwinięciu Magdeburga Miejskiego w 6[–] wieku n.e.*, red. J. Schuster Podk., 197–210.
- 2010b *New recent evidence on the Danubian-Baltic horizon*, (w:) *International Conference “Inter ambo terrae. Contacts between Scandinavia and China in the Roman Period”*, October, 21–25, 2010, red. I. Klarupinov, Gaspra, Crimea, Ukraine, Simferopol, 18–27.
- 2011 *Illeupiż Adel 14: Die Münzen*, Århus.
- Bursche A., Hechler K.
- 2004 *Roman coins from the princely burial in Bielicino [Balentin] in Pomerania*, (w:) *Euroopa Barbarica. Monumenta Studia Gotlica IV*, red. A. Kekowski, Lublin, 139–146.
- Bursche A., Kaczałowski P., Radziszewski-Nawak J.
- 2006 *Monety rzymskie z Jakuszowic*, (w:) *Superiores Barbari. Księga ku czci Profesora Kazimierza Godłowskiego*, red. R. Madyda-Legutko, T. Podbielski, Kraków, 101–120.
- Bursche A., Oksilicz-Kozak J.
- 1999 *Grob z monetami rzymskimi na cmentarzysku kultury wileńskiej w Wielkich Kołblach*, (w:) *Cożniam. Studia z archeologii okresu przed- i zyjskiego i czynnego w Europie Środkowej*, dr. Czesław Łąprowski w 65. rocznicę urodzin, red. J. Andriejewski, Warszawa, 141–152.
- Bursche A., Wyzek T.
- 2011 *Roman gold coins and medallions, pierced or looped, from the collections of the National Museum of Ukrainian History in Kyiv*, „WN“ 54 (2010), 193–214.
- Buttler W.
- 1938 *Der donauländische und der Westliche Kulturkreis der jüngeren Steinzeit. Handbuch der Urgeschichte Deutschlands*, red. E. Speckhoff, Berlin.
- Cieć E.
- 1970 *Najstarsze wieki runo. I. Pielasa*.
- Cieć R.
- 1998 *Skrzyżowane monety z Mozzina (gra. Poček) i zespół Brzeźna Gdanskiego*, „WN“ XLII/1–2, 59–67.
- 1999a *Złote starozytu w strefie Morza Bałtyckiego u schyłku uroczystości*, „ZOW“ 54/3, 37–40.
- 1999b *Znaleziska monet rzymskich z terenu Pomorza przechowywane w zbiorach Muzeum Kultury i Hagiografii w Szczecinku*, „WN“ 43, 169–186.
- 2001 *Katalog znalezisk monet rzymskich na Pomorzu*, Warszawa.
- 2003a *Die römischen Münzfunden in Pommern*, Polish Numismatic News VII, „WN“ 47, 28–39.
- 2003b *Znaleziska solidów na Pomorzu*, „WN“ 47, 163–180.
- 2004 *Wykłasowanie monet rzymskich na terenach zajmowanych przez ludność grupy dębowo-żurawiej*, (w:) *Najnowsze badania nad numizmatyką i sferą życia Pomorza Zachodniego*, red. G. Horozko, Materiały z konferencji naukowej 50 lat Działu Nauknumizmatycznego Muzeum Narodowego w Szczecinie 19–20 września 2002 r., Szczecin, 57–52.

- 2005 *Solidusfund in den südlichen Ostseegebieten*, (w) XIII Congreso Internacional de Numismática, Madrid – 2005, red. C. Alvaro, C. Marcos, P. Otero, Actas – Proceedings – Actes, II, Madrid, 195–100.
- 2006 *Skarb antoninianów z Pity: skarb, posa legionowa, ery annua munera*, (w) Prace i Materiały Naukowe na temat przedzajowowych i wczesnośredniowiecznych szlaków handlowych, red. E. Męcińska, I. Boja, P-4, 245–251.
- 2007 *Die funanischen der römischen Zeit in Polen: Pommern, Collection Moretta 67, Weiterer*.
- 2009 *Der Zustrom von Silber in die südlichen Ostseegebiete*, (w) Byzantine Coins in Central Europe between the 3rd and 10th Century, Moravia Magna, red. M. Wołoszyn, Srebra Polonia III, Kraków, 217–229.
- 2010 *Goldene Münzen der 4.–5. Jhd. in den südlichen Ostseegebieten*, (w) World Apart? Contacts across the Baltic Sea in the Iron Age, red. U. Izquierdo-Hansen, A. Bittner-Wieblewska, Netzwerk Denmark–Poland, 2005–2008, Kiebitzbrück–Warszawa, 377–386.
- Clark, J. G. D.
- 1936 *The Mesolithic Settlement of Northern Europe*, Cambridge.
- Czarniawski J.
- 1964 *Gospodarstwo rolnego i kultury od I do V w. n.e. na Pomorzu Zachodnim*, „MZP” 9, 167–217.
- 1966 *Pomorze Kaszubskie w epoce żelaza*, Szczecin.
- 1999 *Archeologia*, (w) Encyklopedia Szczecina Tom I, red. T. Bielski, Szczecin, 39.
- Czarnecki M.
- 1972 *Chronologia brązowa z Podgórza*, „MZP” 18, 7–12.
- 1981 *The Mesolithic in the Szczecin Lowland*, (w) Neolithikum in Europa, Veröffentlichungen des Museums für Ur- und Frühgeschichte Potsdam, 14/ 2, 315–351.
- 1983 *Początki osadnictwa w paleolicie i mezolicie*, (w) Dzieje Szczecina, t. 1 (Pradzieje Szczecina), red. G. Fabuda, W. Filipowiak, Warszawa–Poznań, 36–80.
- Czopek, I. J., Kozłowska-Skołysz, D.
- 2008 *Sztuka kultury na Pomorzu Zachodnim, Szczecin*.
- Czekaj-Zastawny A., Kubarski J., Terberger T.
- 2011 *Long distance exchange in the Central European Neolithic: Hungary to the Baltic*, „Antiquity” 85 (327), 43–58.
- Cziesiak E.
- 1992 *Jäger und Sammler. Die mittlere Steinzeit im Landkreis Pomerania*, Linden Soft Verlag, Bühl.
- Czernecki K.
- 2011 *Bizantyna słowiańska z wczesnośredniowiecznych skarbów biskupimskich*, (w) „MZP” N.S. 67 (2009–2011), 1 – Archeologia, 167–202.
- Czwojda L.
- 2007 *Pekę. Próba interpretacji miedzi na wczesnośredniowiecznych monetach*, „WN” 5/1, 1–28.
- Danneberg H.
- 1848 *Der Münfand von Stolp*, Memoiren der Kaiserlichen Bestätigungen Gesellschaft für Archäologie und Numismatik zu St. Petersburg II, 106.
- 1876 *Die deutschen Münzen der sächsischen und fränkischen Kaiserzeit*, t. 2, Berlin.
- 1877 *Zwei pommersche Münzstände aus dem 11. Jahrhundert*, „BGBR” 27, 232–255.
- 1887 *Drei Münzfunde aus dem X. und XI. Jahrhundert (Klein Roschorden, Polan, Posen)*, „ZIN” 15, 281–299.
- 1893 *Münzgeschichte Pommern, im Mittelalter*, Berlin.
- 1894 *Die deutschen Münzen der sächsischen und fränkischen Kaiserzeit*, t. II, Berlin.
- 1896 *Münzgeschichte Pommern im Mittelalter. Nachtrag*, Berlin.
- 1898 *Die deutschen Münzen der sächsischen und fränkischen Kaiserzeit*, t. III, Berlin.
- 1904 *Nachtrage zu Dannenbergs „Die deutschen Münzen der sächsischen und fränkischen Kaiserzeit”, Band I. Bis III. [-] „Berliner Münzbücher” 21 (1901), 21 (1902–1904).*
- 1905 *Die deutschen Münzen der sächsischen und fränkischen Kaiserzeit*, t. IV, Berlin.
- David E.
- 2001 *Technologie assise des derniers classiques préhistoriques en Europe du Nord (Xe–VIe millénaires avanç.)*, J.-C.), Ph.D. monografia.
- Dąbrowski J.
- 1979a *Kultura brązowa na Pomorzu*, (w) Praktyczna zielona polska, IV, Od środkowej epoki brązu do środkowego okresu lateńskiego, red. J. Dąbrowski, Z. Rajewski, Wrocław–Warszawa–Kraków–Gdańsk, 74–80.
- 1979b *Kultura jastorfска* (w) Praktyczna zielona polska, IV, Od środkowej epoki brązu do środkowego okresu lateńskiego, red. J. Dąbrowski, Z. Rajewski, Wrocław, 206–208.
- 1985 *Problem zróżnicowania kulturowego ziem Polski w starożytności brązu*, „PA” 33, 105–157.
- 2001 *Altneu-Königswalde in Polen – Starożytne grodu brązu w Polsce*, Warszawa.
- 2009 *Polska przed znanymi wykopaliskami. Czasy kultury lateckiej*, Warszawa.
- Dißbost O.
- 1936 *Münzfunde der Römischen Kaiserzeit aus unserem Kreise*, „Heimat-Kreisgruppe des Städtekreises Kolberg und des Landkreises Kolberg-Körlin” 12, 54–55.
- 1938 *Das Schatzfund vom Südkow*, „Heimat-Kreisgruppe des Städtekreises Kolberg und des Landkreises Kolberg-Körlin” 14, 57–58.
- Dienst, L.
- 1904 *Zur Geschichte und Urspritz des Landes: Daber, Stettin*.
- Domański G.
- 1979 *Kultura latecka między Łabą a Odrą w II–IV wieku*, Wrocław.
- Derka G.
- 1939 *Urgeschichte des Weizacker-Kreises*, Pyritz, Stettin.
- Dringenbergs ...
- 1895 *Terra sigillata. Ein Beitrag zur Geschichte der griechischen und römischen Keramik*, Bonn: Jahrbücher 96, 18–158.
- Duczko W.
- 2000 *Obyczaje świątyniowe na Pomorzu: daurzyndy w Skandynawii w wczesnym średniowieczu*, (w) Salis Choibergensis. Katalognegrośredniowieczu, red. J. Leśniowski, M. Różkowicz, Kołobrzeg, 23–44.
- Dzienicki M.
- 2001 *Kształtowanie się Słowińskiego Południa-Zachodu*, Warszawa.
- Eco U.
- 2009 *Szakłapko kulturoznawcze*, Poznań.
- Fagels, H.J.
- 1934a *Eine verzierte Rehgweichhörpung aus der Oder bei Plätz*, „Mh” 48/12 (December), Bericht zum Erwerbungs- und Forschungsbericht, 179.
- 1934b *Ein Schatzfund der mittleren Bronzezeit von Radbeck*, „K. Grifenhagen”, „Mh” 48, 135–136.
- 1934c *Ein Fundplatz der jüngsten Bronzezeit von Bruchhoff*, Bericht zum Erwerbungs- und Forschungsbericht 1934, 11–13.

- 193'd *Der Schatzfund von Kühn aus der jüngsten Bronzezeit*. „Heimat-Kalender des Stadtkreises Kolberg und des Landkreises Kelberg“ 10, 12–14.
- 1935a *Ein Gräberfeld der älteren Bronzezeit von Schlesien*, Kr. Greifswald, Beitrag zum Erwerbungs- und Forschungsbericht 1935, 10–11.
- 1935b *Ein Schatzfund der Völkerwanderungszeit von Schwetlin*, Kr. Koszalin, Beitrag zum Erwerbungs- und Forschungsbericht 22–27.
- 1936a *Das Fürstengrab von Bühn*, Kr. Greifswald, und die germanische Landnahme im Pomeranien, „BalSt“ N. E 38, 1–7.
- 1936b *Das Gräberfeld von Langenhagen*, Kr. Salzwedel, „Mbl“ 70 7–8, 128–139.
- 1936c *Das Gräberfeld von Langenhagen*, Kreis Salzwedel, Zweites Beiblatt zum Erwerbungs- und Forschungsbericht, 15–27.
- 1937 *Ein frühbronzezeitlicher Gräberfund von Leckau*, Kreis Belgard (obere Schlaubelaine), „Mbl“ 51, 137–139.
- 1938a *Das älterbronzezeitliche Skelettfeld von Kucklow*, Kr. Kammin, „Mbl“ 52, 126–128.
- 1938b *Das älterbronzezeitliche Gräberfeld vom Spinnkaten bei Trepow a. R.*, Kreis Greifswald, „Mbl“ 52, 33–1.
- 1939 *Vorgeschichte des Kreises Kammin Stechin*.
- 1940 *Das römische Einwanderung in Pommeranien*, „BalSt“, N.E. 42, 1–55.
- 1951 *Der römische Import im frühen Germanien*, Hamburg.
- 1953 *Laibson. Ein germanischer Fürstensitz der älteren Kaiserzeit*, „PZ“ 34/55, (1949/1950), 58–111.
- 1959 *Grabsitte der Völkerwanderung seit aus. Pommeranien*, „BalSt“, N.E. 16, 13–28.
- 1961 *Pommersche Vorgeschichtsforschung im Exil (1945–60)*, „BalSt“, N.E. 48, 75–104.
- 1961a *Das Gräberfeld von Langenhagen*, Kreis Salzwedel, „BalSt“, N. E 50, 5–87.
- 1961b *Die Kunst der Germanen in der Eisenzeit*, (w.) Kelten und Germanen in keltischer Zeit, Kunst der Welt, red. J. J. Eggers, R. Joffroy, W. Holmyrist, Baden-Baden, 7–87.
- Eggers H., Boßnew V.
- 1935 *Vor- und Frühgeschichte des Kreises Parchim*, Stechin.
- Eggers H., Giesen G.
- 1938 *Vorgeschichte*, Universitätsbildner Sonderdruck aus „Der Kreis Rummelsburg“. Ein Kleinstbuch, Stechin.
- Eggers H., Stary P.
- 2001 *Funde der Varravischen Eisenzeit, der Römischen Kaiserzeit und der Völkerwanderungszeit in Pommeranien*, „Beiträge zur Ur- und Frühgeschichte Mecklenburg-Vorpommerns“ 38, Lübeck.
- Ehretart E.W.
- 1866 *Ein Münzfund auf der Insel Usedom*, „BalSt“ 2/1, 237–241.
- Engel C., La Baume W.
- 1937 *Kulturen und Völker der Frühzeit im Præsiedlande*, Königsberg.
- Fagerie J.M.
- 1967 *Latin Roman and Byzantine Solihi Found in Sweden and Denmark*, Numismatic Notes and Monographs 157, New York.
- Falszerowa
- 1998 *Falszerowa i naśladownicza moneta*, XI Ogólnopolska Sesja Numizmatyczna, red. M. Gaćanewicz, Poznań.
- Fink E.
- 1891 *Beschreibung böhmischer Münzen*, Prag,
- 1895 *Ceské denáry*, Praha.
- 1916 *Der Nachmünzenfund von Lupau, Münzen und Medaillen der Welfischen Lande*, Praga.
- Filipowiak W.
- 1956 *Sprawozdanie z działalności Muzeum Pomorza Zachodniego w Szczecinie za rok 1956*, „MZIP“ 2, 369–78.
- 1962a *Sprawozdanie z działalności Muzeum Pomorza Zachodniego w Szczecinie za 1962 r.*, „MZIP“ 8, 549–550.
- 1962b *Wolinianie, studium archeologicum. Materiały*, t. I, Szczecin.
- 1965 *Muzeum Pomorza Zachodniego w dwudziestoleciu (1945–1965)*, 11, 9–28.
- 1982 *Der Gotzentempel von Wolin, Kult und Magie*, Arbeits- und Forschungsberichte zur Sachsischen Bodendenkmalpflege, Beiheft 17, Beiträge zur Ur- und Frühgeschichte, t. II, Berlin, 109–122.
- 1991a *Wolin-Sensborz. En Vikingetid-Handelsby i Polen*, Roskilde.
- 1991b *Die Anfänge des Städtebaus in Pommeranien*, (w.) Frühgeschichte der europäischen Stadt. Voraussetzungen und Grundlagen, red. J. Ullermann, 11–1, Brandenburg, Berlin, 18–158.
- 1993 *Stosunki wiernictwa pogrzebowego u istoty Odry*, (w.) Wierzenie praedchrześcijańskie na ziemiach polskich, red. V. Wapiński, M. Paetz, Gdańsk, 19–6.
- 1998 *Ceramika słowiańska i „batycka“ – wstęp do produkcji i handlu moriskiego*, (w.) Acta Archaeologica Pomeranica, t. 1, red. M. Dworaczyk, P. Krajewski, E. Wilgocki, Szczecin, 237–243.
- Filipowiak W., Gurdzielidze H.
- 1992 *Wolin-Vinieta. Die tatsächliche Legende vom Untergang und Aufstieg der Stadt*, Rostock.
- Filipowiak W., Lubuśka G. (red.)
- 1983 *Pradziej Szczecina*, (w.) Dwieje Szczecina, t. 1, Warszawa-Poznań.
- Fogel J.
- 1979 *Studia nad uzbrojeniem ludności kultury trytyckiej w dorzeczu Odry i Warty*, UAM Seria Archeologii nr 1, Poznań.
- 1988a *Militaria kultury trytyckiej z dorzecza Odry i Warty (Krętyn)*, UAM Seria Archeologii nr 32, Poznań.
- 1988b *„Ingenj“ nordyjska na ziemiach polskich w kulturze epoki brązu*, UAM Seria Archeologii 50, Poznań.
- Fritsch-Götter J.
- 1874 *Römische und ältere Münzfunde*, „ZIE“ 6, (171)–(172).
- 1879a *Der Fund von Witomirz*, „ZIN“ 6, 212–251.
- 1879b *Der Münzfund von Witomirz*, „BalSt“ 29, Jahresber. 41, 123–128.
- Gericke W.
- 1923 *Die nordische Ospreußen-Licke mit Schlangenkopf, ihre Entwicklung und Verbreitung*, Sonderdruck aus „Erlangen Jahrbuch“ 3.
- 1929 *Wolkower Schauert (Depot von drei Schauern)*, (w.) Reallexikon der Vorgeschichte 14, red. M. Ebert, Berlin, 445.
- Gliński T.
- 1986 *Piśmiopiszczyzna i weziewnoholocenickie harpuny i ostrogi kordianne i rogowe na południowych wybrzeżach Bałtyku między ujściem Nierwy i Odry*, „MZIP“ 52, 1–11.
- 1987 *Zespoły typu Tanowice. Zachodniopomorski ekwiwalent ugrupowania Ertebolle-Pillerbek-Lietzow*, „MZIP“ 53 (1990), 7–48.
- 1992 *Mezolit Pomorza*, Szczecin.
- 2002a *Spadek cywilizacji. Osadnictwo, gospodarka, kultura ludów kultury w VIII–IV tysiącleciu p.n.e. na terenie Europy*, Szczecin.
- 2002b *Przejawy sztuki mezolitycznej na ziemiach polskich*, (w.) Sztuka pradziejowa ziem polskich. Katalog wystawy, Gniezno, 70–54.
- 2005 *Nowe materiały tzw. fazy wczesnopiastowskiej osady etapu protoarchitektonicznego w Pomorzu*, „FEP“ 13/1, 7–90.
- 2011 *Organizacje społeczno-oadźbicane i towarów mezolitycznych. Studia na przekładzie obyczaj rynny pleszyczskiej dolnej Odry*, „AP“ 56/1–2, 89–135.

- Gesbeck J.
 1965 *Die nach-pomannische Frauenmode im 1. und 2. Jahrhundert*, München.
- Gozdarczyk R., Gutz P., Szukalski M.
 2002 Archiwum Państwowe w Szczecinie – przewodnik po zasobie archiwalnym, t. 1, Akta do 1950 roku, Warszawa–Szczecin.
- Gebhart J.
 1938 *Ablenkungen als Quellen der Wirtschafts- und Kulturgeschichte im 10. und 11. Jahrhundert*, Deutsches Jahrbuch für Numismatik 1, 157–172.
- Gediga B.
 1978 Starszy okres epoki brązu na zachodnich ziemiach polskich w zasięgu „kultury przedlużyckiej”, (w:) Przedistoria ziem polskich, II, *Wczesna epoka brązu*, red. A. Gardejski, J. Kowalewski, Wrocław–Warszawa–Kraków–Gdańsk, 137–172.
- Ged M.
 1961 Szkieletovy obyczaj pogrzebowy u kulturze brązowej, *Prace Archeologiczne* 6.
 1975 Kultura przedlużycka, (w:) Konferencja Archeologiczna PAN Oddział w Krakowie, Pt, Wrocław–Warszawa–Kraków–Gdańsk.
 1980 Die Dolche und Stabdolche in Polen, PBFI VI/4.
 1981 Die Ringermeier in Polen, PBFI VIII/1.
 1983 Die Nadeln in Polen I, PBFI XIII/7.
 1984 Die Messer in Polen, PBFI VIII/4.
 1988 Die Tüllwurgen in Polen, PBFI XV/1.
 1989 Początki i rozwijanie regionalnej kultury lużyckiej na Pomorzu, (w:) Problemy kultury lużyckiej na Pomorzu, red. T. Maltowski, Słupsk 27–51.
 1991 Die Halsringe aus den polnischen Galicien in der Frühzeit, Warszawa–Kraków.
 1995 Die Sicheln in Polen, PBFI XV/II, 4.
 2000 Brązowe „pułki” z epoki brązu na terenie Polski, (w:) Archeologia w teori i praktyce, red. A. Buka, P. Urbaničzyk, Warszawa, 501–539.
 2001 Die Ringergräber in Polen, PBFI III/1.
 2002 Die Halsringe und Halsketten in Polen I, PBFI XI/6.
 2004 Die Fibeln in Polen, PBFI XIV/10.
 2009 Die Lanzenspitzen in Polen, PBFI V/3.
- Gedlinger H.
 1981 *Bajuware, Kar. Polonus*, (w:) Reallexikon der Germanischen Altertumskunde 4, red. H. Beckmann, Berlin–New York, 290–292.
- Goddlewski K.
 1970 *The Chronology of the late Roman and Early Migration Periods in Central Europe*, Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego 11, Kraków.
 1974 Chronologia okresu późnorzymskiego i wczesnego okresu ugródów ludów w Polsce północno-wschodniej, „Rocznik Białostocki” 12, 9–109.
 1977 Okres lużycki w Europie, Kraków.
 1979 Okres węgierski ludów na Pomarzu, „Pom. Ant.” 1, 6–129.
 1981 Kultura przeworska (w:) Przedistoria ziem polskich, V, red. J. Wielowiejski, Wrocław–Warszawa–Kraków–Gdańsk, 57–134.
- Goddlewski K., Woźnicki Z.
 1970 Chronologia okresów późnorzymskiego i wpływów rzymskich na ziemiach polskich (w:) Materiały do praktyki ziem polskich 5/4, red. J. Wielowiejski, 3–22, Warszawa.
 1981 *Chronologia*, (w:) Przedistoria ziem polskich, V, red. J. Wielowiejski, Wrocław–Warszawa–Kraków–Gdańsk, 59–87.
- Götz A.
 1897 *Die Vorgeschichte der Neumark*, Würzburg.
- Gramsch B.
 1973 *Das Mesolithikum im Flachland zwischen Elbe und Oder*, Veröffentlichungen des Museums für Ur- und Frühgeschichte Petersberg 7, Berlin.
- Grodecki K.
 1947 Stan muzealnictwa na Pomorzu Zachodnim, Komunikat Działu Informacji Naukowej Nr 1 Rok 1947, Instytut Bałtycki Wydział Pomorza Zachodniego, Bydgoszcz, 1–3.
- Guta M.
 1977 Burzynowa plastyka figuralna epoki kamienia w Polsce, „AP” 22/2, 369–387.
- Gutkowski M.
 1965 Wykopaliska monet polskich z w. X i XI, Rocznik Akademii Umiejętności w Krakowie, Wydział Historyczno-Filozoficzny 48, Kraków (w:druk).
- 1939 *Corpus nummariorum Polonie*, Kraków.
 1955 Polskie skarby monet z X–XI wieku (materiały), Warszawa.
- Hackmann K.
 1957 Die frühe Bronzezeit im westlichen Ostseegebiet und ihre mitel- und südosteuropäischen Beziehungen, Beiheft zum Atlas der Urgeschichte 6, Hamburg.
- Habakuk K.
 1990 Nowy Łowicz – cmentarzysko kurhanowe z okresu wpływów rzymskich, „KZM” 18, 37–54.
 1991 Dalsze badania w Nowym Łowiczu, Kurhan 63, „KZM” 19, 33–48.
 2001 „Nowe” enakolizba z Lubowidza. Zabytki i archiwalia zachowane w museach Kościanina i w Łęborku, (w:) „Varia Barbarica Zenon: Woźnicki ab omni scilicet...” Monumenta Archaeologica: Barbaricum Series Generis 1, Warszawa–Lublin, 302–309.
 2002 Los zabytków i archiwaliów dotyczących schyłku zarządzoności na terenie powiatu łęburskiego, „Buletyn Historyczny Łębickiego Biedrza Historycznego i Muzeum w Łęborku” 23, 159–172.
 2003 Los zabytków i archiwaliów dotyczących schyłku zarządzoności na terenie powiatu łęburskiego, „Buletyn Historyczny Łębickiego Biedrza Historycznego i Muzeum w Łęborku” 23, 159–172.
- Habuk K., Nowakowski W.
 2001 Łębork (Szlo), (w:) Reallexikon der Germanischen Altertumskunde 19, red. H. Beckmann, Berlin–New York, 17–21.
- Habuk K., Wodziewicz P.
 2001 Grzybnica. Ein Grabfeld mit Steinsetzen der Weichsel-Kultur, Monumenta Archaeologica Barbaricum 8, red. W. Nowakowska, Warszawa–Koszalin.
- Hart G.
 1954 Zur mesolithischen Münzgeschichte des Niesterqueds bis zum Beginn des 14. Jahrhunderts, Hamburgische Beiträge zur Numismatik 2/8, 241–268.
- Hæstrup P.
 1900 Myntforhold og Udmyntninger i Danmark Indtil 1446, København.
- Häverius W.
 1935 Die Münzen von Köln. Vom Beginn der Prägung bis 1394, Köln.
- Hellmund A.
 1964 Die vor- und frühgeschichtlichen Denkmäler und Funde des Kreises Uecker-Randow, Die vor- und frühgeschichtlichen Denkmäler und Funde im Gebiet der Deutschen Demokratischen Republik 3: Uecker-Randow, red. E. Scheldt, Schwerin.

- Houbner K.-G.
 1989 *Baudenkämmische Funde von Zollkron, Kr. Prenzlau, „Bodenkundliche Pflege in Mecklenburg“*, 36 (1988), 7–23.
- Höster R.
 1921 *Heimatkunde von Pyritz und Umgegend*, Pyritz
- Tisch J.
 2001 *Neue Denkmäler aus Mecklenburg und Pommern Pomerania (Fund von Stettin-Kückenmühle Szczecin-Niemierzyń)*, Orientalisches Seminar der Eberhard-Karls-Universität Tübingen Forschungsstelle für islamische Numismatik Münzsammlung der Universität Tübingen, Jahresbericht 2001, Tübingen, 19–40 (29–34).
- Tisch J.
 2005 *Die Münzprägung Herzog Bernhards II. in Jever*, „Bremische Beiträge zur Münz- und Geldgeschichte“ 4, 47–69.
- Lęczewicz J.
 1989 *From studies on cultures of the 4th Millennium BC in the central part of the Polish coast area*, „PK“ 36, 57–55.
- 2005 *Wczesnośredniowieczne narzędzia kamienné z Pobrzeża Kościeliskiego*, „FPP“, 13/14, 91–116.
- 2011 *Narzędzia z pionów jeleniowatych z Pobrzeża Kościeliskiego*, „MZIP“ N. S. 6/1 (2009/2010), 1 – Archeologia, 18–2.
- Tutk J.
 1985a *The export of gold from the Roman Empire to barbarian countries from the 4th to the 6th centuries*, Ministerialer Beitrag zur antiken Handels- geschichte 4/1, 79–102.
- 1985b *Trybuty i „donativa“ cesarzy rzymskich wyplacane plemionom barbarzyńskim w V i w VI wieku*, Eos 73, 331–347.
- 1987 *Pośredniczenie handlu skandynawskiego i polskiego-zachodniego na Pobrzeżu Kościeliskim podboju od IV do VI wieku*, „WN“ 41, 1–38.
- 1988a *Batyczki opisie i rozwój archeologicznych dzieł*, Znaleziska i studia na Pomorzu Nadwiślańskim, (w:) Gdańsk Średniowieczny w świetle nowych badań archeologicznych i historycznych, red. H. Paner, Gdańsk, 51–65.
- 1988b *Ekonomiczne i polityczne aspekty rozbudowy państwa w późnym Cesarstwie Rzymskim*, Zeszyty Naukowe, Rozprawy i monografie, 110, Gdańsk.
- Jacob Friesen G.
 1967 *Brasseneitliche Lautenpfeifen Norddeutschlands und Skandinavien*, Veröffentlichungen des Archäologischen Seminars zu Hannover 17, Hildesheim.
- Jahn M.
 1921 *Der Reitensport, seine Entwicklung und Frühzeit Entwicklung*, Manus-Bibliothek 21, Leipzig.
- Jamnitzer V.
 1952 *Die Zeitgenössische Münzprägung im Herzogtum Sachsen (10. und 11. Jahrhundert)*, Hamburg.
- Jankowska D.
 1985 *Kultury pucharów lejkowatych i anfor kultystycznych na Pomorzu*, (w:) Problemy epoki kamienia na Pomorzu, red. T. Malinowski, Słupsk, 147–166.
- 1990 *Spłoczeństwo i stroje pokładaniowe-sztandarzystyczne w dobie wczesnego średniowiecza*, Poznań.
- 1996 *Neolit Pomorza Zachodniego – nie rozwiążony problem badawczy*, (w:) 50 lat archeologii polskiej na Pomorzu Zachodnim, red. E. Włodzicki, P. Kozłowski, M. Dworczyk, D. Kozłowska, Szczecin, 11–25.
- 2005 *O pochodzeniu pomorskich grobowców berkomorowych kultury pucharów lejkowatych*, „FPP“, 13/14, 135–145.
- 2009 *Rozwój badań nad epoką kamienia w ostatnim 25-leciu*, (w:) Aktualne problemy epoki kamienia na Pomorzu, red. M. Fuciążek, H. Paner, Gdańsk, 23–35.
- Jantzen H.
 1939 *Eine Schwerförmige aus karolingischer Zeit*, „Offa“ 1, 155–158.
- Jasnowska S.
 1972 *Osadzone materiały z cmentarzyska w Okopyni*, „Folia Archaeologica Posnaniensis“ 21 (1970), 143–167.
- Jazdewski K.
 1936 *Kultura Pucharów Lejkowatych u Polaków Zachodniej i Środkowej*, Poznań.
- Jesse W.
 1928 *Der wendische Münzverein*, Lübeck.
- Jóźwicki J.
 2003 *Spłoczeństwo i stroje pokładowe europejskie na Nizinie Polskiej w międzyrzece Odry i Warty*, Poznań.
- Jungklaus E.
 1921 *Königliche Funde im Pommern*, Greifswald.
- 1931 *Römerfund im Kreis Rügenwalde*, „Jahrt Pommeland“ 16, 307–318.
- Kabaciński „, David E., Mazowiecki D., Schäd R., Sobolewicz Tabaka „, Witarska-Kabacińska M.
 2008 *Seminarium nauczycielskie z okresu bronaczyńskiego w Krzyżu Wielkopolskim*, „A“ 55, 2, 8–288.
- Kabaciński „, Teberger T.
 2009 *From late hunter-fisherer to early farmer in the Pomeranian east. New research at Dąbki 9, Koszalin district (w:) Understanding the Past. Papers offered to Stefan K. Kozłowski, red. J. M. Budukiewicz, K. Cytek, P. Dyreza, K. Szymczak, Warsaw, 165–184.*
- Kabaciński „, Teberger T., Iliszewicz J.
 2007 *Archeologiczne badania pioniersko-średniowiecznego osiedliska w Dąbkach*, (w:) Historia i kultura Ziemi Śląwińskiej, T. VI Gmina Darłowo, red. W. Kaczkowski, I. Środa, Sławno, 47–55.
- Kaczmarek P., Madyda-Legutko R.
 2000 *Uwagi o napięciu norwesko-piastowskich regaliów państwa na terenie środkowo-europejskiego Barbaricum*, (w:) Supradynastyczne Barbaricum. Księga ku czci Profesora Kazimierza Gęjtowskiego, red. R. Madyda-Legutko, T. Bocianek, Kraków, 169–187.
- Kalinowski R., Słowiński S., Uciechowska-Górnicka A.
 2009 *Okady kultury późnej ceramiki wstępowej na stanowisku Kotłowo 61 (ZGP 32/05/99)*, (w:) XVI Sesja Pomeranowianca 22–24.11.2007, część 1. Okady kultury późnej ceramiki wstępowej na stanowisku Kotłowo 61 (ZGP 32/05/99), red. A. Janowski, K. Kowalski, S. Słowiński, Acta Archaeologica Pomeranica II, Szczecin, 21–30.
- Kata M.
 2005 *W kwestii pochodzenia wczesnośredniowiecznych osad z sylitu na ziemiach Państwa późnosłowiańskiego – glos w dyskusji*, (w:) Źródła Starostwa wczesnego średniowiecza, red. M. Dworczyk, A.B. Kowalska, M. Moździoch, M. Rękowski, Szczecin-Wrocław, 397–414.
- Kopeć J.
 1956 *Monety rzymskie znalezione na Pomorzu Zachodnim*, „MZIP“ 2, 125–149.
- Kersten K.
 1988 *Die Funde der älteren Bronzezeit in Pommern*, 7. Beitrag zum Atlas der Urgeschichte 3, Hamburg.
- Kiersnowscy T.; R.
 1959 *Wczesnośredniowieczne skarby ziemne z Pomorza. Materiały, Polskie, Badania Archeologiczne*, 14, Warszawa-Wrocław.
- Kiciakowski R.
 1956 *Główne momenty rozwoju środków wymiany na Pomorzu wczesnośredniowiecznym*, „WA“ 23/3, 229–251.

- Kieczkowski W.
- 1957 Zagadnienie nazewnictwa pierwotnych ulepszeń juk., „Pauli filii Muzealny” 8, 57–69.
- Kießl D. von
- 1955 Die vorgeschichtlichen Funde des Kreises Schleswig, 3. Beitrag zum Atlas der Urgeschichte, Hamburg.
- Kamel L., Karypera E., Kurasiński T., Parde R.
- 2011 Wzajemowspółwczesne mierze ze zbiorów Muzeum Narodowego w Szczecinie w świetle porównywanych typologii chronologicznej i technologicznej, „MZE” N.S. 6/1 (2009–2010), 1–16; Archologie, 299–325.
- Krajc B.
- 1987 *Sylloge of Coins of the British Isles (SCLI)*, 36. State Museum Berlin Coin Cabinet, Oxford nr 36.
- 1990 Überlegungen zu den Otto-Adeleid Pfennigen. Siempelkruische Untersuchungen der Typen Haar II (Dbz. 1166, 1170) und AMEN (Dbz. 1171), (w:) Sigtuna Papers, Commenatationes et numerae sacerdotum LX–XL, N.S. 6, red. K. Jansson, B. Mælmez, Stockholm.
- Krniczki J.
- 1962 Zagadnienie tzw. kultury gocza–gopidzkiej na Pomorzu Wschodnim w okresie wcześnierzymskim, Poznań.
- Krmitowicz A.
- 1971 A Hoard at Durham: from Szczecin Niemierzyn, „Folia Orientalia” 13, 143–160.
- Krause T. H. A.
- 1936 Die Flachöcherfunde Fleißpommerns, der Grenzmarken I der Neumark, „Maurus” 28, 163–229.
- 1937 Die slawische Keramik zwischen Elbe und Oder, Leipzig.
- 1938 Die slawischen Meissnerhügeldeckschläge, „Maurus” 30, 179–249.
- Kubasewicz M.
- 1975 Late Pleistocene and Early Holocene hunting and fishing societies in North-Western Poland, „Archaeologia Polonica” 16, 7–39.
- Kołka-Kienzli H.
- 1972 Izometry kabyleckie skrytowane z terenu Polski północno-zachodniej, „Fontes Archaeologie Posnanienses” 22 (1971), 97–143.
- 1983 Zbiory muzeum IX–XI wieku, Poznań.
- 1993 Biegactwo późnorzymsko-slawistyczne wczesnym średniowieczem, Poznań.
- 2001 Zachodniopomorskie okręgi zamieszki, (w:) *Instinctus est mater doctrinae*, red. E. Węgierska, Szczecin, 231–241.
- Kokowski A.
- 1991 Großwojowniki kultury przeworskiej z Oronią w woj. radomskim, *Acta Universitatis Lodzianensis, Polis. Archaeologica*, 12, 105–123.
- 2005 Starzyńscy Poldki (od oryginału datowane przed marniskiem Chystius do ok. 400 n.e.), Warszawa.
- Korespondenzblatt
- 1886 Der Bronze- und Eisen-Fund von Kolpin, Kreis Colberg-Cörlin. 47. Jahresbericht der Gesellschaft für Lommersche Geschichte und Altertumskunde 1881–1885, „Correspondenz-Blatt der Deutschen Gesellschaft für Anthropologie, Ethnologie und Urgeschichte” 17, 49–51.
- Kossina G.
- 1915 Die germanische und keltische Kultur des frühesten Eisenzeit im Verhältnis zu dem Funde von Witten bei Leipzig, „Maurus” 7, 87–126.
- 1917 Die goldenen „Eidringe“ und die jüngere Bronzezeit in Ostdeutschland, „Maurus” 8, 1–155.
- 1919 Meine Reise nach West- und Ostpreußen und meine Begegnung zu Generalstabschall u. Hinloburg im August 1915, „Maurus” 9 (1917), 119–195.
- 1921 Die Indogermanen, Teil I: Das indogermanische Urwirk, Manus-Bibliothek 26, Leipzig.
- 1929a Die griffe der Wikingerschäuler, „Maurus” 21, 301–308.
- 1929b Wikinger und Wänger, „Maurus” 21, 54–112.
- Kostuszewski J.
- 1914 Skarb brązowy z epoki halstattowej z Środy (Wiejskopolis), „Noticje Antropologiczno-Archeologiczne i Etnograficzne” 13, 44–49.
- 1919 Die prägermanische Kultur des Spätkeltikenzeitalters, Leipzig.
- 1927 Przyjazny do przodków. Pomorze Szczecinskiego, „Slavia Occidentalis” 6, 276–286.
- 1933 Wytwórczość metalurgiczna w Polsce od neolitu do wczesnego okresu żelazowego, „PA” 9 (za lata 1930–1933), 177–213.
- 1951 Ze studiów nad wczesnym okresem żelaznym w Polsce, „Slavia Antiqua” (1953), 22–70.
- 1958 Kultura lużycka na Pomorzu, Poznań.
- 1966 Praktyka Pomorza, Wrocław–Wrocław–Kraków.
- Kowalska A.B.
- 2009 Skandynawski wpływ na kulturę VIII–XII w., „Structus. Plus” 5 (2008–2009), 589–611.
- 2011 Scandinavian Elements in the Culture of the Early Medieval Szczecin (8th–12th Century), (w:) Der Wandel um 1000, red. P. Biermann, U. Kessing, A. Karun, Beiträge zur Germanischen Frühgeschichte Mittelalters 6, Langenselbstbach, 97–110.
- Kowalski K.
- 2003 Przyjazny do poznania kultury ceramiki ustępującej rycie w przyodrzańskiej części Pomorza Zachodniego, (w:) RES e. FONTES, red. T. Galicki, E. Wilgośki, Szczecin, 57–68.
- 2007 Dolnodziałowska enklawa osadnictwa ludności kultury ceramiki ustępującej rycie w świetle badań archeologicznych w Kamionie, gra. Kołbaskowa, (w:) XV Sesja Pomorzazawodz. Materiały z konferencji 50-lecia – 02 grudnia 2005, red. G. Narewski, Elbląg, 27–39.
- 2010a Dialog mieszkańców. Polsko-niemieckie wybrane pomorskie zabytki archeologiczne, „Dialog” 92 (2010), 91–93.
- 2010b Poczytanie od pojedynczych przypadków: czyli razem o polsko-niemieckiej wymianie starozytności pomorskich, „Muzealictwo” 51, 152–155.
- Kozłowski J.K., Kozłowski S.K.
- 1975 Przedzieje Europy od XI do IV tysiąclecia p.n.e., Warszawa.
- Kozłowski K.
- 1989 Źródło do dziejów Pomorza Zachodniego. II–III – Życie kulturalne w latach 1945–1950. Sprawozdania Wydziału Kultury i Sztuki Urzędu Wojewódzkiego Szczecinskiego z lat 1945–1956, Szczecin.
- Kozłowski S. K.
- 1969 Le Mesolithique de la Pologne, „Archaeologia Polonica” 11, 7–35.
- 1972 Praktyka Zam. Pol. od IX do V tysiąclecia p.n.e., Warszawa.
- Krüger F.
- 1878 Skeletgräber bei Peleßieb, „Ber. SP”, A.F. 28, 236–238.
- Krzymińska-Fałus Z.
- 1954 Ochrona zabytków i muzealnictwo w woj. szczecinskim i koszalińskim, „Przegląd Zachodni” 9/10, 2–11.
- Krzyżanowski A.
- 1981 Kultury neolityczne w doroczu dolnej Świdwiny Paręzy, (w:) prace magisterskie w atelierze Działu Archeologicznego Muzeum w Koszalinie.
- Kühn J.
- 1979 Das Spätneolithikum in Schleswig-Holstein, „Offa-Bücher” 10, Neumünster.

- Köhle A.
- 1877 Die in Pommern gemachten römischen, griechischen und lateinisch-syrischen Münzfunde, „BaltSt“ 21, 203–231.
  - 1885 Die ältesten Metallfunde Pommerns, „BaltSt“ 33, 291–359.
- Kuczyński-Leciejewicz A.
- 1979 Pierwsze społeczeństwa rolnicze na ziemiach polskich. Kultury kręgu nadbałtyckiego, (w:) Prehistoria ziem polskich. II. Neolit, red. W. Tensek, I. Wiślicka, Wrocław–Warszawa–Kraków–Gdańsk, 19–151.
  - 1996 Badania nad osadami wczesnośredniowiecznymi archeologicznymi i etnograficznymi w okolicach Środkowej Nadodrza, (w:) Odrówka i Środkowka w średnim Naddorzu, red. L. Leciejewicz, E. Gringras, Darmstadt–Wrocław, 41–52.
- Kunisz A.
- 1973 Katalog skarbów monet rzymskich odkrytych na ziemiach polskich. Materiały do prehistorii ziem polskich, V/5.
- Kuzak O.
- 1926a Aus Pommerns Urgeschichte, Das Pommersche Heimatbuch (Sozialarbeiterkund), Berlin.
  - 1926b Der Bernsteinstab von Stolp, „IMEK“ 2, 292.
  - 1926c Ein vorsilberzeitliches Beil aus Hirschgeweih aus Giekerhof, in Pommern, „Jahrbuch für Prähistorische und Ethnographische Kunste“ 1, 293–294.
  - 1927a Schöningburg, (w:) Reallexikon der Vorgeschichte 11, red. M. Tiber, Berlin (1927–1928), 311–312.
  - 1927b Funde in Pommern, „Nachrichtenblatt für Deutsche Vorzeit“ 3, 39–41.
  - 1927c Vorfunde und Funde über neuzeitliche Funde in Pommern, „Mitt. d. Mus.“ 5, 119–128.
  - 1927d Urgeschichtliche Funde aus dem Kreise Seelow, „Unser Pommeland“ 12, 462.
  - 1928a Entstehung, Einrichtung und Aufgaben des Provinzialmuseums Pommerscher Altertümmer, „Mitt.“ 3, 105–115.
  - 1928b Rundgang durch die Schausammlungen des Provinzialmuseums Pommerscher Altertümmer, „Mitt.“ 42, 116–134.
  - 1928c Eine neue spätrömische Pfalzarchäologie, „Nemus“ 5, 32–35.
  - 1929 Ein Wohnplatz mit Tiefenbachkeramik in Pommern, „Nachrichtenblatt für Deutsche Vorzeit“ 5, 178–180.
  - 1930a Bandkeramische Denkmäler in Pommern, „Brandenburgia“ 39/1–6, 37–46.
  - 1930b Zwei Kremationsgräber aus einem Skelettschrein bei Grambow – Abbau, (w:) Schlesische Festschrift Zum 70. Geburtstag Karl Schmidbers, 14. Oktober 1931, Münz, 324.
  - 1931 Pommersche Urgeschichte in Bildern, Stettin.
  - 1932a Findige Neufunde aus Pommern, „Mitt.“ 24, 270–279.
  - 1932b Römische Perlen und Münzen in Pommern, „Germania“ 16, 222.
  - 1933 Urgeschichte, „Baltesche Studien“ N.F. 35, 31–526.
  - 1934a Die Bandkeramik in Pommern, „Germania“ 18/3, 173–178.
  - 1934b Das Pommersche Landesmuseum in Stettin, „Nachrichtenblätter Deutsche Vorzeit“ 10, 177–179.
  - 1934c Urgeschichte (Mitteilungen aus dem Pommerschen Landesmuseum), „BaltSt“, N. F. 36, 327–337.
  - 1935 Ausgrabungen in Wollin 1925, „Nachrichtenblatt für Deutsche Vorzeit“ 11 (12), 257–265.
  - 1936a Ein Mangelzinnsteinlicher Lechstab von Stettin-Giekerhof, „Zweites Beiheft zum Erwerbungs- und Forschungsbericht“ 1936.
  - 1936b Ein rautenförmiger Lechstab von Steulin-Grabow, „Mitt.“ 50, 47–52.
  - 1936c Ein älterebronzezeitlicher Verwahrfund von Ubedel Kr. Küslin (chem. Kr. Bublitz), „Mitt.“ 50, 89–92.
  - 1936d Urgeschichte (Mitteilungen aus dem Pommerschen Landesmuseum), „BaltSt“, N. F. 38, 383–406.
  - 1937 Urgeschichte (Mitteilungen aus dem Pommerschen Landesmuseum), „BaltSt“, N. F. 39, 333–357.
  - 1938 Urgeschichte (Mitteilungen aus dem Pommerschen Landesmuseum), „BaltSt“, N. F. 40, 408–525.
  - 1940 Urgeschichte (Mitteilungen aus dem Pommerschen Landesmuseum), „BaltSt“, N. F. 42, 274–342.
  - 1942 Ein spätebronzezeitlicher Hortfund von Karkow Kr. Saareig., „Mitt.“ 56, 24–25.
- Kuron J.
- 1998 Die Hauptherme der Augenfibeln. Gruppe III, Fig. 45–54, (w:) 10 Jahre nach Oscar Almgren. Internationale Arbeitstagung, 25.–28. Mai, 1997. Kremnitzschw, Lund Braunerbyrg, red. J. Kuron, Würselen, 93–118.
- Kudrzejew J.
- 1998 Die Beile in Polen III (Tüllenbeile), £23 LX/21, Stuttgart.
- Kvållberg D.
- 1986 Late Roman and Byzantine solidi: an archaeological analysis of coins and hoards, (w:) Excavations at Helgö 10, red. A. Lindström, H. Clarke, Stockholm, 18–26.
- La Baume W.
- 1926 Die Wikinger im Ostdeutschland, „Volk und Rasse“ 1, 91–99.
- Lampe J. P.
- 1987 On the cult of multiple-headed gods in England and in the Baltic area, „PA“ 34, 219–231.
- Langenhan K.
- 1933 Spuren der Wikinger am Truso, „Elbing“ 1/2, 202–233.
- Leciejewicz J.
- 1976 Kupcy we wschodniowięciarskim handlu albo jakichś w sensie archeologiczny, „PomAnt“ 8, 57–77.
  - 1981 Słowińscie zachodnie i Normandie we wzajemnych stosunkach kultury i we wzajemnym poznaniu, „PomAnt“ 10, 157–163.
  - 1985 O rozwijającej się kulturze zachodniopomorskiej na przestrzeni XII/XIII wieku, (w:) Sztuka z dziedzictwem kultury zachodniej Śląska unieszkodliwy, red. J. Żuk, J. Ostoja-Zegotki, Poznań, 121–153.
  - 1989 Czy był Szczecin „najstarszym miastem Pomorza?“, „Acta Universitatis Wratislaviensis“ 1112, Historia nr 76, Wrocław, 41–50.
  - 2006 Oprac. siedzib. Z dziejów kultury średniowiecznej Polski i Europy, Wrocław.
- Leciejewicz J., Wieczorowski T.
- 1985 Wzorzec osadnictwa do czasu ukształtowania się miasta (I–X wiek), (w:) Dzieje Szczecina, t. I. Pradzieje Szczecina, red. W. Filipowicz, G. Łabuda, Warszawa–Poznań, 520–610.
- Leucke H.
- 1874 Der Bernsteinfund von Bytzeke, „Mitt.“ 1, 11–16.
  - 1875 Der Silberfund von Polzin, „Mitt.“ 1/6, 57–89, 140–141.
  - 1888 Mannkopf vom Mellendorf in der Neumark, Verhandlungen der Berliner Gesellschaft für Anthropologie, Ethnologie und Urgeschichte Berlin 1888, „Zeitschrift für Ethnologie“ 20, 199–200.
  - 1914 Zuwachs der Sammlungen (Museum), „Mbz.“ 28/11, 174–175.
- Leue A.
- 1978 Neubrandenburg ein germanischer Besiedlungsort des 1. Jahrhunderts n. Z. Berlin.
  - 1995 Germanische Völkerwanderungen und ihr archäologischer Fundbeleg, „Ethnographisch-Archäologische Zeitschrift“ 36, 3–81.
- Lindenschmit L.
- 1889 Das Römisch-Germanische Central-Museum in bildlichen Darstellungen, Mainz.

- Lissauer A.
- 1887 *Die prähistorischen Denkmäler der Provinz Westpreußen und der angrenzenden Gebiete*, Leipzig.
- Łosa R.
- 2006 „Import” nordyjski na ziemiach polskich w starożytnym czasie historycznym, Poznań.
- Lüttke H.
- 2005 Spät- und endneolithische Küstensiedlungsplätze in der Wismarbucht – Neue Grabungsergebnisse zur Chronologie und Siedlungswerte, „Boden- und Kulturlandschaft Mecklenburg-Vorpommern“ 2004 (2005), 53–11.
- Lund Hansen U.
- 1987 *Römischer Import im Norden. Waren austausch zwischen dem Römischen Reich und den frühen Germanen während des römischen Kaiserreichs unter besonderer Berücksichtigung Nordeuropas*, Kopenhagen.
- 1988 Handelsnetze der römischen Kaiserzeit und Völkerwanderungen in Dänemark, (w:) Trade and Exchange in Prehistory. Studies in honour of Birte Stjernquist, red. B. Blatet, Lund, 158–166.
- Łuszczkiewicz T.
- 1971 *Cmentarzysko ludności kultury jastorfskiej w Kamionce, pow. Stargard Szczeciński*, „MZP“ 17, 17–95.
- Piąta W.
- 1930 *Kultura Pomorza we wczesnym średniowieczu na podstawie wykopalisk*, Toruń.
- 1958 *Morze pomiędzy Imperium Rzymskim i Państwem Narodów Śląskich od I w. p.n.e. do Cesarstwa*, „PA“ 10, 5–81.
- Łosicki W.
- 1982 *Quadrilater plemion Pomerania (VI–X wiek)*, Wrocław.
- 1990 *Son i potrzeby badań nad wczesnym średniowieczem na Pomorzu Zachodnim*, (w:) *Son i potrzeby badań nad wczesnym średniowieczem w Polsce*, red. Z. Kuzłowska, Poznań. Wrocław–Warszawa, 23–49.
- 1997 *Kola koniaków za Skandynawię w dobie gospodarczych Stowarzyszeń Ilaweckich*, „PA“ 5, 15–36.
- 1998 *Z dziejów obrony terytorialnej i pogranicowej w późnorzymskiego ościenia Stowarzyszeń zachodnich w świetle nowych badań*, (w:) *Kraje słowiańskie w wieku średnim. Przefason i sukces*, red. H. Koekkoek, W. Lodziński, Poznań, 473–488.
- 2000a *Pomorze – bardziej słowiańskie czy bardziej „bałtyckie“?*, (w:) *Ziemie polskie w X wieku i ich znaczenie w kryzysowaniu się nowej mapy Europy*, red. H. Samsonowicz, Kraków, 119–131.
- 2000b *Muż plemion i dawnych kultur dalekazjistycznego w krajobrazie terytorium bałtyckiego*, (w:) *Archeologia w zarządzaniu dziedzictwem*, red. A. Buks, P. Urbańczyk, Warszawa, 493–505.
- 2000c *Z badań nad obrzeżem pograniczym na kulturowych wybrzeżach Iwityki – uwagi o温情地带*, „Archeologia Historyczna“ 8, 71–81.
- Puko L.
- 1966 *Kultura wschodniopomorska na Pomorzu Gdańskim I. Materiały*, Biblioteka Archeologiczna 19.
- 1979 *Kultura wschodniopomorsko-kujawska*, (w:) *Przedistoria ziemi polskiej. IV. Od środkowej epoki brązu do końca okresu lateńskiego*, red. J. Dąbrowski, Z. Rajewski, Wrocław–Kraków–Gdańsk, 147–165.
- Machajewski H.
- 1980 *Oścada e południowego okresu przedrzymskiego i rezyiscalnego w Rogowie, stan. 4, woj. koszaliński*, (w:) *Studia i materiały do osadnictwa Pomorza Środkowego na przelocie*, cz. red. J. Żuk, Koszalin, 7–55.
- 1988 *Untersuchungen zur Genese der Dębowo-Großpe, Zehdenick für Archäologien* 22, 65–82.
- 1992a *Z badań nad chronologią dębczyńskiej grupy kulturowej w dorzeczu Parsęty*, Poznań.
- 1992b *Skrzydłownie elementy kultury w Pomorzu Zachodnim z okresu wędrowek ludów (z końca IV w. – początek VI w.)*, „PA“ 1, 71–96.
- 1999a *Sztuki kultury w dorzeczu Parsęty w środkowym okresie przedrzymskim*, (w:) COMIT AN. Studia z archeologii okresu przedrzymskiego i rzymskiego w Europie Środkowej dedykowane Teresie Dąbrowskiej w 65. rocznicę urodzin, red. J. Andrzejewski, Warszawa, 233–245.
- 1999b *Zur Erforschung von kulturellen und sozialen geistlichen Leben. Wandel in Westpommern vom 1. Jh. n. Z. bis zum 5./6. Jh. n. Z.*, „Archäologisch-Archäologische Zeitschrift“ 4, 241–262.
- 2000 *Cmentarzysko ludności gusowskiej na wzgórzu Młyńowka na Waliźnie, woj. zachodniopomorskie*, (w:) *Supradio Barbara. Księga ku czci Profesora Kazimierza Gódfowskiego*, red. R. Madyda-Lęgkla, T. Bodnicki, Kraków, 241–253.
- 2001a *Die Steinversetzte Keramik in Westpommern*, (w:) „...trans Albitum Fluvium“ Fortschritte zur vorrömischen, Kaiserzeitlichen und mittelalterlichen Archäologie. Festchrift für Adelbert Leube, zum 65. Geburtstag, red. M. Meyer, Internationale Archäologie. Studia Historica 1), Berlin, 359–371.
- 2001b *Wyznana. Ein Gräberfeld der Okywie-Kultur in Westpommern*, Monographie. Archäologie. Barbaricum 9. Warszawa.
- 2005 *Południowo-wschodnia część basenu Morza Bałtyckiego u schyku starożytności*, (w:) *Archeologia o początkach Słowian*, red. P. Raczkowski, N. Pełczyński, Kraków, 181–202.
- 2006a *Pomorze Środkowe w okresie rzymskim i wczesnym średniowieczu wędrówek ludów*, (w:) *Gocławice sięgają do Pomorza*, red. W. Nowakowski, Koszalin, 37–63.
- 2006b *Cmentarzysko ludności jastorfskiej z przełomu okresu rzymskiego i wczesnego średniowiecza w Dębczynie, powiat Kamień Pomorski*, stan. 10, (w:) *Gocławice sięgają do Pomorza*, red. W. Nowakowski, Koszalin, 85–105.
- 2008 *Siedlisko des Ostseebeckens und der Elbkulturlandschaft in der späten römischen Kaiserzeit und in der früheren Stufe der Völkerwanderungszeit*, (w:) *„...e Tu in multa epocha. Nowoczesność mitte Lat. Romanum. Ponad 1000 lat. Migration Period“*, red. B. Niziołowska-Wałkowska, M. Jasińska, P. Łuczakiewicz, S. Sadowniak, Lublin, 131–159.
- 2010 *Studia nad materią nad wypływającym dziedzictwem Równiny Garwolińskiej*, Poznań.
- 2011 *Z badań nad okresem przedrzymskim na Pomorzu Zachodnim*, (w:) *Między kulturą potoczską a kulturą oksywską. Przełominy kulturowe w okresie lateńskiego*, red. M. Pudziński, H. Paner, Gdańsk, 209–219.
- 2012 *Z badań nad formami osad z okresu rzymskiego w dorzeczu dolnej Odry. Przykład osady z Czermnem, powiat pyrzycki, woj. zachodniopomorskie*, (w:) *Z najdawniejszych dziełów Grzegorza Domańskiego na pięćdziesięciolecie pracy naukowej*, red. A. Jaszkiewska, Zielona Góra, 403–416.
- Machajewski H., Pietrzak R.
- 2004 *Z badań nad ceramiką naczyniową z okresu przedrzymskiego w Wielkopolsce*, (w:) *Kultura lateńska za Nizinie Wiechoposze-Kujawskie*, red. H. Małajewski, Poznań, 83–111.
- Machajewski H., Perzynański A.
- 2005 *Cmentarzysko z przedziałem wczesnego i późnego okresu rzymskiego na Wzgórzu „Młyńowka“ w Woli nie woj. zachodniopomorskie, stan. 8*, (w:) *Europa Bałtytu. Ćwierć wieku archeologii w Małopolsce*, red. P. Łuczakiewicz, Lublin, 277–286.
- Machajewski H. et al. (Machajewski H., Leciejewska A., Woleński P.)
- 2011 *Osada ludności z okresu przedrzymskiego i wczesnorzymskiego w Świety, gmina Stargard Szczeciński*, stan. 10, (w:) *XVII Sesja Pomeranzezwazca*, vol. 1, red. M. Puścizka, H. Paner, Gdańsk, 267–296.
- Madyda R.
- 1977 *Sprzętaki i okuria pasa z meczetnymi cechami na obszarze środkowej europejskiego Barbaricum w okresie wpływów rzymskich i wczesnej fazy okresu wędrowek ludów*, „MSW“ 4, 351–41.

- Nadyda-Legutko R.
- 1986 *Die Güteschäden der Römischen Kaiserzeit und der frühen Völkerwanderungszeit im mittelmeerischen Barbaricum*, BAR International Series, Ser. 360, Oxford.
- Mak J.
- 2012 *Wykopaliska kultury wielbarskiej*, Kraków.
- Magdalinski G.
- 1934 *Die drei Latènesfriedhöfe von Komkow, Geritz und Mersin, Kreis Kostin (Pomm.)*, „Mannus“ 26 I–2, 145–160.
- Majewski K.
- 1949 *Impaty rzymskie na ziemiach slawickich*, Theslew.
- Malkiewicz T.
- 1961 *Katalog cmentarzyk ludności kultury liczyckiej w Polsce*, Warszawa.
- 1962 *Obrzeżek pogrzebowy ludności kultury liczyckiej w Polsce*, „WA“ 4, 5–13.
- 1969 *Obrzeżek pogrzebowy ludności kultury pomorskiej*, Wrocław–Warszawa–Kraków.
- 1979 *Katalog cmentarzyk ludności kultury piastowskiej*, t. 1, Słupsk.
- 1981 *Katalog cmentarzyk ludności kultury piastowskiej*, t. 2, Słupsk.
- Malmström B.
- 1966 *Nordiska mynt före ar 1000*, Lund.
- Marciniak J.
- 1953 *Sprawozdanie z działalności Muzeum Pomorza Zachodniego w latach 1945–1956*, „Archaeologia“ 4 (1950–1951), 48–149.
- Marek L.
- 2001 *Wzajemodziałanie rzymskie z Ewropy Środkowej i Wschodniej. Dyfuzja archaologii i broniosztawcy*, Acta Universitatis Wratislaviensis 2695. Studia Archeologiczne 36, Wrocław.
- Marczew A.
- 1910 *Topografija klatev vostočnych monēt*, St. Petersburg.
- Matuszewska A.
- 2011 *Kultura ceramiki szarowowej na Dolnym Niedźiale*, Archaeologia Birnatis 5, Poznań.
- Matuszewska A., Kowalski K.
- w druku: *Doino. Naukodze w młodości epoki kamienia jako prekursor badów regionalnych*, (wz) Materiały z konferencji „Polskie regiony – trwanie i rokostrukcja“, Uniwersytet Rzeszowski 9–11 lipca 2011.
- Męczyńska M.
- 1971 *Szkłany paciorek z „Jawiszowic” z Belu, pow. Mościski*, „WA“ 39, 297–300.
- 2007 *Zmierze kultury wielbarskiej – czego nie wiemy?*, (wz) Nowe materiały i interpretacje. Stan dyskusji na temat kultury wielbarskiej, red. M. Fudziński, H. Paner, Gdańsk, 365–398.
- Menziger J.
- 1888 *Gutzeider Pfennige*, „ZIN“ 16, 233–243.
- 1895 *Deutsche Münzen* 3, Berlin.
- Meteff D. M.
- 1995 *King-ge monogramma. I. Late Roman and Byzantine gold in the northern lands*, Numismatic Chronicle 135, 415–41.
- Meyer M.
- 2011 *Migration und Adaptation. Ein Differenzielles Modell zur Erklärung der La-Tene-Zeitlichen Przeworsk-Funde in Deutschland*, (wz) Naukodze w Strożycy. Konferencja, Czubice 23–30 czerwca 2011 roku, red. G. Domanski, Zielona Góra, 61–74.
- Mielakowski A.
- 2007 *Ozdy kultury wielbarskiej fazy lubowidziej*, (wz) Nowe Materiały i Interpretacje. Stan dyskusji na temat kultury wielbarskiej, red. M. Fudziński, H. Paner, Gdańsk, 555–562.
- Milcentz R.
- 1935 *Einiges über und aus Groß-Zarnow*, Heimat-Befläge des Pyritzer-Kreisblattes zur Förderung der Heimatpflege 14, 3–56.
- Mikolajczyk A.
- 1990 *Changes in the Ulster currency coin hoards from Poland*, (wz) Sigurta Papers, Commentationes de numismate et iure (X–XI), red. K. Jonsson, B. Malm, Nova Series 6, Stockholm, 225–239.
- Motyka Ściecińska K.
- 1965 *Zur Chronologie der älteren römischen Kaiserzeit in Kühlungsborn*, „Berliner Jahrbücher für Vor- und Frühgeschichte“ 5, 103–114.
- Müller A. von
- 1956 *Die birnen- und kugelförmigen Anhänger der älteren römischen Kaiserzeit*, „Offa“ 17, 93–114.
- 1957 *Bronzenketten der älteren römischen Kaiserzeit im Raum zwischen Havelseenplatte und Ostsee*, Berlin.
- Müller-Karpe H.
- 1961 *Die Vollgriffscherben der Urnenfelderzeit aus Bayern*, Münchener Beiträge zur Vor- und Frühgeschichte 6, München.
- Müller-Wille M. (red.),
- 1976 *Der Römergrab von Haithuba*, Berichte über die Ausgrabungen im Haithabu 8, Nennstiner.
- NN (Muśakowski K.)
- 1946 *Lasy mazurów prehistorycznych na Pomorzu Zachodnim*, „ZOW“ 15/6, 96–112.
- Nadolski A.
- 1951 *Studia nad uzbrojeniem polskim w X, XI i XII wieku*, Acta Archaeologica Universitatis Lodzienensis 3, Łódź.
- Najdowa J.
- 1986 *Szczecinskie muzea w latach 1945–1948*, (wz) Pomorskie Jata kultury szczecińskiej. Materiały z sesji popularnonaukowej odbytej w Szczecinie 13 VI–28 X 1985 r., red. K. Kozłowski, Szczecin, 163–170.
- Nieradzik R.
- 1955 *Kurzärztlicher Südwestaspekt nach dem frühen Germanen? Zur Frage der Verwendungswerte der römischen Braunschalen und Trinkgefäße im germanischen Norden*, „Acta Archaeologica“ 25, 252–260.
- Niewęgrowski A.
- 1981 *Ośrodkie, obiekty i depozyty kulturowe*, [w:] Praha-Vienna-Ziemia Polska. V, red. J. Wielowiejski, Wrocław–Warszawa–Kraków–Gdańsk, 430–435.
- Newiś M.
- 2009 *Drażniący realność życie polskich*, Kraków.
- Okulicka-Kozaryn J.
- 1992 *Centrum kulturowe z pierwszych wieków naszej ery u ujścia Wisły*, Baraniakum 2, 137–157.

- Oliva M.
 2000 *The Binn II Upper Palaeolithic Burial*. (w: *Builders of the Golden Age. The Mid Upper Palaeolithic of Europe 30,000–20,000 BP*, red. W. Roebroeks, M. Mussi, J. Svoboda, K. Veenema. University of Leiden: 143–156.
- Olsztański O.
 1883 Über Zinngarthe aus Gräbern und über den Beleg der Griffzunge eines Bronzeschwertes mit Bleiweiss. *Verhandlungen der Berliner Gesellschaft für Anthropologie, Ethnologie und Urgeschichte* Berlin 1883, „ZEP“ 12, 95–110.
 1887 Über Gräber der Bronzezeit im Unterdamme untersucht durch Hrn. Dr. W. König in Stein. *Verhandlungen der Berliner Gesellschaft für Anthropologie, Ethnologie und Urgeschichte* Berlin 1887, „ZEP“ 19, 65–68.
- Olszak A., Rogalski B.
 2010 Trojany, gmin. Wolin, pow. Kamień Pomorski, woj. zachodniopomorskie, stan. nr 12. AZP: 21–07 73. Opracowanie wyników badań – praca w dziedzinie archeologii złożona w Dziale Archeologii NNS w Szczecinie i Muzeum Archeologicznym w Goleniowie.
- Paulsen P.
 1934 Der Goldschatz von Hiddensee. „Mantus“ 26, 82–117.
- Pawlak T.
 2009 Cmentarzysko ludności kultury jastorfskiej w Trojanicach, stanowisko 10, powiat: Kamień Pomorski – praca magisterska złożona na Wydziale Historycznym Uniwersytetu Gdańskiego.
- Pesch A.
 2007 Die Goldbrakteaten der Völkerwanderungszeit – Themen und Variation, Ergänzungsbände zum Reallexikon der Germanischen Altertumskunde 36, Berlin–New York.
- Petersen E.
 1919 Die norische Wikingerzeit. Ein typologisch-kritologisch studie over vikingetidens væbne. Kristiania.
 1929 Die Frühgermanische Kultur in Oderutschland und Polen, Berlin.
 1936 Fragen der germanischen Besiedlung im Raum zwischen Oder und Weichsel in der Völkerwanderungszeit. „Mantus“ 25, 19–67.
 1939 Der ostdeutsche Raum als germanisches Kraftfeld im Lichte der Bodenfunde des 6.–8. Jahrhunderts, Leipzig.
- Péillon J.-M.
 2008 Des barbelés pour quoi faire? Réflexions préliminaires sur la fonction des pointes barbelées du Magdalénien supérieur (w: Recherches sur les armatures et protéctions du Paléolithique supérieur au Néolithique. Actes du colloque C83 XV congrès de l'UICP, Lisbonne, 19 septembre 2006, red. J.-M. Péillon, M. H. Dias Meirinho, R. Caillardon, M. Ullonegger, C. Normand, N. Velderyea, Paléontologie 1: 69–102.
- Petsch W.
 1926 Urne aus der Gingster Heide und gewölbter Bronzeeimer aus der Umgegend von Gingster. „PT“ 17, 238–241.
 1931 Die vorgeschichtlichen Münzfunde Pommerns, Mitteilungen aus der Sammlung vorgeschichtlicher Altertümer der Universität Greifswald V, Greifswald.

Photographisches Album
 1880 Photographisches Album der prähistorischen und anthropologischen Ausstellung zu Berlin 1889, II, tablica.

Piasecki J.
 1998 Gdzie było i kiedy pochodzą najstarsze monety wczesnośredniowieczne? (w: Falsyfikaty i fałszywica monet, red. M. Gąsiorzewicz, Poznań, 19–59.
 2001 Monety czackie i morawskie na Pomorzu we wczesnym średniowieczu, (w: Najnowsze badania nad numizmatyką i sfragistyką Pomorza Zachodniego. Materiały z konferencji naukowej 5) lat Działu Numizmatycznego Muzeum Narodowego w Szczecinie 19–20 września 2001 roku, red. G. Heroszko, Szczecin, 54–61.

Piasecki J. M.
 1987 Muzea Polski Szczecin 1987–1997, Warszawa–Poznań.
 Piasecki J. M. (red.)
 1999 Pomorze Zachodnie poza wieki, Szczecin.

Pionek T.
 2003 The portable art of Mesolithic Europe. Acta Universitatis Wratislaviensis 2527, Wrocław.

Potemski C.
 1963 Pradziej Bydgoszcz i powiatu bydgoskiego, Bydgoszcz.

Prause S.
 1991 Die Gewichtsfaktoren marktschmiedischen Fundplatzes von Friedau I, Kr. Havelland, „Veröffentlichungen des Brandenburgischen Landesmuseums für Ur- und Frühgeschichte“ 28/99, 7–98.

Przewoźnik K.
 1965 Oczko z Iwo. pana. /Tw. n.c. w Jastorni, pow. Pucki, „Pomiar“ 3, 183–212.

Przybyła M.
 2007 Die dendrochronologischen Elemente in der Dobczyca – Gruppen der jüngeren römischen Kaiserzeit, „Festschrift des Römisch-Germanischen Zentralmuseums Mainz“ 54, 573–611.

Przybyła M. S.
 2009 Inter-cultural contacts in the Western Carpathian area at the turn of the 2nd and 1st millennium BC, Warszawa.

Pyl T.
 1897 Die Greifvögel der Sammlungen osteuropäischer Alterthümers (II), Trebswold.

Rädert K.
 1935 Zur bandkeramischen Periodierung des Kreises Prenzlau, „Mitteilungen des Uckermarkischen Museums- und Geschichtsvereins Prenzlau“ 9/1, 3–20.
 1957 Der Thalberger Münfschatz. Gürtelgüte und Körperschmuck, Oder-Büttow 13, Neuruppin, 1957.
 1994 Der „Alte See“ bei Paretz, ein Opferplatz urgeschichtlicher Zeit im östlichen Pommern, „RGZM“ 41/1, 231–295.

Rasmussen N.
 1934 Nordens udgørelse import af engelske mønter, „Forntid og nutid“ 29, 366–372.

Raz G.
 1977 Körpergräber mit Glasbeigaben des 4. nachchristlichen Jahrhunderts im Oder-Warthe-Raum, „Acta Praehistorica et Archaeologica“ 3, 169–211.

Regling K.
 1912 Römischer Denariusfund von Friedenau, „ZPN“ 29, 189–258.

Rehbein H.
 1964 Vor- und frühgeschichtliche Fundplätze in der Umgebung von Golßen-Eichberg, Kreis Neugard, (w: Pommersche Funde und Ausgrabungen aus den 30er und 40er Jahren, red. H. J. Eggers, 1. Beihet zum Atlas der Urgeschichte (Tiefbauamt), tabl. 57–80.
 1969 Vor- und frühgeschichtliche Fundplätze in der Umgebung von Golßen-Eichberg, Kreis Neugard, (w: Pommersche Funde und Ausgrabungen aus den 30er und 40er Jahren, red. H. J. Eggers, 1. Beihet zum Atlas der Urgeschichte (Tiefbauamt) 10. Beiheft), 81–99.

Reynan B.
 1988 Wczesnośredniowieczny skarb srebrny z Nowej Huty-Pierzchna. Część archeologiczna. Materiały Archeologiczne Nowe Huty 12, 131–148.

- Rybkowski M.
- 2001 *Pierwsze lokacje miast w Krainie Zachodniopomorskiej. Prace nad przestrzenią i kulturą, Kielce*, Kielce.
- 2007 *Chrystianizacja Pomorza Zachodniego. Studium archeologiczne*, Szczecin.
- Rogalski B.
- 2010c *Gmintsarisko w Marianowie i problem fazy mariapowskiej*, (w:) Między kulturą lużycką a pomorską. Przemiany kulturowe we wczesnej epoce żelaza, red. M. Fuciąk, A. Panek, Gdańsk, 135–152.
- 2010b *Przemiany kulturowe na Pomorzu Zachodnim i Przełomie wczesnośredniowieczny przed-zyniski (III–I w. p.n.e.)*, Szczecin.
- 2010c *Odra i rozwój kultury okyskałej w Górzyniu*, poz. Słupsk, tom. I, „MZIP”, N. 8, 4/5 (2007/2008), 1 – Archeologia, 21–73.
- Rogalski B., Raudorf J.B.
- 2006 *Sytuacja ośadnicza na Pomorzu Środkowym w dobie porządującej uformowanie się kultury wielbarskiej* (w:) Godz na Pomorzu Środkowym, red. W. Nowakowski, T. Borkowski, A. Cicilius, A. Kasprzak, Kożalin, 65–82.
- Rozman E.
- 1998 *Odrogi krzyżujące z terenu ziem polskich*, (w:) 20 lat archeologii w Masłomęczu I. Weteran, red. J. Ilkja, A. Kołkowski, Lublin, 165–188.
- Rozewy J.G.
- 1978 *Les Derniers Chasseurs. L'Epipaléolithique en France et en Belgique. Essai de synthèse*. Bulletin de la Société Archéologique Champenoise. Numéro spécial, juillet 1978.
- Rutkiewicz M.
- 1958 *Wczesnośredniowieczne zabawki i przedmioty do gier z Pomorza Zachodniego*, „N.Z.” 4, 3(5–374).
- Rutkiewicz B.
- 1960 *Terra sigillata znaleziona w Police*, Wrocław.
- Rzepecki S.
- 2001 *Spadek emali i średzkowarni wczesnośredniowiecznych kultur pochodzicych z terenów Polski*, Poznań.
- Saczewski W.
- 1955 *Miejsce chrztu św. Wita w Police*, „Świątowit” 21, 276–323.
- 1969 *Kultura unicecka w Police I*, Wrocław.
- Schaadt S.
- 1982 *Die nordischen Flößereien der frühen Eisenzeit*, Halle-Wittenberg.
- Schoedler R.
- 1951 *Die Nordgruppe der Oderländerkeramik*, Berlin.
- Schulenburg O.
- 1947 *Der Fund von Bibow und die medenländischen Agrippen*, „Hamburgische Beiträge Zur Numismatik” 1, 17–34.
- Schulze M.
- 1916 *Der Fibelfund von Treptow an der Rega*, „BaltSt” N.F. 19, 237–274.
- Schulze M.
- 1977 *Die spätakvarettischen Armbrustsäbel mit festem Nadelhalter*, Bonn.
- Schurmann H.
- 1889a *Urnenfriedhöfe in Pomeranien*, „BaltSt” 39, 8–285.
- 1889b *Urnenfriedhof bei Schwedt*, „BaltSt” 39, 209–210.
- 1892 *Skeletgräber mit römischen Beigaben von Zirkus auf Völlnitz*, „ZEP” 24, 97–99.
- 1893 *Skeletgräber mit römischen Beigaben von Berkenhausen und Falkenburg, Pommern*, „ZEP” 25, 575–601.
- 1896 *Die Kultur Pommerns im vorgeschichtlicher Zeit*, „BaltSt” 16, 103–208.
- 1904a *Der Bronzedepot von Viakow (Kreis Stolp) und die Beziehungen Pommerns zur Westslawie während der Bronzezeit*, „BaltSt” N. F. 4, 137–152.
- 1905a *Münzen-Urnen aus Geigitz*, „Nachrichten über deutsche Alterthumskunde” (1901), 47–8.
- 1901 *Das Gräberfeld bei Oderberg-Bralitz, Preußien*.
- 1902a *Die Bronzedepots von Nassenheide (Kreis Landow)*, „BaltSt” N. F. 6, 67–74.
- 1902b *Pommersche Schatzfunde. Der Hackebeilschatz vom Rautig (K. Camin)*, „BaltSt” N. F. 6, 71–94.
- Schuster J.
- 1995 *Weitgrenze der Wielbark-Kultur und das Problem der sog. Kulturreichen Einflüsse aus dem östlichen Europa*, „Ethnographisch-Archäologische Zeitschrift” 57, 399–422.
- 2005 *Leben und Grab – die jüngerkeiserzeitlichen Eliten vor und nach dem Tode. Eine Fallstudie aus dem Unteren Odergebiet*, „Slovene Archaeologia” 5/10, 2, 17–38.
- 2005 *Die Beziehungen der Gebiete Ostbrandenburgs im späten zweiten und frühen dritten Jahrhundert zur Wielbark- und Przeworsk-Kultur. Mit einer funktionsanalytischen Untersuchung der Fibeln A 1, 1*, „Veröffentlichungen zur Brandenburgischen Landeskunde” 36/37 (2002/2005), 89–15.
- 2010 *Lübeck. Übergreifende Fürstengräber im nördlichen Mitteleuropa*, Bonn.
- Schüling D.
- 1942 *Mosaikparterre med. Antikenmuster*, „Boråsvärlden” 37, 23–48.
- Semenov S.
- 2000 *World's Oldest Stone Artefacts from Goren, Ethiopia: Their Implications for Understanding Stone technology and patterns of Human Evolution Between 2.6–1.5 Million Years Ago*, „Journal of Archaeological Science” 27, London, 1197–1214.
- Siedlecki K.
- 1963 *Urny o stoczunkach kulturowych w I–II obrzeżu epoki brązu na Pomorzu Zachodnim*, (w:) Muzeum Archeologiczne Józefa Kościuszki, red. K. Jazdżewski, W. Hense, W. Kocisz, Poznań, 1–6–17.
- 1969 *Klasifikacja czasowo-przestrzenna kultur neolitycznych na Pomorzu Zachodnim. Część I. Katalog artefaktów archeologicznych*, Szczecin.
- 1972 *Klasifikacja czasowo-przestrzenna kultur neolitycznych na Pomorzu Zachodnim. Część II. Opracowania analityczne*, Szczecin.
- 1983 *Szczegółowa karta kulturowa i wstęp Odry w okolicach i w północnej części epoki brązu*, (w:) Dzieje Szczecina, t. 1, s. 10–275, Warszawa-Poznań.
- Skołyszyn R.
- 1942 *De danske skælefund fra vikingetiden og den østlige middelalder indtil omkring 1150*, „Aarbøger for Nordisk Oldkyndighed og Historie” 1942, 1–275.
- Skrzynecki J.
- 1971 *Czasy najdawniejsze*, (w:) Dzieje Ziemi Lubuskiej, red. H. Rybicki, Poznań, 26–51.
- 1978 *Stan badań archeologicznych nad kulturą pomorską na Pomorzu Zachodnim*, (w:) Problemy kultury pomorskiej, red. T. Malinowski, Kożalin, 193–217.
- Srodkik J.
- 1899 *Denary Bolesława I, II, III a Vladimíra*, Praha.

- Sonnefeldt Ch.
- 1991 *Gerrigebe! Sichel. Studien zur manuellen Struktur bronzezeitlicher Hämle im nördlichen Mitteleuropa*, Vorgeschichtliche Forschungen 19, Berlin–New York.
- Sorocaianu T.
- 1995 *Die Fundumstände bronzezeitlicher Deponierungen – Ein Beitrag zur Herdewandlung beiderseits der Karpaten*, (w.) Bronzefunde aus Rumänien, Prähistorische Archäologie in Südosteuropa 10, ed. T. Sorocaianu, Berlin, 15–80.
- Sprockhoff E.
- 1926 *Die Kultur der jüngeren Steinzeit in der Mark Brandenburg*, Berlin.
- 1931 *Die germanischen Griffsiegel nach der Römisch-Germanischen Forschungen 5*, Berlin–Leipzig.
- 1934 *Die germanischen Vollgriffscherper der jüngeren Bronzezeit*, Römisch-Germanische Forschungen 9, Berlin–Leipzig.
- 1937 *jungbronzezeitliche Hörnfunde Norddeutschlands (Periode IV)*, Katalog des Römisch-Germanischen Zentralmuseums zu Mainz II, Mainz.
- 1956 *jungbronzezeitliche Hartfunde der Südzone des Norddeutschen Kreises (Periode VI), I, II*, Katalog des Römisch-Germanischen Zentralmuseum zu Mainz 16, Mainz.
- Stolarska T.
- 1987 *Katalog racyjków szklanych z okresu Polski północnej w okresie wpływów rzymskich*, Wrocław.
- 1999 *Naczynia szklane okresu rzymskiego z terenu Polski. Studium archeologiczno-tecnologiczne*, Warszawa.
- Steinberg B.
- 2001 *Odryjskany portret księcia pomorskiego Filipa I*, (w.) Instancie est marco doctissime, red. B. Wilgocki i in., Szczecin, 471–475.
- Stenberg M.
- 1958 *Die Schatzfunde Götlands der Wikingerzeit*, I Text, Stockholm–Uppsala.
- Stelzow E.
- 1935 *Ungezeitliche Funde aus dem Kreis Lauenburg in Pommern*, „Heimat-Kalender für den Kreis Lauenburg in Pommern“ 42–47.
- Styżewski Cz.
- 1977 *Gravettienkultur und jungpaläolithik in Michelgau, poln. Kobyla*, „KZM“ 2, 5–33.
- 1974 *Z badań na Łapianą roli w okresie późnolateckim i w wpływach rzymskich na Pomorzu*, „Sudia Archaeologica Pomeranica“ 2, Kożalin, 13–128.
- Stobczak A.
- 1898 *Untersuchungen auf den Inseln Usedom und Wollin im Anschluss an die Vinetafrage*, „BaltSt“ N.E. 2, 66–123.
- 1900 *Der Bronzefund von Klein Zamow*, „Mf“ 14, 74–76.
- 1901 *Der Mannfund von Damitz*, „Mf“ 18, 12–128.
- 1905 *Zinnene Halsringe der Proneerzeit*, „Mf“ 19, 22–25.
- 1908 *Anlage II. Bericht über die Haarsurme von Oblowitz*, „BaltSt“ N. F. 12, XIV–XVII.
- 1910 *Grabstätten römischer Kultursphäre in Schwabien*, „Mf“ 2, 168–174.
- 1913 *Anlage II. Pommersche Haarsurmfunde*, „BaltSt“, N. F. 17, XII–XVI.
- Schedelski S.
- 1982 *Moneia i chrópienie w Europie Zachodniej*, Wrocław.
- 1998 *Moneia fałszywa w Polsce w wiecznym sedziowieczu*, (w.) Fałszerstwo i fałszywocławiecka moneta. Materiały z XI Ogólnopolskiej Sesji Numizmatycznej w Nowej Soli, 18–19 października 1995, 1998, Poznań, 37–48.
- 2000 *Rekonstrukcja inwentarza złotników monet wczesnośredniowiecznych z obszaru Polski (VI–II połowa XI w.)*, „WN“ 44/2, 161–170.
- Schröder A.
- 1926 *Zwei Funde aus der sächsisch-fränkischen Kaiserzeit*, 1. Der Fund von Neuhoft, 2. Der Fund von Prendau, „Z.N.“ 36, 101–109.
- 1936 *Nordische Pfennige in Funden von Pommern und Pomerellen*, „Marinus“ 28, 229–332.
- Sigistowska Z.
- 1997 *Examples of the Application of Wood Tar During the Mesolithic on Polish Territory*, (w.) Proceedings of the First International Symposium on Wood Tar and Pitch, red. W. Bełczyski, W. Pietrowski, Warszawa, 19–34.
- Szafranski W.
- 1947 *Lucczka z suskiej poręby*, „ZOW“ 1Q7–8, 95–101.
- Szegedi E.
- 1986 *Kurzingerzeitliche Waffenfunde aus Österreich. Teil I. Die Schwerter*, „Archaeologia Austriaca“ 70, 385–411.
- Szpunar A.
- 1987 *Die Beile in Polen I (Flachbeile, Rondleisenbeile, Rondleisenmeißel)*, FB IX/16, München.
- Szuzala M.
- 1994 *Gesellschaft für Pommersche Geschichte und Historiographie*, (w.) Encyklopedia Szczecina Tom I, red. T. Bialecki, Szczecin, 282–283.
- 1995 *Stuhzenrauch Adolf*, (w.) Encyklopedia Szczecina Tom. II, red. T. Bialecki, Szczecin, 434.
- 2000 *Pomorskie dziedzictwo Towarzystwa Historyczno-Promocyjnego Pomorza w Szczecinie w latach 1821–1918*, Szczecin.
- Szydłowski J.
- 1984 *Naczynia dreviane z późnej starożytności na ziemiach polskich*, Katowice.
- Sliwka E.
- 1974 *Die Großfunde der jüngeren Bronzezeit in Pommern*, „BaltSt“ N. F. 60, 32–6.
- Swinicki W. P.
- 2002 *Ukrojenie wczesnośredniowieczne z Pomorza Zachodniego*, Acta Archaeologica Lodzienia 48, 1–62.
- Tackenberg K.
- 1971 *Die jüngere Bronzezeit in Norddeutschland I*, Veröffentlichungen der Königlich Preußischen Sammlungen des Landesmuseums Hannover 19, Hildesheim.
- Těřík J.
- 1975 *Měření v 5. století*, Praha.
- Tepper T.
- 2003 *Decorated objects of the older Mesolithic from the northern lowlands*, (w.) Mesolithic on the Move. Papers presented at the Sixth International Conference on the Mesolithic in Europe, Stockholm, red. L. Larsson, Oxbow Books.
- Terberger T., Ansgel J.
- 2000 *Der Rennsteinbahn von Stolp (Szczecin, Polen). Ein mesolithisches Anwesen*, „Archäologisches Korrespondenzblatt“ 35/36, 352–352.
- Templerat-Maczyńska M.
- 1985 *Die Perlen der römischen Kaiserzeit und der frühen Phase der Völkerwanderungszeit im mitteleuropäischen Barbaricum*, Metz am Rhein.
- Thomas S.
- 1961 *Studien zu den germanischen Kämmen der römischen Kaiserzeit*, Arbeits- und Forschungsberichte zur Sächsischen Bodendenkmalpflege 5, 54–515.
- Thomsen C., J.
- 1866 *Catalogue de la collection de monnaies de feu Christian Jürgensen Thomsen*, II, Copenhagen.

- Tyszkiewicz R.
- 2011 *A Hoard from the Migration Period from Kujawy (North-Western Poland)*, *AA* 51, 173–179.
- Tyniec A.
- 1987 Bronzaty iekowate z miasta wczesnego brązu, *NZP* 33, 19–146.
- Tyzler L.
- 1999 *Terra sigillata na ziemiach polskich*, Łódź.
- Urbach C.
- 1937 *Neue Forschungen zur östdeutschen Steinzeit und frühen Bronzezeit*, Berlin, Leipzig.
- Usler R. u.
- 1977 Zu einer Fundkarte der jüngeren Kaiserzeit in der westlichen Germania libera, *ZG* 52, 121–147.
- Virchow R.
- 1882 *Fazierung nach Statten*, *ZE* 11, (13).
- 1887a *Thierstück aus Bernstein von Stolp*, *ZE* 19, 401–402.
- 1887b *Bronzefundstätte von Brzezki bei Rügenwalde, Pommern*, *ZF* 19, (56)–(57).
- Wachowski K.
- 1992 *Kultura krusinianka a Słowianie w północnej Polsce*, Wrocław.
- Wageler S. C.
- 1842 *Handbuch der vorzüglichsten, in Deutschland entdeckten Alterthümer aus heidnischer Zeit*, Weimar.
- Walenta K.
- 1980 Obyczek pogrzebowy na Pomorzu w okresie późnołużyckim i wczesnym, *Archaeologica Balica*, 5, 166.
- Walter E.
- 1889 *Prähistorische Funde in Pommern zwischen Oder und Rega*, (w:) Königliches Maximilians-Gymnasium zu Stettin, Oster-Programm, red. G. Weilker, Stettin, 1–46.
- 1891 *Kulturhistorischer Grabfund vom Oblitzitz*, *Bd. St.*, N.F. II, 292–293.
- 1898 Die steinzeitlichen Gefäße des Szczeciner Museums, (w:) Beiträge zur Geschichte und Alterthumskunde Pommerns: Festschrift zum fünfzigjährigen Jubiläum des Herrn Gymnasialdirektor Professor H. Lenecke als Vorsitzenden der Gesellschaft für Pommersche Geschichte und Alterthumskunde, Stettin, 1–20.
- 1901 Über Alterthümer und Ausgrabungen in Pommern im Jahre 1900, *Bd. St.* N.F. 5, 247–250.
- 1905 Über Alterthümer und Ausgrabungen in Pommern im Jahre 1905, *Bd. St.*, N.F. 10, 19–197.
- 1907 Über Alterthümer und Ausgrabungen in Pommern im Jahre 1906, *Bd. St.*, N.F. 11, 209–219.
- 1916 Über Alterthümer und Ausgrabungen in Pommern im Jahre 1911, *Bd. St.*, N.F. 19, 265–280.
- Wangenheim A. S. v.
- 1894 Grabhügelfund bei Neu-Lobitz, *Mbl.* 8, 39–42.
- Weber K.-P.
- 1996 Zur Periode und Geschichte des Odergebietes vom Spätneolithikum bis zum frühen Neolithikum, (w:) *Człowiek a środowisko w środkowym i dolnym Naddnieprzu*, red. L. Lechtejewicz, E. Gringrotz-Dąbrowska, Wrocław 1996, 27–40.
- Wehmann M.
- 1889 *Alterthümer von Gniewin*, *Mbl.* 11.
- Werner J.
- 1982 Zu einer elbgermanischen Fibel des 5. Jahrhunderts aus Geukönigshofen, Lkr. Würzburg. Ein Beitrag zu den Fibeln vom „Ap Wiesbaden“ und zur germanischen Panzerfibelnäk. *Bayerische Vorgeschichtsblätter* 47, 225–234.
- 1988 *Daniówy und Brzegińskie. Untersuchungen zur Cucuteni-Kultur zwischen Siedl. und Dniestr und zu dem „Röschammburgen“ auf Tannen*, *Donau Jahrbücher* 183, 241–286.
- Wesołowski S.
- 1983 Plemiona kultury lużyckiej na terenie Śląska od XII do IV wieku p.n.e., (w:) *Dwie Śląskie I*, red. W. Filipowicz, G. Labuda, 379–468.
- Wiberg C. R.
- 1867 Der Einfluss der klassischen Völker auf dem Norden durch den Handelsverkehr, Hamburg.
- Wietorowski H.
- 1947 Sami potreby i zadania Dejaku Państwowego Muzeum Miejskiego w Szczecinie, *ZOW* 16/5–6, 141–3.
- Widłoczyński J.
- 1970 *Kultury Narowia i Pomerii z kulturą północnymi*, Wrocław–Warszawa–Kraków.
- 1985 Die spätbronzen- und römischen Bronzegefäße in Polen, *Bericht Römisch-Germanische Kommission* 66, 123–320.
- 1990 *Nadbałtyckie i czeskie masy tytanowych znalezisk archeologicznych w Polsce*, *Archeologia* 740, 89–116.
- 1993 Zagadnienia przepływu czeskich cesarzy w rewanżku, *Archeologie* 44, 59–79.
- Widłoczyński J. (red.)
- 1982 Znaczenie wojen markomanskich dla państwa rzymskiego i północnego Państwa woj. Śląska.
- Widłoczyński P.
- 1995 Bernstein in der Preußisch-Kalmar, *BRGK* 77 (1997), 215–312.
- Wierzbicki J.
- 1999 Lusatia: mikroregion i odrębny świat kultury pucharów lejkowatych, Poznań.
- 2011 Studia poziomu kultury lużyckiej na Pomorzu Środkowym. Nowo odkryte materiały z dawnych badań archeologicznych, (w:) XVII Sesja Pomorzazawodza, 1, Od epoki kamienia do wczesnego średniowiecza, red. M. Prudziński, H. Pance, Gdańsk, 13–22.
- Wieckowska H.
- 1975 Spoleczeństwo luzycko-robickie wczesnego holocenu, (w:) *Praehistoria ziemi polskich*, I, *Paleoli i mesoli*, red. W. Hensel, Wrocław–Warszawa–Kraków–Gdańsk, 339–438.
- Wiłoch R.
- 1995 Klamry do pasa kultury oksywskiej, *PomArt* 16, 9–60.
- Wisłaski T.
- 1965 Kultury amfor kultury w Polsce północno-zachodniej, Wrocław–Warszawa–Kraków.
- 1971 Uzagi o granicę górnego i dolnego kultury londzickiej w Polsce Zachodniej, *Δ* 16, 85–104.
- 1971 Kultury ceramiki wczesowej i jej nazwy w północnej Polsce, *Studia Archeologiczne Pomorskie*, Koszalin, 53–77.
- 1979a Kształtowanie się miejscowości kultury rolniczo-hadzowatych. Plemiona kultury pucharów lejkowatych, (w:) *Praehistoria ziemi polskich*, I, *Neolith*, red. W. Hensel, I. Wiśnicka, Wrocław–Warszawa–Kraków–Gdańsk, 162–260.
- 1979b Dalszy rozwój ludów neolitycznych. Plemiona kultury amfor kultury, (w:) *Praehistoria ziemi polskich*, II, *Neolith*, red. W. Hensel, I. Wiśnicka, Wrocław–Warszawa–Kraków–Gdańsk, 261–299.

- Wiślanski T., Czerniecki M.
 1920 *Oaza kultury i pochodzenie lejtkowatych w Krainie pana Pogorza* (tom. 6), „NZP” 16,
- Wie W.
 1928 *Der Rennkol und seine Umgebung in vor- und frühgeschichtlichen Zeit*, Stolp.
 1934 *Urgeschichte des Stadt- und Landkreises Stolp*, Beiträge zur Heimatkunde Westpommerns 8, Stolp.
 1961 *Die vorgeschichtlichen Funde des Kreises Stolp*, (w:) Pommerensche Funde und Ausgrabungen aus den 30er und 40er Jahren, 10. Beilheft zum Atlas der Urgeschichte, red. H.J. Eggels, Hamburg, 92–98.
 1969 *Übersicht über die vorgeschichtlichen Epochen des Kreises Stolp*, (w:) Pommerensche Funde und Ausgrabungen aus den 30er und 40er Jahren, 11. Beilheft zum Atlas der Urgeschichte, red. H.J. Eggels, Hamburg, 105–119.
- Wolęgiewicz R.
 1959 *Urząd do zagospodarowania zasobów kultury archeologicznej w okresie kultury na Pomorzu Zachodnim*, „MZP” 5, 121–143.
 1965 *Commentarius o okresie śródziemnomorskiego i rzymskiego w Warszawie, zw. Starym*, „MZP” 11, 179–230.
 1966 *Chronologia uzgadniona okresu wczesnorzymskiego na Pomorzu Zachodnim u świetle niektórych jej wyznaczników*, „MZP” 12, 159–193
 1970a *Kultura jutska na Pomorzu Zachodnim*, (w:) *Vestnizy de preistorii ziem polskich V*, red. J. Włodziewski, Warszawa, 3–66.
 1970b *Napływy importu rzymskich do Europy na północ od środkowego Dunaju*, „AP” 5, 207–242.
 1976 *Grenze 1913 – Badania na emigracyjku kurhanowym z okresu wpływów rzymskich*, „MZP” 19, 129–167.
 1977 *Pole oraz ludność i kultury wielbarskiej w okresie wpływów rzymskich w Gromnie na Pomorzu*, „WN” 67, 221–241.
 1979 *Kultura pomorska i kultura okazyjska*, (w:) *Problemy kultury pomorskiej*, red. T. Maliszowski, Słupsk, 35–59.
 1981 *Kultura okazyjska i kultury wielbarskiej; Grupa nadobrzeska*; (w:) *Prahistoria ziemi polskiej V* red. J. Włodziewski, Włocław–Warszawa–Kraków–Gdańsk, 137–165, 192–196.
 1981a *Kultura okazyjska i kultura wielbarska; Grupa nadobrzeska*; (w:) *Prahistoria ziemi polskiej V*, red. J. Włodziewski, Włocław–Warszawa–Kraków–Gdańsk, 138–165, 192–196.
 1981b *Grupy kulturowe na pograniczu kręgu nadobrzeskiego*, (w:) *Prahistoria ziemi polskich. V*, red. J. Włodziewski, Włocław–Warszawa–Kraków–Mikołów, 200–216.
 1981c *Kultura wielbarska (faza lubowidzka)*, *Prahistoria ziemi polskich. V*, red. J. Włodziewski, Włocław–Warszawa–Kraków–Gdańsk, 167–178.
 1983 *U schyłku starożytności. Okres przedrzymski i rzymski*; (T) w. p.n.e.–V w. n.e., (w:) *Dzieje Szczecina*, red. W. Filipowicz, G. Lubuda, Włocław–Poznań, 169–220.
 1989 *Commentarius o Marienwerder i problemie schyłkowej fazy kultury bażtyckiej na Pomorzu* (w:) *Problemy kultury lużyckiej na Pomorzu*, red. T. Malinowski, Słupsk, 207–221.
 1993 *Ceramika kultury wielbarskiej między Bałtykiem a Morzem Czarnym*, Szczecin.
 1995 *Lubowidz. Ein britisches Gräberfeld der Wielbark-Kultur aus Zeit vom Ende des I.Jhs. v. Chr. bis zum Anfang des 5. Jhs.*, Monumenta Archaeologica Barbarica, 11, Szczecin.
 1997 *Izbierzewo. Materiały do studiów nad kulturą społeczności Pomorza Zachodniego w okresie od IV w. p.n.e. do I w. n.e.*, Szczecin.
 Wolęgiewiczowa D., R.
 1963 *Ubezpieczenia ludności Pomorza Zachodniego u progu naszej ery*, „MZP” 9, 9–166.
- Woźniak Z.
 1979a *Sensus fazy kultury bażtyckiej w Polsce i jej oddziaływanie* (w:) *Prahistoria ziemi polskich. IV*, red. J. Labiński, Z. Rejtowski, Włocław–Warszawa–Kraków–Gdańsk, 209–221.
 1979b *Chronologia i oddziaływanie fazy kultury pomorskiej w świetle importów i nadużywania zabytków pochodzenia południowowęgierskiego* (w:) *Próby czytania kultury pomorskiej*, red. T. Malinowski, Słupsk, 125–148.
- Wrzosieński J.
 1997–1998 *Graby z naczyniami na terenie Polski wczesnośredniowiecznej*, Muzeum Archeologiczne w Szczecinie, Seria Archeologiczna 40, Łódź 7–16.
- Zapolka A.
 2007 *Denary rzymskie zryglowane w kontekstach wczesnośredniowiecznych na ziemiach polskich*, „WN” 1, 1–9–178.
 2008 *Römische Münzen im Weichselischen Kulturkreis – Kontexte und Funktionen*, (w:) *Roman Coins Outside the Empire. Ways and Phases, Context and Functions. Proceedings of the ESI/SCII Exploratory Workshop*, Radziwiłł Palace, Nieborów (Pożed), 3–6 September 2005, red. A. Karsch, R. Ciolkik, R. Wójcik, Warszawa, 179–194.
- Zosse J.
 1937 *Eine Fibel aus dem 5.Jh. aus Schwallin, Kreis Köslin (Pommern)*, „Germania” 21, 3–11.
- Zwrot
 1947 *Zwrot zbiorów Muzeum Szczecinskiego*, „ZOW” 16/5–6, 87
- Zięk J.
 1959 *Urząd o stylu awerszym w sztuce wczesnośredniowiecznej na ziemiach polskich*, „AP” 4/1, 7–27.
 1960 *Problem pochadzenia miedziów tzw. „wielkopolscy” na ziemiach zachodniowęgierskich, gromadzących się w Polsce*, „AP” 4/2, 297–314.
 1962 *Studio nad koniecznym badaniem miastami społeczeństwu zachodniowęgierskim ze skandynawiskimi od VI do VIII w.n.e.*, Włocław.
 1963 *„Import” skandynawski na ziemiach zachodniowęgierskich od IX do XI wieku (część katalogowa)*, Poznań.
 1966 *Pochodzenie skandynawskie na Ziemiach Śląskich i Śląsku ziemie zachodniowęgierskiej*, „Saxa Antiqua” 13, 359–361.
 1967 *„Import” skandynawski na ziemiach zachodniowęgierskich od IX do XI wieku (część analityczna i syntetyczna)*, Poznań.
 1977 *Poziomy roklańca z wykorzystaniem taryfy ludzkiej i systemem machinałowym z położeniem i środkiem Europy*, Muzeum Archeologiczne 25, 431–435.
 1979 *Frankijskie elementy kultury w kulturze protopolitycznej (VII–IX w.)*, „Poznań” 8, 43–56.
- Zychlińska J.
 2008 *Recepcja „importu” nordyckiego na ziemiach polskich we wczesnych fazach kultury lużyckiej*, Poznań.

ZAGINIONE – OCALONE

Szczecińska kolekcja starożytności pomorskich

Publikacja prezentuje część najcenniejszych odkryć archeologicznych z dawnych zbiorów szczecińskich, z terenów położonych obecnie w granicach Polski, które przetrwały ewakuację i zawieruchę wojenną. Zabytki przedstawione są zarówno w formie bogato ilustrowanego katalogu znalezisk, jak i wprowadzenia w powiązane z nimi zagadnienia pomorskich pradziejów i czasów wczesnego średniowiecza. Książka składa się z pięciu rozdziałów. Pierwszy dotyczy historii tworzenia szczecińskiej kolekcji zabytków archeologicznych oraz jej wyjątkowych losów na przestrzeni ostatnich ponad sześćdziesięciu pięciu lat. Pozostałe rozdziały ukazują znaleziska w układzie chronologicznym, w ramach okresów najdawniejszych dziejów kultury na Pomorzu.

LOST – SAVED

The Pomeranian Antiquities Collection of Szczecin

The publication presents the part of the most valuable archaeological discoveries from the former Szczecin collection, found at the areas nowadays located in Poland, which survived the evacuation and turmoil of WWII. These archaeological findings are presented in the form of both a richly illustrated catalogue of discoveries as well as an introduction into the questions of the Pomeranian prehistory and the early Middle Ages associated with these antiquities. The book comprises five chapters. The first one has been devoted to the history of the establishment of the Szczecin archaeological collection and its extraordinary lot within the last sixty five years. The remaining chapters show the collected findings chronologically and cut up into periods pertaining to the divisions within the earliest cultural Pomeranian history.

MUZEUM NARODOWE
w Szczecinie